
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ШКОЛА ДИПЛОМАТІЇ,
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН,
ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНОСТІ**

22-23 жовтня 2025 року

КИЇВ – 2025

Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 жовтня 2025р., м.Київ

Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності.
Конференція.

К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, 2025. –124 с.

SCHOOL OF DIPLOMACY, INTERNATIONAL RELATIONS, LAW, AND ECONOMICS: FROM TRADITION TO THE PRESENT DAYS Issue 122, (2025), Published by Institute of International Relations of Taras Shevchenko National Univeristy of Kyiv. All rights reserved.

Relevant and most actual problems of international relations, international economic relations, business and finance as well as international law and communications are revealed and comprehensively researched.

Developed and designed for researchers, scientists, Ph.D. students and masters.

У Збірнику розглянуто актуальні питання розвитку сучасних міжнародних відносин, міжнародного права та міжнародних економічних відносин.

Розраховано на викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ЗБІРНИКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ
«ШКОЛА ДИПЛОМАТІЇ, МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНОСТІ»

Склад редакційної колегії

Копійка Валерій Володимирович, доктор політичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Прятельчук Олена Анатоліївна, доктор економічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи

Константинов Віктор Юрійович, кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики, заступник директора Інституту

Матвієнко Віктор Михайлович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби,

Белоусова Наталія Борисівна, кнадидат політичних наук, к.ф.-м.н., доцент, завідувач кафедри міжнародної інформації

Даниленко Сергій Іванович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій

Расшивалов Дмитро Петрович, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного бізнесу,

Дорошко Микола Савович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного регіонаознавства

Мицик Всеволод Всеволодович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права,

Калакура Віктор Ярославович, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного приватного права,

Буроменський Михайло Всеволодович, доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри порівняльного і європейського права

Шнирков Олександр Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин

Намонюк Василь Євгенович, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних фінансів

Модератори секцій

Ігнат'єв П.М., секція «Міжнародне регіознавство»

Шнирков О.І., Поліщук Л.С., секція «Міжнародні економічні відносини»

Підвисоцький Я.В., Бабич О. секція «Міжнародний бізнес»

Деркач О.О., секція «Міжнародне право»

Наманюк В.Є., Гейко О.Л., секція «Міжнародні фінанси і інвестиції»

Фролова О.М., Романенко Ю.В., секція «Міжнародні комунікації»

Циватий В.Г., Авер'янов С.В., секція «Міжнародних організацій та дипломатичної служби»

Адреса проведення заходу:

04119, Київ, вул. Юрія Іллєнка, 36/1, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

тел. +380444814468.

Збірник тез конференції «Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності», 22-23 жовтня 2025 року, м.Київ.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен власних, коректність перекладу на іноземну мову та інших відомостей.

Всі права застережені. При цитуванні обов'язкове посилання на Збірник тез з конференції «Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності».

ШКОЛА ДИПЛОМАТІЇ, МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНОСТІ

Вступне слово

22 жовтня 2025 року в Навчально-науковому інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка відбулася конференція «Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності — для України та світу».

«Хто шанує минуле й дбає про теперішнє — творить гідне майбутнє. Ми зберігаємо традиції й будуємо майбутнє разом», — директор ННІМВ, професор **Валерій Копійка**.

Інститут має давні традиції підготовки фахівців у сфері дипломатії, міжнародного права та міжнародних економічних відносин. Витоки української дипломатичної школи сягають 1918 року, коли після проголошення УНР українські представництва з'явилися більш ніж у 20 країнах світу. Саме тоді в Києві відкрили перші консульські курси та Близькосхідний інститут — перший осередок підготовки дипломатів незалежної України. Ми продовжуємо ці традиції, виховуючи нове покоління професіоналів, які формують імідж України у світі.

У ході конференції учасники обговорили основні етапи становлення та розвитку Інституту міжнародних відносин, який упродовж десятиліть залишається провідним центром підготовки фахівців у галузях дипломатії, міжнародного права та міжнародної економіки.

Сучасна історія ІМВ бере початок у 1944 році, коли в Київському університеті було відкрито факультет міжнародних відносин. У 1971 році на його базі створено факультет міжнародних відносин та міжнародного права, а у 1990 році він отримав свою сучасну назву — Інститут міжнародних відносин (ІМВ).

Під час конференції відзначили вагомий внесок у формування Інституту перших деканів факультету та засновників наукових шкіл у галузях міжнародних відносин і

Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 жовтня 2025р., м.Київ

міжнародного права — професора **Гліба Цветкова**, члена-кореспондента Академії наук України **Анатолія Чухна**, професорів **Костянтина Забігайла**, **Антоня Філіпенка**, **Володимира Буткевича** та академіка НАН України **Леоніда Губерського**.

Професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики **Володимир Манжола** зауважив, що саме **Гліб Цветков** започаткував міждисциплінарний підхід у підготовці дипломатів, поєднавши міжнародно-правовий, міжнародно-економічний та міжнародно-політичний напрями з поглибленим вивченням іноземних мов. З особливою вдячністю професор згадав про так звану «Глібівську атмосферу» — дух єдності, взаємоповаги й родинного тепла, який панував серед студентів і викладачів факультету та зберігається в Інституті й сьогодні.

Учасники конференції акцентували увагу на подальшому розвитку освітніх напрямів, що розширили науково-практичний потенціал ІМВ.

З 1993 року розпочато підготовку фахівців за спеціальністю «Міжнародна інформація», заснованою лауреатом премії ЮНЕСКО, професором **Валерієм Гондюлом**.

У 2002 році, вперше серед українських вишів, під керівництвом професора **Володимира Вергуна** відкрито спеціальність «Міжнародний бізнес».

З 2012 року — напрям «Країнознавство», що сприяє глибшому розумінню політичних, економічних і культурних процесів у світі.

Незмінним флагманом Інституту є кафедра іноземних мов, створена у 1976 році, яка забезпечує всім студентам кваліфікацію перекладача з іноземної мови. Уже 35 років кафедру очолює професор **Валентина Вікторівна Дайнеко** — заслужений професор, орденоносець ордену Княгині Ольги III, II та I ступенів.

Олександр Цветков, Надзвичайний і Повноважний Посол України, зауважив, що у 1945 році Україна, як один із фундаторів ООН, розпочала активну зовнішньополітичну

діяльність. Ще раніше, у 1944 році, був створений Народний комісаріат закордонних справ, який у 1946 році трансформувався у Міністерство закордонних справ України.

Дипломат наголосив, що становлення української школи дипломатії має глибоке історичне підґрунтя. Її розвитку сприяло створення у 1920 році в Києві інституту, який діяв на базі Близькосхідного інституту та консульських курсів, де здійснювалася підготовка дипломатичних кадрів незалежної України. У закладі функціонували консульський і зовнішньоторговельний факультети, а також чотири дослідні кафедри: міжнародних відносин і права, світового господарства, організації товарообміну та економіки, торгівлі, тарифів і тарифної політики.

Про значення дипломатії у сучасному світі говорив доктор юридичних наук, український дипломат, Заслужений діяч науки і техніки України **Всеволод Мицик**, який зазначив: «Дипломатія — це інструмент міжнародного права. Без дипломатії міжнародне право — це щось дуже ілюзорне. Без міжнародних відносин, заснованих на дипломатії та за допомогою міжнародного права, цивілізованих міжнародних відносин не може існувати».

У роботі конференції взяли участь провідні українські та іноземні дипломати, науковці та експерти, які зробили вагомий внесок у розвиток української школи міжнародних відносин.

Надзвичайний і Повноважний Посол, Генеральний секретар ГУАМ **Алтай Ефендієв** із теплотою згадав свої студентські роки в Інституті міжнародних відносин, підкресливши, що саме тут здобув не лише ґрунтовні знання, а й цінний життєвий досвід, який став основою його дипломатичної кар'єри. Пан Посол висловив солідарність Азербайджану з Україною у боротьбі проти агресора і зазначив: «Ми завжди з Україною. Наша підтримка непохитна — і так буде аж до вашої перемоги».

Анатолій Довгерт — доктор юридичних наук, юрист-міжнародник, Заслужений юрист України, розповів про історію становлення та розвиток міжнародного приватного права, підкресливши його роль у формуванні сучасної правової системи.

Ігор Харченко, Надзвичайний і Повноважний Посол України, поділився спогадами про роки навчання в Інституті міжнародних відносин — alma mater та підкреслив, що саме традиції й високий рівень освіти в Інституті допомагають українським дипломатам гідно представляти Україну на міжнародній арені. **Ігор Бураковський** — доктор економічних наук, голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, наголосив на важливості економічних розрахунків і прогнозів у системі міжнародних економічних відносин, які забезпечують ефективну взаємодію держав на глобальному рівні. **Володимир Вергун** — доктор економічних наук, український дипломат, Заслужений економіст України, акцентував увагу на значенні професійної підготовки фахівців міжнародного бізнесу для розвитку зовнішньоекономічної політики держави.

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин — це серце сучасної української дипломатії, що забезпечує спадкоємність історичних традицій від князівської та козацької дипломатії до державної служби ХХІ століття, формуючи нове покоління фахівців, які гідно представляють Україну у світі. Протягом своєї історії ІМВ став не лише освітнім, а й науковим осередком, який поєднує традиції української дипломатичної школи з сучасними європейськими стандартами, готуючи професіоналів, що зміцнюють позиції України на міжнародній арені.

Захід мав просвітницький характер, адже лише той, хто пам'ятає й шанує минуле, здатен забезпечити гідне майбутнє. Учасники конференції отримали унікальну нагоду почути про основні етапи становлення, відновлення та розвитку сучасної школи дипломатії, міжнародних відносин, права й економіки незалежної України.

Тези учасників конференції 23 жовтня 2025 р.

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Велієв Шахмар Афлатун огли

Здобувач ОП Міжнародні економічні відносини 2 ОР магістр

Неоосманізм у сучасному контексті: як Туреччина перетворює пам'ять на вплив

Постановка мети та актуалізація питання. В процесі вивчення зовнішньої політики Туреччини за останні 10 років, ми можемо виявити закономірність: історія в пам'яті переплітається з сучасною стратегією. Ця орієнтація є суттєвою і не призначеною для відновлення Османської імперії, а скоріше для використання історичних аспектів, включаючи торгові шляхи, сімейні зв'язки, мову, релігію та географію, з метою сприяння регіональному співробітництву. Туреччина все більше використовує зв'язки, які охоплюють різні регіони-Балкани, Близький Схід, Кавказ і Чорне море. Багато експертів у цій галузі називають це неоосманізмом. Критики можуть мати неправильне уявлення, але це відображає тенденцію: Анкара виглядає більше як актор, який встановлює порядок денний, а не просто міст між сходом і заходом [1].

Виклад основного матеріалу дослідження. Ця орієнтація базується на доктрині Ахмета Давутоглу під назвою «стратегічна глибина», яка розглядає розташування та історію Туреччини як активи для управління. Туреччина прагне, по суті, відноситися до своїх сусідів не лише як транзитна держава, але й як центр багатогранної ідентичності та інтересів. На практиці це означає розширення дипломатичних, економічних і культурних мереж, що охоплюють колишні регіони, які перебували під впливом Османської імперії, а не лише зосередження уваги на зближенні із Заходом [2].

Однією з конкретних сфер, де ця стратегія простежується, є морська галузь. Стратегія Маві Ватан («Блакитна батьківщина») пояснює амбіції Туреччини розширити свою присутність в Егейському морі, на Східному Середземномор'ї та на Чорному морі. Це включає претензії на морські права, розвідку вуглеводнів та посилення військово-морської присутності. Доктрина пов'язана з неоосманськими ідеями, оскільки розглядає морський простір як частину історичної сфери, а не лише як стратегічний кордон [3].

Крім того, останні дослідження показують помітну зміну в показниках зовнішньої політики Туреччини: якщо на початку 2000-х років вона характеризувалася логікою взаємозалежності- Анкара наголошувала на торгівлі, регіональній інтеграції та співпраці із західними інституціями- то в 2010-х і 2020-х роках спостерігається рух у бік стратегічної автономії. Кутлай і Оніс (2021) хронікують цю зміну, детально описуючи, як зовнішня політика Туреччини еволюціонувала від залежності та пристосування до більш автономної позиції. Цей розвиток також свідчить про бажання Туреччини перейти до постглобальної структурної реформаторської орієнтації, а не просто діяти в контексті певних структур. Те ж дослідження спостерігає, що автономія обмежена на основі матеріальних та інституційних факторів; будучи членом НАТО, західною економічно залежною державою та економікою, що значною мірою залежить від імпорту енергоносіїв [6].

Інше дослідження останніх років є поширенням, яке вивчало культурну дипломатію та м'яку силу, як це проявляється в наративі та медіа, зокрема на світовому ринку через турецькі телесеріали. Дослідження 2023 року демонструє, що серіали, експортовані до країн Африки та Близького Сходу, можуть розвивати позитивні образи Туреччини, підвищувати культурну обізнаність і (непрямо) служити більшим зовнішньополітичним цілям Анкари. Це підкріплює аргумент, що неоосманізм виходить за межі геополітики чи морської стратегії- він також стосується ідентичності, комунікації та розповіді історій як інструментів дипломатії [7].

Цікаво зазначити, що така орієнтація має свої обмеження, включаючи ризики. Амбіції Туреччини відновити свою регіональну роль періодично стикаються з міжнародними нормами та альянсами. Наприклад, східно-середземноморська Маві Ватан («Блакитна батьківщина») призвела до конфлікту між Туреччиною, Грецією, Кіпром та ЄС за морські кордони та претензії на ресурси. Тим часом стратегічне примирення Туреччини між НАТО/західними організаціями та її зв'язками з Росією, Китаєм та іншими членами Глобального Півдня залишається напруженим: як стверджують різні вчені, прагнення Анкари до стратегічної автономії стримується продовженням економічної та безпекової залежності [5].

Висновки. Отже, неоосманізм у сучасній Туреччині краще розглядати не в ідеологічних термінах як ностальгію, а як стратегічну позицію, яка використовує історичну пам'ять, географічну перевагу та культурну приналежність для впливу. Головне питання для Туреччини полягає в тому, чи зможе вона перетворити цю орієнтацію з епізодичного представлення на стабільні інституційні, економічні та дипломатичні форми. Для вчених міжнародних економічних відносин дослідження того, як історична спадщина перетинається зі структурами сучасного плюралізму та багатосторонності, і чи асиметричний підхід Туреччини надає їй реальну агентність або просто нові ризики, є викликом, який варто вирішити.

Список використаних джерел

1. David Publishing Company. URL: <https://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/5fa39ec61c9c3.pdf?utm> (date of access: 19.10.2025).
2. Imperial Grandeur and Selective Memory: Re-assessing Neo-Ottomanism in Turkish Foreign and Domestic Politics. URL: <https://oro.open.ac.uk/58908/2/58908.pdf?utm> (date of access 19.10.2025).
3. Stiftung Wissenschaft und Politik. URL: https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2024C39_TurkeysStrategicAutonomy.pdf?utm (date of access: 19.10.2025).
4. Academy of International Affairs NRW – Rethink Politics. URL: <https://www.aia-nrw.org/app/uploads/2025/03/s12399-024-00988-6.pdf?utm> (date of access: 19.10.2025).
5. Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence? URL: <https://academic.oup.com/ia/article/97/4/1085/6314232?utm> (date of access: 19.10.2025)
6. City, University of London Institutional Repository URL: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/26287/15/iiab094.pdf?utm> (date of access: 19.10.2025)
7. Vista de Effects of Turkish cultural products on its foreign policy toward Africa: Turkish TV series as an example of soft power in Kenya, Mozambique, and Senegal. Profesional de la información. URL: <https://revista.profesionaldelainformacion.com/index.php/EPI/article/view/87271/63385?utm> (date of access: 19.10.2025).

Шупер Вікторія Олексіївна

Здобувачка ОП Міжнародні економічні відносини 4 ОР бакалавр

Роль спеціальних економічних зон в контексті інвестиційної політики Китаю

Іноземні інвестиції є одним із ключових факторів економічного розвитку сучасних держав. Для Китаю, який з кінця 1970-х років здійснює політику відкритості, іноземні інвестиції стали важливим інструментом модернізації економіки, технологічного розвитку та інтеграції у світову торгівлю. Економічне диво КНР значною мірою пов'язане з реформами саме у сфері інвестиційної політики, одним з головних проявів якої стало створення

спеціальних економічних зон (СЕЗ). Саме цей механізм суттєво посприяв перетворенню закритої планової економіки на другу за величиною економіку світу.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей інвестиційної політики Китаю через призму функціонування спеціальних економічних зон, визначення їхнього впливу на залучення іноземних інвестицій, економічне зростання та структурну модернізацію національної економіки. У рамках цього аналізу також розглядається еволюція СЕЗ – від традиційних виробничих осередків до високотехнологічних і фінансово-інноваційних хабів, а також оцінюється їхня роль у формуванні глобальної інвестиційної стратегії КНР.

Актуальність дослідження цієї теми саме в китайському контексті полягає в тому, що досвід регулювання іноземних інвестицій та функціонування СЕЗ у цій країні є унікальним прикладом успішної економічної трансформації якраз таки через створення своєрідної гібридної моделі, яка полягає у поєднанні централізованого державного контролю з ринковими механізмами.

До 1978 року Китай мав закриту планову економіку, орієнтовану на внутрішні ресурси, що призвело до стагнації та технологічного відставання. Поворотним моментом стала політика реформ і відкритості, ініційована Ден Сяопіном. У 1979 році було ухвалено «Закон про спільні підприємства», який створив правові засади для залучення іноземного капіталу. Того ж року Державна рада КНР започаткувала чотири пілотні спеціальні економічні зони: Шеньжень, Чжухай, Сямень і Шаньтоу. [1]

СЕЗ забезпечували пільгові умови для інвесторів: податкові знижки, спрощене митне оформлення, дешеву землю, вільний обіг капіталу. Уже в 1981 році 59,8% усіх прямих іноземних інвестицій (ПІІ) надходило саме до цих зон, половина з них – у Шеньжень. Успіх експерименту призвів до створення у 1984 році 14 прибережних зон економічного та технологічного, орієнтованих на індустріалізацію та експортну переробку. До 1987 року у Китаї вже діяло 300 тис. приватних фірм і понад 20 млн індивідуальних підприємців, а валовий національний продукт подвоївся. [2] Спільні підприємства з іноземними інвесторами стали ключовим каналом трансферу технологій. Китай використав надлишкову робочу силу та природні ресурси для становлення трудомісткої індустріалізації.

У 1988 році статус СЕЗ отримав острів Хайнань, а також створено першу високотехнологічну зону Чжунгуаньцунь, яка започаткувала орієнтацію на інновації. До середини 1990-х років Китай сформував ефективну інвестиційну інфраструктуру, запровадив єдиний валютний курс юаня, створив Державну адміністрацію валютного контролю (SAFE) і розпочав реформу державних підприємств. Розширення мережі СЕЗ і зон розвитку дозволило збалансувати регіональну політику, хоча соціально-економічна асиметрія між прибережними та західними провінціями досі залишається актуальною проблемою. [1]

На етапі переходу до експортоорієнтованої моделі КНР створила у 1990 році першу зону вільної торгівлі (ЗВТ). Протягом наступних кількох років таких зон стало понад 15. Вони спеціалізувалися на зовнішній торгівлі, експортній обробці та логістиці, а підприємства отримували податкові та митні пільги. З 1992 року запроваджено зони прикордонного та економічного співробітництва (ЗПЕС), що стимулювали розвиток західних регіонів та транскордонну торгівлю. На початку 2000-х Китай розпочав переговори про вступ до Світової організації торгівлі, що вимагало подальшої лібералізації та узгодження законодавства із міжнародними стандартами. Після офіційного вступу в СОТ у 2001 році відбувся стрімкий приплив ПІІ, за КНР остаточно закріпився статус «світової фабрики».

На цьому етапі активно створювалися зони експортної переробки (ЗЕП), які мали безмитний імпорт сировини, податкові пільги, пільгові ціни на землю та енергоресурси. ЗЕП орієнтувалися на підприємства, які займаються виготовленням, переробкою та складанням товарів, що спрямовуються на експорт з метою їхньої експансії та збільшення валютних надходжень. Тобто ЗЕП мають чітку секторну спрямованість і їхнє головне призначення – інтеграція КНР в глобальні виробничі ланцюги та стимулювання розвитку ключових

експортних галузей – електроніки, автомобілебудування, текстилю тощо. Між 2000 і 2005 роками було створено 57 таких зон, найбільше – у прибережній провінції Цзянсу. [3]

Після повноцінного виходу на глобальну торговельну арену Китай поступово змістив акценти з кількісного зростання на якість інвестицій, інновації та високі технології. Якщо на початку СЕЗ були спрямовані на залучення капіталу та створення робочих місць, то з 2010-х років вони стали центрами цифровізації, R&D та інноваційного розвитку. Так, до прикладу, з'явилися нові типи зон або, як їх ще часто називають, «зони нової генерації» – зони високотехнологічного розвитку, зони технологічно-економічного розвитку та пілотні зони вільної торгівлі.

Важливим моментом в історії китайських СЕЗ стало створення Шанхайської пілотної зони вільної торгівлі – першої у Китаї «зони нового покоління». Проект ЗВТ у Шанхаї стартував у вересні 2013 р. і об'єднав території безмитної зони порту Яншань, безмитної зони міжнародного аеропорту Пудун, логістичного парку Вайгаоцяо і першої в Шанхаї зони вільної торгівлі Вайгаоцяо. [4] Модель таких зон стала основним інструментом випробування інституційних реформ у сфері валютного регулювання, митного адміністрування та фінансової лібералізації (в тому числі тестування конвертованості юаня у міжнародних операціях). Згодом позитивний досвід Шанхаю був масштабований на інші регіони – Гуандун, Тяньцзінь, Фуцзянь, а також острів Хайнань, який з 18 грудня 2025 року стане повноцінним портом вільної торгівлі, який матиме незалежну митну систему, у межах якої торгівля між Хайнанем і рештою світу відбуватиметься за максимально ліберальними правилами, тоді як торгівля з материковим Китаєм зберігатиме контроль і цільове оподаткування. Таким чином, Хайнань фактично стає окремою митною юрисдикцією із власними податковими й регуляторними механізмами. [5]

Таким чином, на сучасному етапі в КНР створюється комплексна модель залучення ПП, орієнтована на високотехнологічне виробництва, переробну промисловість і розвиток сервісної економіки. Але водночас Китай зберігає контроль над стратегічно важливими секторами через механізм так званого «негативного списку», який визначає галузі, обмежені для іноземного капіталу. Він зокрема регламентується і в рамках відносно «свіжого» Закону про іноземні інвестиції, що набув чинності у 2020 році. [6]

Окрім цього, ЗВТ стали важливим елементом реалізації ініціативи «Один пояс, один шлях», сприяючи інтеграції прикордонних регіонів, розвитку логістики та експорту послуг. Зокрема, Гуандунська зона орієнтована на економічну інтеграцію з Гонконгом і Макао, Фуцзянь – із Тайванем, а Тяньцзінь – із Пекіном і провінцією Хебей. Більш того, ще одним етапом еволюції китайської політики створення спеціальних економічних зон став вихід за межі національної території. Починаючи з 1990-х років, Китай розпочав масштабну експансію своєї моделі СЕЗ в африканські та близькосхідні країни, що розвиваються, насамперед у межах стратегії «Go Global» спрямованої на розширення присутності китайських підприємств на світових ринках, а також співпраці по лінії Південь-Південь. [7] Загалом створення таких СЕЗ стосується трудомісткі галузі, тобто КНР по суті експортує власну модель, яка була випробувана на початку реформ, і відтворює її на зовнішніх ринках, при цьому забезпечуючи вигоду для своїх компаній та перетворюючи СЕЗ на інструмент свого глобального економічного впливу.

Отже, проведені дослідження наочно демонструє, що створення спеціальних економічних зон стало одним з ключових каталізаторів економічного «дива» КНР. Від скромного старту у вигляді чотирьох пілотних СЕЗ у 1979 році Китай пройшов шлях до формування складної та багаторівневої системи територій з особливим режимом господарювання, яка еволюціонувала від зон з експортно-орієнтованим виробництвом до інноваційних хабів та повноцінних портів вільної торгівлі.

Ключовим фактором успіху китайської моделі стало вміння поєднувати стратегічний державний контроль з гнучкими ринковими механізмами. Держава, виступаючи архітектором процесу, послідовно визначала пріоритети – від залучення капіталу і створення

робочих місць на початковому етапі до технологічного розвитку та стимулювання інновацій на сучасному.

Досвід Китаю є унікальним прикладом того, як залучення іноземного капіталу через механізм СЕЗ може бути ефективно інтегроване в державну стратегію розвитку для досягнення довгострокових цілей: індустріалізації, технологічної модернізації, інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості та посилення власних конкурентних переваг. Еволюція китайських СЕЗ – це не лише історія економічного успіху, але й цінний урок стратегічного планування та гнучкого управління для країн, що розвиваються, які прагнуть до економічного зростання без втрати суверенного контролю над ключовими секторами економіки.

Джерела

1. Дроботюк О.В. Роль спеціальних економічних зон у політиці реформ та відкритості КНР. «40 років політики реформ та відкритості в Китаї». Випуск №14, 2018. URL: [https://sinologist.com.ua/drobotyuk-o-v-rol-spetsialnyh-ekonomichnyh-zon-u-politytsi-reform-ta-vidkrytosti-krn/](https://sinologist.com.ua/drobotyuk-o-v-rol-spetsialnyh-ekonomichnyh-zon-u-politytsi-reform-ta-vidkrytosti-kr/)
2. «Чотири модернізації» Ден Сяопіна та їхні результати. Реферат. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/31731/
3. Zhao Chen, Sandra Poncet & Ruixiang Xiong. Inter-industry relatedness and industrial-policy efficiency: Evidence from China's Export Processing Zones. URL: https://www.cepii.fr/PDF_PUB/wp/2016/wp2016-02.pdf
4. China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone. URL: <https://english.shanghai.gov.cn/>
5. Hainan to Launch Independent Customs Operations Dec 18: Why It Matters. URL: <https://www.china-briefing.com/news/hainan-zero-tariff-customs-policy-december-2025/>
6. China overhauls its Foreign Investment Regulatory Regime. URL: <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/a885f4c3/china-overhauls-its-foreign-investment-regulatory-regime>
7. Murphy, Dawn C. (2022). China's Rise in the Global South: the Middle East, Africa, and Beijing's Alternative World Order. Stanford, California : Stanford University Press. ISBN 978-1-5036-3060-4. OCLC 1249712936

Потапчук Аліна Русланівна

Здобувачка ОП Міжнародні економічні відносини 4 ОР бакалавр

Цифрові валюти центральних банків: сучасний стан розвитку та глобальні перспективи

Світова фінансова система перебуває на порозі революційних змін, пов'язаних із розвитком цифрових валют центральних банків (ЦВЦБ). За останні кілька років ставлення до цієї технології трансформувалося від категоричного неприйняття до активного впровадження пілотних проєктів майже в усіх розвинених і багатьох інших країнах, що розвиваються. ЦВЦБ слід розглядати не як далеке майбутнє, а як невідворотну реальність наступних десятиліть, яка кардинально змінить функціонування грошово-кредитної системи та міжнародних платежів.

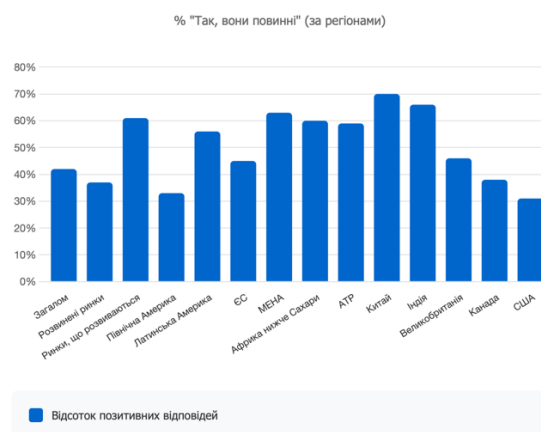
■ досліджується або впроваджується ЦВЦБ

Рисунок 1. Країни, що займаються дослідженням чи впровадженням власних національних цифрових валют

Джерело : [1]

Цифрова валюта центрального банку являє собою цифрову форму фіатних грошей, що вже емітовані центральним банком. На відміну від криптовалют та віртуальних валют, ЦВЦБ є законним платіжним засобом, що випускається державою і має офіційний статус. Це електронне зобов'язання монетарного регулятора, номіноване в національній розрахунковій одиниці. Важливо підкреслити, що ЦВЦБ слід чітко відрізняти від стейблкоїнів та інших приватних цифрових платіжних інструментів, оскільки вона поєднує переваги цифрових технологій з надійністю та гарантіями державного інституту.

Мотивація центральних банків до розроблення цифрових валют суттєво варіюється залежно від рівня розвитку економіки та конкретних викликів, які стоять перед кожною країною (Рис.1). У розвинених економіках, таких як країни ЄС, США та Японія, основною метою є підвищення безпеки та ефективності внутрішніх платежів, досягнення фінансової стабільності та вирішення проблеми домінування великих технологічних компаній у сфері платежів. Саме цим викликом намагаються протидіяти центральні банки, розробляючи системи, які б дозволили їм зберегти контроль над монетарною системою в умовах цифровізації (Рис.2).

Рисунок 2. Опитування щодо запуску цифрових версій фіатних валют (ЦВЦБ)
Джерело : [1]

Для центральних банків країн, що розвиваються, ситуація складається інакше. Їх пріоритетом є досягнення фінансової інклюзивності, надання населенню доступу до платіжної інфраструктури з мінімальними витратами, особливо в регіонах, де поширеність банківських послуг низька. Цифрова валюта може стати інструментом для розширення доступу до фінансових послуг мільйонам людей, які поза межами традиційної банківської системи. Крім того, ЦВЦБ у таких країнах може сприяти зменшенню дії «пастки нульових ставок» та надати центральним банкам нові інструменти фіскальної політики [2].

Важливим аспектом впровадження ЦВЦБ є також сприяння використанню місцевої валюти для міжнародних розрахунків, що особливо актуально в умовах глобальних геополітичних змін та процесів дедоларизації. Крім того, ЦВЦБ може бути використана для скорочення часу і витрат під час транскордонних переказів, залучення комерційних установ до побудови платіжної інфраструктури та підвищення конкуренції на ринку платіжних послуг.

Аналіз глобального досвіду впровадження цифрових валют центральних банків показує чітку диференціацію підходів залежно від типу ЦВЦБ. Розрізняють роздрібні ЦВЦБ, призначені для широкого використання населенням, та оптові ЦВЦБ, доступні лише для спеціалізованих інституцій та міжбанківських операцій [3].

У сфері роздрібних ЦВЦБ найбільш активну роботу проводять Китай, Швеція та Україна. Китай з 2014 року займається систематичними дослідженнями цифрової фіатної валюти, а з 2017 року розпочав активне тестування цифрового юаня (e-CNY) у кількох провінціях. Особливо цікавим є те, що Китай розглядає цифровий юань не лише як засіб внутрішніх розрахунків, а й як інструмент міжнародної експансії та конкуренції з американським долларом у глобальній платіжній системі.

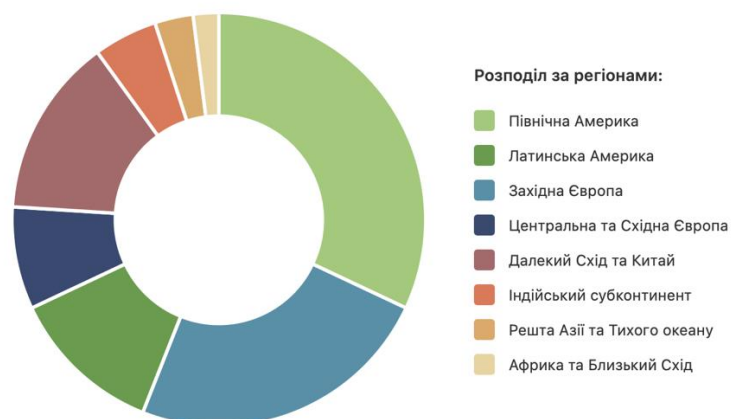
Швеція розпочала тестування «цифрової крони» (e-krona) у 2017 році, керуючись необхідністю адаптації до мінімального використання готівки у країні. Хоча перші експерименти виявили технічні обмеження використаних платформ, вони продемонстрували реальну можливість впровадження цифрових валют у межах цілої країни.

Що стосується оптових ЦВЦБ, то найбільш помітні експерименти проводили Європейський центральний банк та Банк Японії (Project Stella), Банк Канади (Project Jasper), Грошово-кредитне управління Сінгапуру (Project Ubin) та центральні банки Гонконгу та Таїланду. У більшості випадків дослідники використовували блокчейн-платформи, включаючи R3 Corda, Quorum та Hyperledger Fabric. Зокрема, Project Stella запровадив інноваційну систему «ваучерів анонімності», яка дозволяла проводити транзакції без централізованого підтвердження, тим самим вирішуючи проблему конфіденційності у цифрових платежах.

Останні роки свідчать про суттєве прискорення темпів роботи з ЦВЦБ. Статистика також показує виразну різницю в підходах залежно від типу економік. Центральні банки країн, що розвиваються, вважають себе більш схильними до випуску ЦВЦБ загального призначення, ніж центральні банки розвинутих країн. Однак останнім часом спостерігається зростаючий інтерес і розвинутих країн до впровадження ЦВЦБ (Рис.3).

Практика експериментів із ЦВЦБ продемонструвала кілька критично важливих висновків для подальшого розвитку цього напрямку. По-перше, виявилось, що для успішної реалізації ЦВЦБ необхідна участь приватного сектору, включаючи комерційні банки та технологічні компанії, щоб забезпечити конкурентоспроможність і адаптивність до технологічних змін. Більшість пропозицій із випуску ЦВЦБ передбачає створення дворівневої грошової системи, де центральний банк випускає та контролює обіг, а ліцензовані посередники розповсюджують та забезпечують операції.

Загальна вартість трансакцій ЦВЦБ у 2030 році за 8 ключовими регіонами

Джерело: ЦВЦБ та стейблкоїни: ключові можливості, регіональний аналіз та прогноз ринку на 2023–2030 роки

Рисунок 3. Трансакції ЦВЦБ перевищать \$213 млрд до 2030 року, оскільки пілотні проекти прискорюються
Джерело : [1]

По-друге, твердження про те, що ЦВЦБ неминуче виключать анонімність, виявилися необґрунтованими. Дослідження, проведені Європейським центральним банком, продемонстрували можливість анонімізації транзакцій у блокчейні за допомогою спеціальних механізмів, тим самим дозволяючи поєднати переваги цифровізації з приватністю користувачів.

По-третє, необхідною передумовою для будь-якого центрального банку, що випускає ЦВЦБ, є міцна та однозначна законодавча база. На сьогодні близько чверті центральних банків мають або незабаром матимуть юридичні повноваження видавати ЦВЦБ, однак близько половини залишаються невпевненими щодо своїх законних можливостей у цій сфері.

Найближчим кроком до впровадження міжнародних ЦВЦБ став новий проєкт Банку міжнародних розрахунків під назвою «Данбар», в якому центральні банки Австралії, Малайзії, Сінгапуру та Південної Африки створюють прототипи платформ для транскордонних розрахунків. Цей проєкт спрямований на розроблення систем для міжнародних переказів з використанням декількох ЦВЦБ з метою усунення посередників, скорочення часу та вартості транзакцій.

Розвиток ЦВЦБ невідворотно прискоритиметься через цифровізацію фінансового сектору, зменшення готівкових розрахунків та висновки, зроблені під час пандемії COVID-19 щодо необхідності цифрових платіжних систем. Експерти уже називають ЦВЦБ однією з найважливіших тенденцій, яка визначить майбутнє грошей в наступному десятилітті. Хоча реальних ЦВЦБ, випущених для використання широким загалом, поки що небагато, вони обслуговують лише невелику частину населення світу, ймовірно, що це незабаром змінюватиметься. Розширення мережі національних цифрових валют, розвиток технічної інфраструктури та міжнародної кооперації центральних банків буде визначальним фактором трансформації глобальної грошової системи.

Список використаних джерел

1. Король М., Співак В. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ. Вісник УНУ. Міжнародні економічні відносини та світова економіка. 2021. № 39. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/39_2021ua/19.pdf (дата звернення: 21.10.2025).

2. Цифрові валюти центральних банків: коли їх чекати і як вони змінять фінансові системи? - Fintech Insider. Fintech Insider - Дізнавайся першим. URL: <https://fintechinsider.com.ua/czyfrov-y-valuty-czentralnyh-bankiv-koly-yih-chekaty-i-yak-vony-zminyay-finansovi-systemy/> (дата звернення: 21.10.2025).
3. Олійник О. О. ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ (CBDC) І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КРИПТОВАЛЮТНИЙ ЛАНДШАФТ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ. Київський економічний науковий журнал. 2024. № 4. С. 177–187. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-765x/2024-4-25> (дата звернення: 21.10.2025).

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ І ІНВЕСТИЦІЇ

Буз Андрій Олександрович

Аспірант, 3 рік навчання

Валютна інтернаціоналізація як дискретна модальність дипломатії розвитку

На тлі посилення геоекономічної фрагментації та інструменталізації транскордонних фінансів валютна інтернаціоналізація (ВІ) набуває дедалі більшої ваги як неафішована (дискретна) форма дипломатії розвитку. Технічно нейтральні на вигляд рішення щодо вибору валюти фактурування, платіжних «рейок», клірингових механізмів і структури офіційних резервів нині формують траєкторії зростання та простір політичної дії країн-партнерів без явної умовності чи демонстративного примусу. У цьому контексті ВІ розуміється як розширення транскордонного використання валюти в інвойсуванні та розрахунках за торгівлею, у фінансовому посередництві, в офіційних резервах і як джерела «безпечних активів». Значний масив літератури показує, що валюти впорядковані в ієрархії, детермінованій мережевими зовнішніми ефектами, фінансовою глибиною та репутаційною надійністю економічної політики: за цих умов долар США зберігає провідне становище, тоді як євро, єна та юань посідають підпорядковані, проте впливові щаблі (Cohen, 2015; Eichengreen, 2011; Gopinath, Itskhoki, & Rigobon, 2020; Amiti, Itskhoki, & Konings, 2022).

У такій оптиці ВІ пов'язується з дипломатією розвитку через три тихі, але потужні канали. По-перше, механізми останньої інстанції ліквідності, або бекстопи (*англ.* backstops) – насамперед своп-лінії між центральними банками (ЦБ) та постійні механізми операцій репо – страхують платіжні потреби й підкріплюють ринкову довіру, вибірково розширюючи фіскально-монетарний простір для маневру. По-друге, ринкові інфраструктури – стандарти платіжного обміну повідомленнями, системи клірингу та розрахунків, регіональні транскордонні схеми – занурюють користувачів у технологічно-операційну екосистему певної валюти, знижуючи трансакційні витрати та фіксуючи залежність від траєкторії (*англ.* path dependance). По-третє, режими нормотворення та комплаєнсу – санкційні архітектури, стандарти ідентифікації та верифікації клієнта (*англ.* KYC) і протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму (*англ.* AML/CFT) і пов'язані правово-контрактні норми – експортують юрисдикційну владу разом із валютою, калібруючи доступ та дисципліну.

У сучасних дослідженнях парадигма панівної валюти (ППВ, *англ.* DCP) обґрунтовується, що невелике коло валют, насамперед долар США, визначає ціноутворення та фінансування у світовій торгівлі, приглушуючи традиційні ефекти переорієнтації витрат від коливань двосторонніх валютних курсів і водночас посилюючи глобальний вплив монетарних шоків, що походять від емітента домінантної валюти (Gopinath et al., 2020; Gopinath & Stein, 2021; Amiti et al., 2022). У термінах політичної економії валютні ієрархії формують мережеву владу: держави здатні інструменталізувати вбудовані у глобальні фінанси інфраструктури та стандарти – подеколи у примусовий спосіб («інструменталізована

взаємозалежність»)), а подеколи тихо й фасилітативно, поєднуючи цілі розвитку з інструментарієм державного мистецтва (Farrell & Newman, 2019). Дискретна модальність у цьому контексті означає дипломатичний вплив, що реалізується через малопомітні монетарні інструменти з технократичним виглядом, часто ініційовані попитом контрагентів і такі, що обіцяють співвигоди (зменшення валютного ризику, страхування ліквідності, нижчі трансакційні витрати). Вона протиставляється відкритій макроумовності або підходам із пріоритетом санкцій, однак обидві діють у межах тієї самої мережевої системи платежів, розрахунків і комплаєнсу.

На тлі мережевої монетарної влади дискретна дипломатія розвитку діє через технічні інструменти, що видаються суто операційними, однак перекалібрують простір політики партнерів. Особливо рельєфно виокремлюються три канали:

- своп-лінії між ЦБ та механізми операцій репо забезпечують контрагентним економікам ліквідність в іноземній валюті, стабілізуючи торговельне фінансування й зовнішні баланси в періоди стресу. Накопичені емпіричні свідчення показують, що своп-лінії функціонують як механізми кредитора останньої інстанції з вимірюваними ефектами для вартості фондування та ринкових умов (Bahaj & Reis, 2022). Федеральна резервна система США доповнила доларові своп-лінії постійним механізмом репо для іноземних та міжнародних монетарних інституцій (*англ.* FIMA, з 2021 року), що дозволяє іноземним ЦБ залучати долари під заставу казначейських облігацій США; Європейський центральний банк у 2020 році запровадив Євросистемний механізм операцій репо для ЦБ (*англ.* EUREP) для надання єврової ліквідності ЦБ поза єврозоною. Обидва інструменти є візрцевими «тихими» засобами, чий дипломатичний сигнал не менш значущий, ніж ринковий ефект (ECB, 2020; Choi et al., 2022).

- системи платежів, клірингу та розрахунків інкорпорують юрисдикційне охоплення та нормативні стандарти. Доларові системи CHIPS (*англ.* Clearing House Interbank Payments System) для великовартісних платежів і CLS (*англ.* Continuous Linked Settlement) для розрахунків на валютному ринку зменшують контрагентський та розрахунковий ризики, тим самим укорінюючи центральність долара. Паралельно інфраструктури юаня на кшталт Міжбанківської системи транскордонних платежів (*англ.* CIPS) розширюють транскордонний кліринг у юаню женьмінбі, тоді як мультивалютні експерименти з цифровими валютами центральних банків (ЦВЦБ, *англ.* CBDC) (наприклад, проект Банку міжнародних розрахунків mBridge) випробовують спільні «рейки» для торговельних розрахунків (BIS, 2023). Здавалося б технічні дизайнерські рішення – формати повідомлень, алгоритми нетингу, регламенти – мають дипломатичні наслідки, оскільки роблять окремі валютні коридори простішими, дешевшими та безпечнішими для використання.

- санкційні та скринінгові режими (наприклад, Офіс контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США, або OFAC) окреслюють правовий периметр допустимих потоків і часто поширюються екстратериторіально там, де транзакції взаємодіють із інфраструктурою чи технологіями США (Cirigliani et al., 2023). На практиці ці архітектури комплаєнсу детермінують вибір партнерами валют, маршрутів і платформ – менш помітний, але потужний шар економічної дипломатії.

У межах міжнародної системи, де монетарні інфраструктури, ринки «безпечних активів» та режими комплаєнсу передають владні імпульси з мінімальною видимістю, порівняльний огляд за головними валютними просторами прояснює, як діють дискретні інструменти та які сигнали вони комунікують. З одного боку, примат долара спирається на глибину ринку казначейських паперів США та щільність доларових «рейок» (казначейські облігації, CHIPS, CLS). У періоди стресу мережа своп-ліній Федеральної резервної системи та бекстоп FIMA стабілізують торговельне фінансування й зовнішні баланси, водночас тихо сигналізуючи про статус відносин і підсилюючи дипломатичну узгодженість (Bahaj & Reis, 2022). ЄЦБ нашарував тимчасові своп- та репо-лінії й у червні 2020 року запровадив EUREP для надання ліквідності у євро ЦБ поза єврозоною під заставу високоякісних активів. Ці

інструменти доповнюють порядок денний ЄС щодо посилення міжнародної ролі євро та економічної безпеки/стратегічної автономії Європи.

З іншого боку, Народний банк Китаю підтримує широку мережу двосторонніх своп-ліній і функціонування клірингової системи CIPS; офіційні комюніке фіксують десятки активних домовленостей, а незалежні трекари оцінюють приблизно сорок контрагентів (РВос, 2025). Застосування зростає для торговельних розрахунків і, у вибіркових випадках, для підтримки платіжного балансу. Китай також бере участь у пілотах мультивалютних ЦВЦБ (наприклад, mBridge), що випробовують оптові транскордонні розрахунки. Сукупно ці інструменти поєднують фінансування розвитку зі сприянням торгівлі, розширюючи практичну уживаність юаня женьміньюбі у світі. Від липня 2022 року Резервний банк Індії дозволив міжнародні торговельні розрахунки в рупіях через спеціальні рахунки «востро» у рупіях (*англ.* SRVAs), послідовно уточнюючи рамку циркулярами та настановами (RBI, 2025), що створює додаткову опцію фактурування й розрахунків, покликану зменшити залежність від «твердих» валют для зацікавлених партнерів – приклад дискретного монетарного інструментарію державної стратегії, зорієнтованого на зв'язки «торгівля – розвиток».

В Африці Пан-Африканська система платежів і розрахунків (*англ.* PAPSS), комерційно запущена у січні 2022 року, забезпечує миттєві транскордонні платежі в національних валютах у межах Африканської континентальної зони вільної торгівлі (*англ.* AfCFTA), націлюючись на зниження витрат, усунення вузьких місць у валютних розрахунках та розширення фінансової інклюзії. У Східній і Південно-Східній Азії рамки розрахунків в національних валютах (*англ.* LCS) – зокрема між Індонезією, Малайзією, Таїландом, Китаєм і Сінгапуром – розширили охоплення на додаткові статті платіжного балансу та роздрібні міжкордонні зв'язки, поступово нормалізуючи коридори, не деноміновані у доларах США, для рутинних операцій.

У стратегічному численні малих відкритих економік баланс можливостей і загроз, пов'язаних із валютною інтернаціоналізацією, залежить від того, як держави компонують портфелі валют, інфраструктур та правових режимів – і від того, наскільки ці вибори є операційно інтегрованими та інституційно передбачуваними. По-перше, доступ до множинних валютних коридорів і надійних механізмів останньої інстанції ліквідності може послаблювати ризик валютної невідповідності у торгівлі та фінансуванні, зокрема коли валюта фактурування узгоджена зі структурою імпортного вмісту та валютою фінансування (Gopinath & Stein, 2021; Amiti et al., 2022). По-друге, інфраструктурна узгодженість – наприклад, участь у PAPSS чи CIPS – знижує трансакційні витрати та розрахункові ризики там, де доступ до CLS/CHIPS є опосередкованим або коштовним. По-третє, достатня пропозиція безпечних активів у провідних валютах формує колатеральну базу та засоби заощаджень, які підпирають розвиток внутрішніх ринків (Caballero, Farhi, & Gourinchas, 2017).

Поряд із вигодами ВІ несе системні ризики й обмеження, зумовлені регуляторною експозицією, дискреційним доступом до ліквідності, фрагментацією інфраструктур та підвищеним розрахунковим ризиком:

- інфраструктури з екстериторіальними механізмами комплаєнсу можуть імпортувати санкційні або вимоги AML/CFT глибоко у вітчизняні системи;
- доступ до свопів/репо є дискреційним, часто зумовленим політичною узгодженістю, а операційна активація не гарантується в кожній кризі (Bahaj & Reis, 2022);
- диверсифікація валют і «рейок» може породжувати координаційні фрикції та базисний ризик, коли ринки хеджування мілкі; чинні пілоти Банку міжнародних розрахунків (*англ.* BIS) націлені на зменшення цих фрикцій через інтегрованість і гармонізацію регламентів;
- коли угоди проходять поза CLS або поза надійними поза системами валових розрахунків у реальному часі (*англ.* RTGS), системний ризик розрахунків за операціями в іноземній валюті зростає (BIS, 2022).

Таким чином, виражена стратегія передбачає: (1) портфельну диверсифікацію валютних зв'язків із пріоритетом передбачуваного правового захисту; (2) інвестиції в інтероперабельність платежів і активну участь в управлінні фінансовими ринковими інфраструктурами; (3) запровадження прозорих критеріїв на основі правил для активації інструментів в іноземній валюті; (4) узгодження фактурування торгівлі зі структурою імпорتنих компонентів для зменшення волатильності курсового передавання в умовах ППВ (Gopinath et al., 2020).

Розташовані на перетині надання ліквідності, операційної архітектури ринку та сигнальних ефектів, наведені нижче ілюстративні кейси демонструють, як дискретні монетарні інструменти на практиці виконують функції дипломатії розвитку:

- запровадженій у розпал турбулентності, спричиненої COVID-19, механізм EUREP надав центральним банкам поза єврозоною можливість залучати ліквідність у євро під заставу високоякісних активів, доповнюючи двосторонні своп-лінії ЄЦБ. Поза негайним полегшенням ліквідності, інструмент засвідчив готовність єврозони виконувати роль регіонального монетарного якоря, підтримуючи доступ партнерів до єврового фінансування для торгівлі та кредитування;

- дозволяючи іноземним центральним банкам мобілізувати доларову ліквідність під заставу їхніх казначейських паперів США, бекстоп FIMA стримує дезорганізовані продажі активів, стабілізує глобальні умови доларового фондування та – тихо, але виразно – підтверджує центральність державних «безпечних активів» США в антикризовому менеджменті, уособлюючи дискретний, проте впливовий дипломатичний інструмент;

- розширювана мережа своп-ліній у національних валютах Народного банку Китаю – із періодичною активацією для підтримки платіжного балансу – підвищує практичну уживаність юаня для країн-партнерів і поєднує фінансування розвитку з платіжною інфраструктурою, особливо там, де розрахунки в юані женьмінбї (через CIPS) просуваються разом із рамками розрахунків у національних валютах.

Отже, ВІ постає як «дипломатія розвитку іншими засобами». Коли монетарні інструменти сконструйовано як «тихі» фасилітатори – механізми останньої інстанції ліквідності, інтероперабельні платіжні інфраструктури та передбачувані регламенти комплаєнсу – вони здатні розширювати простір політики країн, що розвиваються, і зменшувати вартість торгівлі та фінансування. Водночас дискретність має двобічний характер: доступ до бекстопів може бути умовним; інфраструктури інкорпорує юрисдикційне охоплення; диверсифікація здатна породжувати ризики фрагментації.

Для політиків практичний порядок дій є трієдиним. По-перше, здійснювати багатовекторну узгодженість у валютних зв'язках, паралельно підвищуючи внутрішню спроможність абсорбції (правову, наглядову, а також підключеність до фінансових ринкових інфраструктур). По-друге, співстворювати стандарти на регіональних і глобальних майданчиках (БМР/Комітет з платіжної та ринкової інфраструктури, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, міжнародний стандарт ISO 20022 для фінансових повідомлень), забезпечуючи інтероперабельність і зменшуючи позаюрисдикційні фрикції. По-третє, узгодити фактурування торгівлі та управління державним боргом зі структурою імпортного вмісту та доступністю хеджування/ліквідності, мінімізуючи волатильність, зумовлену ППВ. У такому розумінні ВІ – ані панацея, ані загроза; це інструментарій, який – за умови прозорих правил і обачності – може забезпечувати результати, сприятливі для розвитку, не підриваючи системної стабільності.

Список використаних джерел

1. Amiti, M., Itskhoki, O., & Konings, J. (2022). Dominant currencies: How firms choose currency invoicing and why it matters. *The Quarterly Journal of Economics*, 137(3), 1435–1493. <https://doi.org/10.1093/qje/qjac004>

2. Bahaj, S., & Reis, R. (2022). Central bank swap lines: Evidence on the lender of last resort. *The Review of Economic Studies*, 89(4), 1654–1693.
<https://doi.org/10.1093/restud/rdab074>
3. Bank for International Settlements (BIS). (2022). *FX settlement risk: an unsettled issue*. BIS Quarterly Review, December. https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2212i.htm
4. Bank for International Settlements (BIS). (2023). Project mBridge update: experimenting with a multi-CBDC platform (Brochure).
https://www.bis.org/innovation_hub/projects/mbridge_brochure_2311.pdf
5. Choi, M., Goldberg, L. S., Lerman, R., & Ravazzolo, F. (2022). The Fed's central bank swap lines and FIMA repo facility. *Economic Policy Review*, 28(1), 93–113.
https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/2022/epr_2022_fima-repo_choi.pdf
6. Cipriani, M., Goldberg, L. S., & La Spada, G. (2023). Financial sanctions, SWIFT, and the architecture of the international payment system. *Journal of Economic Perspectives*, 37(1), 31–52. <https://doi.org/10.1257/jep.37.1.31>
7. Cohen, B. J. (2015). Currency power: Understanding monetary rivalry. *Princeton University Press*. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1wf4dgb>
8. Eichengreen, B. (2011). Exorbitant privilege: The rise and fall of the dollar and the future of the international monetary system. *Oxford University Press*.
9. Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79.
https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00351
10. Gopinath, G., Itskhoki, O., & Rigobon, R. (2020). Dominant currency paradigm. *American Economic Review*, 110(3), 677–719. <https://doi.org/10.1257/aer.20171201>
11. Gopinath, G., & Stein, J. C. (2021). Banking, trade, and the making of a dominant currency. *Quarterly Journal of Economics*, 136(2), 783–830.
<http://hdl.handle.net/10.1093/qje/qjaa036>
12. People's Bank of China (PBoC). (2025). Status of bilateral local-currency swap agreements.
<https://camlmac.pbc.gov.cn/en/3688241/3688636/3688657/5793816/index.html>
13. Reserve Bank of India (RBI). (2025, Oct. 3). International Trade Settlement in Indian Rupees (INR): FAQs.
<https://www.rbi.org.in/commonman/Upload/English/FAQs/PDFs/ITSIR16012025.pdf>

Білоус Артем Олексійович

К. е. н., асистент кафедри МФІ

Тенденції сектору банківського кредитування в Україні в умовах коронакризи та воєнного стану

Банківське кредитування є важливим фактором економічного розвитку, оскільки забезпечує фінансування бізнесу та споживчого попиту. Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля дозволяє оцінити зміни в поведінці банків і позичальників, а також визначити основні тенденції ринку.

Динаміка обсягів кредитів наведена в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Динаміка обсягів кредитів в Україні за 2017-2024 рр. [1]

Рік	Обсяг кредитів, млрд. грн.	Приріст	
		млрд. грн.	%
2017	1091	-	-

2018	1194	103	9,44
2019	1098	-96	-8,04
2020	1050	-48	-4,37
2021	1150	100	9,52
2022	1134	-16	-1,39
2023	1131	-3	-0,26
2024	1298	167	14,77

В Україні за період 2017-2024 років спостерігається коливання обсягів кредитування, що зумовлено макроекономічними факторами, змінами регуляторної політики та зовнішніми шоками. Зростання обсягів кредитів у 2018 році пов'язане зі стабілізацією банківського сектору та пожвавленням економіки після кризи попередніх років. У 2019-2020 роках відбулося скорочення кредитування, що спричинене посиленням ризиків для банківської системи, зокрема зниженням попиту на кредити внаслідок нестабільності. Відновлення у 2021 році пояснюється поступовим зростанням економіки та лібералізацією кредитної політики банків. Зниження у 2022-2023 роках відображає наслідки військових дій, що негативно вплинули на фінансову систему. Водночас у 2024 році відзначається рекордне зростання кредитування, що зумовлене активною державною підтримкою, відновленням інвестиційної діяльності та пом'якшенням умов для банківського фінансування. Загалом, динаміка кредитування є відображенням як внутрішніх економічних процесів, так і зовнішніх викликів, що впливали на банківський сектор.

Рівень процентних ставок за кредитами впливає на доступність фінансування для бізнесу та населення, визначаючи динаміку кредитного ринку. Коливання ставок залежать від монетарної політики Національного банку України, інфляційних процесів та загальної економічної стабільності. Аналіз динаміки процентних ставок дозволяє оцінити тенденції кредитного ринку та визначити ключові чинники їхнього зростання чи зниження.

Динаміка процентних ставок за новими кредитами наведена на рис.2.1.

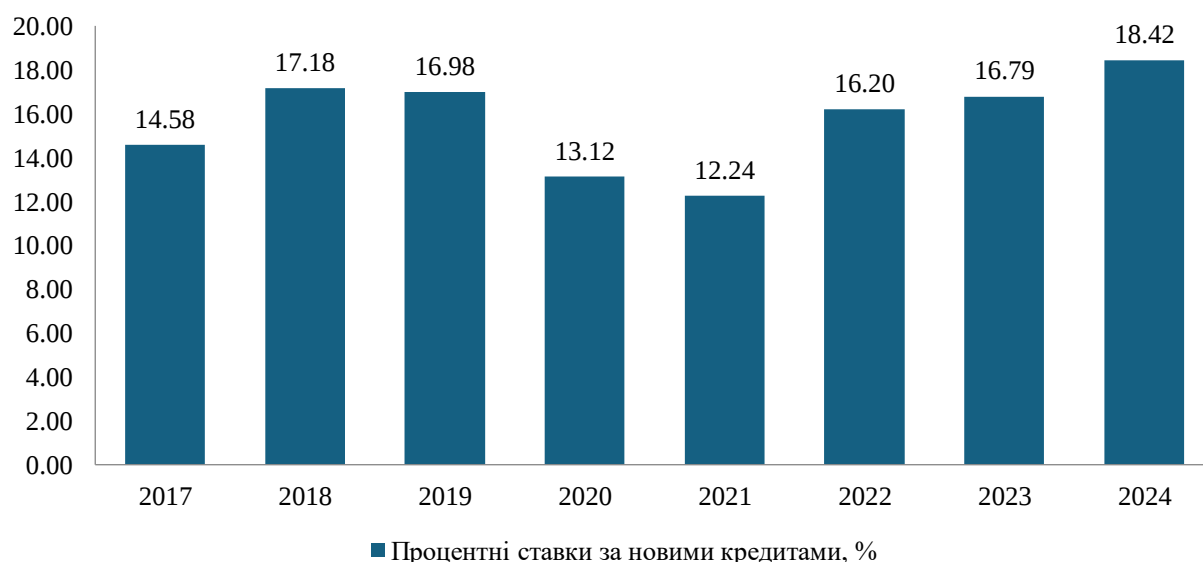

Рис.2.1. Динаміка процентних ставок за новими кредитами в Україні за 2017-2024 рр., % [2]

Динаміка процентних ставок за новими кредитами в Україні демонструє суттєві коливання, що обумовлені змінами в макроекономічному середовищі та монетарній політиці Національного банку України. У 2018 році спостерігається зростання ставок, що було викликане посиленням інфляційного тиску та відповідним підвищенням облікової ставки НБУ. У 2019 році процентні ставки залишаються на високому рівні, хоча спостерігається їхнє

незначне зниження, що відображає очікування поступового покращення фінансової ситуації. У 2020-2021 роках ставки знижуються, що є наслідком політики НБУ щодо стимулювання кредитування та підтримки економіки під час пандемії COVID-19. Однак у 2022 році відбувається суттєвий стрибок процентних ставок у відповідь на макроекономічну нестабільність, зростання ризиків у банківському секторі та військові дії. Продовження зростання ставок у 2023 році пояснюється високою інфляцією, необхідністю підтримання ліквідності банків та підвищенням вартості фінансових ресурсів. У 2024 році процентні ставки досягають максимального рівня за весь період, що є наслідком посилення кредитних ризиків, девальваційних очікувань та необхідності компенсувати втрати банківської системи. Загалом, коливання процентних ставок за новими кредитами безпосередньо відображають економічні виклики та заходи монетарної політики, спрямовані на їхнє подолання.

Обсяг непрацюючих кредитів є важливим індикатором фінансової стійкості банківської системи та ризиків для економіки. Економічні кризи та воєнні дії суттєво впливають на платоспроможність позичальників, що призводить до зростання проблемних боргів. Аналіз динаміки непрацюючих кредитів допомагає оцінити ефективність заходів з управління кредитними ризиками та спрогнозувати подальший розвиток банківського сектору.

Динаміка обсягів непрацюючих кредитів наведена в табл.3.1.

Таблиця 3.1

Динаміка обсягів непрацюючих кредитів в Україні за 2017-2024 рр. [1]

Рік	Обсяг непрацюючих кредитів, млрд. грн.	Приріст	
		млрд. грн.	%
2017	595	-	-
2018	631	36	6,05
2019	531	-100	-15,85
2020	430	-101	-19,02
2021	345	-85	-19,77
2022	432	87	25,22
2023	422	-10	-2,31
2024	393	-29	-6,87

Обсяг непрацюючих кредитів в Україні демонструє змінну динаміку, що відображає як покращення фінансової дисципліни, так і кризові явища. У 2018 році їхній обсяг зріс на 6,05%, що є наслідком загального збільшення кредитного портфеля та виявлення проблемних позик. Починаючи з 2019 року спостерігається суттєве зниження обсягу непрацюючих кредитів, що пов'язано з активним очищенням банківської системи та списанням безнадійних боргів. У 2020-2021 роках темпи скорочення прискорюються, що пояснюється реструктуризацією боргів, покращенням ризик-менеджменту банків та стабілізацією економічної ситуації. Однак у 2022 році показник зростає на 25,22%, що є наслідком економічних потрясінь, спричинених війною, фінансовою нестабільністю та падінням платоспроможності позичальників. У 2023-2024 роках обсяг проблемних кредитів поступово знижується, що свідчить про стабілізацію банківського сектору, впровадження механізмів підтримки позичальників та поступове відновлення економічної активності. Загальна динаміка демонструє, що кризи та економічні шоки безпосередньо впливають на рівень непрацюючих кредитів, тоді як стабільні періоди сприяють їхньому зменшенню.

Починаючи з 2019 року, частка проблемних кредитів у корпоративному сегменті та серед фізичних осіб поступово знижується завдяки покращенню якості кредитного портфеля та впровадженню механізмів реструктуризації боргів. У 2021 році показники досягли найнижчих значень, що є наслідком активної роботи банків над підвищенням фінансової дисципліни позичальників. Однак у 2022 році частка непрацюючих кредитів зросла,

особливо серед фізичних осіб, що пояснюється економічною кризою, скороченням доходів населення та зростанням безробіття. У 2023 році спостерігається стабілізація, але частка проблемних кредитів серед корпоративного сектору залишається високою, що свідчить про складнощі бізнесу з поверненням позик. У 2024 році ситуація покращується, особливо у роздрібному кредитуванні, що є наслідком економічного відновлення та впровадження програм фінансової підтримки. Загалом, найбільший вплив на рівень проблемних кредитів мають кризи, макроекономічні чинники та ефективність політики банківського регулювання.

Аналіз динаміки непрацюючих кредитів в Україні свідчить про значний вплив макроекономічних умов, фінансових криз та регуляторних заходів. Подальше покращення ситуації залежатиме від економічної стабільності, ефективності державної підтримки бізнесу та населення, а також політики банків щодо управління кредитними ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/NPL_AO_2025-01-01.xlsx
2. Процентні ставки за кредитами та депозитами. Цінні папери резидентів. Індекс ПФТС. URL: https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xlsx
3. Коваленко В. В. Вплив банківського кредитування на підтримку сталого розвитку країни в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 5. С. 47-57.
4. Нікольчук Ю., Шевчук А. Сучасний стан банківського кредитування в Україні. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 332(4). С. 22-29.

Малюга Аріна Григорівна

Аспірантка, 2 рік навчання

Конфлікт операційної стійкості та екологізації аутсорсингу в епоху глобальних шоків

Вступ. Пандемія COVID-19 створила масові перебої у глобальних ланцюгах постачання, змусивши компанії вдаватися до екстрених незапланованих закупівель засобів індивідуального захисту та переглянути власні пріоритети. Підприємства вимушено приймали рішення на користь швидкого реагування на поточну надзвичайну для їх бізнесу ситуацію за рахунок тимчасової відмови від врахування екологічної та сталої складової, тим самим витісняючи довгострокове планування та проєкти сталого розвитку на задній план. Програми сталого розвитку в окремих компаніях були відкладені або скорочені, партнери з аутсорсингу стали ненадійними, закупівля одноразових засобів індивідуального захисту створила значні зовнішні ефекти для навколишнього середовища, включаючи морський мікропластик та розростання сміттєвих звалищ [1].

Основна частина. Компанія McKinsey провела два послідовних опитування високопосадовців, що працюють у сфері управління глобальними ланцюгами, у 2020 та 2021 роках, щоб порівняти зміни у стратегіях реагування на глобальні шоки, спричинені пандемією. 93% компаній планували вжити комплексних заходів для підвищення стійкості ланцюгів поставок, поєднуючи збільшення запасів критично важливих продуктів, компонентів і матеріалів із заходами щодо диверсифікації постачальників та локалізації або регіоналізації мереж постачання і виробництва. На практиці компанії частіше, ніж очікувалося, збільшували запаси і рідше диверсифікували постачальників (за винятком постачання сировини) або впроваджували стратегії ніаршорингу чи регіоналізації. 90% фірм назвали регіоналізацію пріоритетом на найближчі роки, 95% вказали, що мають формальні плани з оптимізації ризиків перебоїв у ланцюгах поставок, а 59% впровадили нові практики мінімізації ризиків з 2020 по 2021 рік [1].

Стихійні лиха спричиняють подібні за наслідками перебої у глобальних ланцюгах постачання. Землетрус і цунамі в Тохоку та Фукусіма і повені в Таїланді в 2011 році призвели до призупинення роботи компаній-підрядників на період від кількох тижнів до кількох місяців і спричинили значні виробничі витрати в автомобільній та електронній галузях. Стратегія Toyota щодо управління відносинами із постачальниками після катастрофи ілюструє відхід від моделей з одним джерелом постачання та «точно в строк» на користь постачання від кількох контрагентів та збільшення запасів. Реакція фірми на непередбачувану ситуацію та тимчасове ускладнення умов роботи була аналогічною діям компаній, що намагалися знівелювати ефект пандемії COVID-19 для своїх ланцюгів постачання. Toyota знадобилося три місяці, щоб повернути виробництво до рівня, який підтримувався до землетрусу. У випадку Toyota для зменшення ризику перебоїв та забезпечення постачання ключових деталей і матеріалів бракувало функції прямого контролю та прив'язки структури ланцюга поставок до прийнятих тактик забезпечення стійкості [2].

Диверсифікація постачальників у відповідь на глобальні шоки може мати діаметрально протилежні наслідки для навколишнього середовища: негативні (збільшення використання матеріалів та викидів від транспорту) та позитивні (вибір на користь постачальників з кращими сталими практиками та перехід у більш екологічні юрисдикції). Проте, позитивний ефект можливий за умови включення критеріїв стійкості у плани реагування на надзвичайні ситуації. На практиці при збільшенні невизначеності компанії тяжіють до швидкого вирішення кризової ситуації, навіть на шкоду власним довгостроковим та сталим цілям.

Під час COVID-19 робота сертифікованих постачальників Patagonia в Азії була порушена, що призвело до призупинення замовлень та затримок в проведенні аудитів дотримання ESG критеріїв. Бренд одягу Patagonia виносить виробництво на аутсорсинг закордонним фабрикам з високими стандартами у сфері захисту навколишнього середовища та справедливих умов праці. Компанія співпрацює з підприємствами з сертифікатом Fair Trade Certified у Шрі-Ланці, В'єтнамі та Індії. Її модель аутсорсингу орієнтується на використання стійких та екологічно чистих матеріалів, такі як органічна бавовна і перероблений поліестер. При цьому аутсорсери проходять перевірку на предмет етичності їхньої підприємницької діяльності. Щоб продовжувати дотримуватися етичних стандартів, Patagonia тимчасово зменшила обсяги виробництва, а не перейшла на співпрацю із несертифікованими фабриками. Після пандемії компанія інвестувала в перенесення частини виробництва в сусідні країни, щоб зменшити викиди від логістики, хоча це призвело до підвищення витрат [3].

З іншого боку, організація логістики Patagonia піддається критиці і після закінчення пандемії. Бренд транспортує свої товари повітрям, а не морем, і з частотою, що протирічить їх заявам про використання цього виду транспорту виключно у надзвичайних ситуаціях (блокування порту чи закриття дороги). 5% продукції компанії, виробленої у Шрі-Ланці, Бангладеш та В'єтнамі у 2023 році було транспортовано літаками до точок реалізації в США та Європі. Patagonia перевозить більшу частку своїх товарів літаками у порівнянні з Puma (1%), Nike (1%), Adidas (1%), Primark (2%) та H&M (3%). Фабрики, на яких виробляється продукція Patagonia, також виконують замовлення для брендів «швидкої моди», що не мають власних політик сталого розвитку, виробляють дешевий одяг, що швидко зноситься, та заохочують конс'юмеризм. Частина перевірок умов праці на фабриках-підрядниках Patagonia організовується на умовах широкої гласності та виявляє десятки порушень стандартів безпечних умов праці різного ступеня тяжкості [4].

Якщо пандемія виявила вразливість фізичної логістики та етичних стандартів аутсорсингу, то наступний глобальний шок – енергетична криза 2022-2023 років – вдарив по самій основі «зелених» зобов'язань: доступі до чистої енергії. Це створило додатковий тиск на енергоємні сектори та призвело до вимушених прагматичних змін в енергетичних стратегіях побудови ланцюгів постачання великих технологічних компаній. Механізм не

полягав у прямому відході від відновлювальної енергетики, але прослідковувалося збільшення залежності від існуючої мережі на основі викопного палива та резервного енергопостачання на місці. Доступність і вартість природного газу для виробництва електроенергії зросли. Щоб забезпечити стабільність енергомережі та задовольнити попит, європейські країни, зокрема Німеччина, були змушені поновити або відкласти виведення з експлуатації вугільних електростанцій. Коли центри обробки даних споживали електроенергію з енергомережі, вони, за необхідності, споживали більшу частку електроенергії, виробленої з вугілля та газу, а не з відновлюваних джерел [5].

Оператори центрів обробки даних є важливими аутсорсерами для великих технологічних компаній, таких як Google, Amazon, Microsoft і Meta, та надають їм інфраструктуру хмарних обчислень. Цілі великих технологічних гігантів по переходу до повністю відновлювальної енергії опинилися під загрозою під час енергетичної кризи. Технологічні гіганти, які керують центрами обробки даних в Європі, у 2022 році заявляли, що вже дотримуються власних високих екологічних стандартів. Meta зазначала, що її центри досягли нульових викидів вуглецю і працюють на 100% відновлюваної енергії. Microsoft Inc. мала на меті до 2024 року на 95% зменшити споживання води, що використовується для систем охолодження серверів [6]. У 2024 році викиди парникових газів Google зросли на 11% порівняно з 2023 роком. Викиди Amazon зросли на 6%. Викиди Microsoft дещо зменшилися, але залишилися на 10% вищими, ніж у 2021 році. Останні дані по викидах Meta ще не оприлюднені [7].

Війна в Україні дестабілізує енергетичний сектор Європи, тому окремі країни наполягають на посиленні контролю над центрами обробки даних, які споживають великі обсяги електроенергії. Коли Google хотіла побудувати новий центр обробки даних вартістю 1,1 млрд доларів у сільській місцевості Люксембургу, уряд підтримав інвестицію і допоміг компанії придбати землю. Влада Нідерландів надала Meta Platforms Inc. дозвіл на будівництво ще більшого центру, що є частиною амбіцій країни стати «цифровим центром» Європи. Через обмеження постачання енергії внаслідок війни Росії проти України та політичну нестабільність обидва проекти були призупинені після протестів місцевих жителів та екологічних активістів. Політики та громадськість ставлять під сумнів раціональність використання зеленої енергетики для живлення дата-центрів в нинішніх умовах [6].

Цей конфлікт між «зеленими» інвестиціями та енергетичною безпекою, загострений війною, є лише одним із проявів нової геополітичної реальності. Іншим її ключовим фактором стала торговельна війна між Китаєм та США, яка, за даними звіту McKinsey у 2019 році призвела до зміщення аутсорсингу виробництва одягу з Китаю до Бангладеш та В'єтнаму [8]. У 2020 році суперциклон Амфан спричинив масштабні руйнування в Бангладеш та східній Індії [9]. В той же час В'єтнам боровся із масштабними повеннями та зсувами ґрунту в центральних регіонах країни [10]. Кожне стихійне лихо змушує постраждалі підприємства витрачати резерви на відновлення до попереднього технологічного рівня, замість інвестування для переходу до більш стійких практик. За оцінками Notre Dame Global Adaptation Initiative Бангладеш та В'єтнам входять до групи найбільш вразливих країн з точки зору кліматичних ризиків [11]. Нова хвиля ускладнення торгових відносин між США та Китаєм вже викликає занепокоєння щодо майбутніх збоїв у ланцюгах поставок та вимушеної переорієнтації в інші локації. В той же час, 2024 рік відзначився тайфуном у В'єтнамі та повеннями у Бангладеш. БНП у галузях виробництва одягу та електроніки потрапляють до «пастки аутсорсингу», блукаючи по замкненому колу геополітичних та кліматичних ризиків. Інші юрисдикції, критичні для сфер напівпровідників, електроніки та монтажних робіт, включаючи Японію, Південну Корею, Тайланд, Мексику, Індію й Росію, також зіткнулися з природними лихами різного характеру і масштабу за 2024 рік [12].

Висновки. Управління екологічними та геополітичними ризиками БНП набуває все більшого значення через циклічність таких надзвичайних ситуацій у популярних серед компаній країнах для аутсорсингу. Глобальні шоки та природні катаклізми гальмують перехід

до більш сталого підприємництва, роблячи головним пріоритетом виживання компанії та виконання замовлень вчасно, аби не допустити втрати замовників. В кризових ситуаціях довгострокове планування та інвестиції в екологічні практики виходять на задній план. Диверсифікація постачальників та наращування запасів лишаються основними інструментами убезпечення від перебоїв серед компаній, що використовують аутсорсинг.

Список використаних джерел

1. Aliche K., Barriball E., Trautwein V. How COVID-19 is reshaping supply chains. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/how-covid-19-is-reshaping-supply-chains> (date of access: 19.10.2025).
2. Matsuo H. Implications of the Tohoku earthquake for Toyota's coordination mechanism: Supply chain disruption of automotive semiconductors. International Journal of Production Economics. 2015. Vol. 161. P. 217–227. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2014.07.010> (date of access: 19.10.2025).
3. A History of Our Environmental and Social Responsibility. Patagonia. URL: <https://eu.patagonia.com/gb/en/our-footprint/corporate-social-responsibility-history.html#:~:text=Patagonia's%20Supply%20Chain,to%20make%20supply%20chain%20decisions> (date of access: 19.10.2025).
4. van Heugten Y. 'Sustainable' brand Patagonia transports clothes by plane - not boat - more often than H&M and Primark. Follow the Money. URL: <https://www.ftm.eu/articles/patagonia-transport-clothes-to-europe-by-airplane?share=s96gCI7nyI3WP+2wvvVDGPovrgridQ8WWoma2ZUxITQdFVbxH9bqgVTFqwNVFIA=#popup-form> (date of access: 19.10.2025).
5. Electricity Market Report 2023. IEA. URL: <https://www.iea.org/reports/electricity-market-report-2023/executive-summary> (date of access: 19.10.2025).
6. Roach A., Krukowska E. Big Tech Gets Caught Up in Europe's Energy Politics. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-23/google-facebook-data-centers-face-europe-political-snags-over-in-energy-crisis> (date of access: 19.10.2025).
7. Brown C. Big Tech's Net-Zero Goals Are Looking Shaky. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2025/08/05/climate/tech-companies-climate-goals.html> (date of access: 19.10.2025).
8. Fashion's new must-have: Sustainable sourcing at scale / A. Berg et al. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/retail/our-insights/fashions-new-must-have-sustainable-sourcing-at-scale> (date of access: 19.10.2025).
9. Super-cyclone Amphan kills up to 20 in India and Bangladesh. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/may/21/super-cyclone-amphan-deaths-india--bangladesh> (date of access: 19.10.2025).
10. Lampard A. Vietnam floods and landslides displace 90,000 people as new cyclone nears. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/19/vietnam-floods-and-landslides-displace-90000-people-as-new-cyclone-nears> (date of access: 19.10.2025).
11. Notre Dame Global Adaptation Initiative. University of Notre Dame. URL: <https://gain.nd.edu/our-work/country-index/rankings/> (date of access: 19.10.2025).
12. Getty D. Navigating the Impact of Natural Disasters on Global Supply Chains: Lessons from Recent Hurricanes and Earthquakes. Rand Technology. URL: <https://randtech.com/navigating-the-impact-of-natural-disasters-on-global-supply-chains-lessons-from-recent-hurricanes-and-earthquakes/> (date of access: 19.10.2025).

Кондратюк Ігор Сергійович

Здобувач ОП Міжнародні економічні відносини 2 ОР магістр

Досвід південнокорейських СЕЗ як чинник повоєнного відновлення України

Вступ

Повоєнне відновлення України є викликом історичного масштабу, що вимагає не лише відбудови фізичної інфраструктури, а й фундаментальної трансформації державних інституцій. Згідно з останніми оцінками, загальна вартість реконструкції сягає \$524 млрд, що в 2,8 рази перевищує номінальний ВВП країни за 2024 рік [7]. Ця астрономічна сума робить мобілізацію приватного капіталу абсолютною необхідністю, оскільки державних та донорських коштів буде недостатньо. У цьому контексті виняткової актуальності набуває пошук ефективних інструментів для залучення інвестицій та стимулювання модернізації економіки.

Одним із таких інструментів є спеціальні економічні зони (СЕЗ). Однак власний досвід України у впровадженні СЕЗ у 1990-х та на початку 2000-х років був переважно негативним. Системна корупція, слабкість державних інституцій та відсутність стратегічного бачення часто перетворювали ці зони на «внутрішні офшори» для ухилення від сплати податків та отримання ренти, а не на рушії розвитку[2]. Ця спадщина сформувала стійку недовіру у суспільства і демонструє, що нова політика щодо впровадження СЕЗ має базуватися на кардинально інших інституційних засадах.

Метою цієї роботи є аналіз досвіду Південної Кореї у використанні СЕЗ як інструменту повоєнної індустріалізації та розробка рекомендацій щодо адаптації його фундаментальних принципів до унікальних умов у яких знаходиться Україна. Пряме копіювання корейської авторитарної моделі «держави розвитку» є неможливим і неприйнятним для демократичної України, що прагне до членства в ЄС. Однак глибокий аналіз дозволяє виділити основні принципи та стратегічні цілі, які лежать в основі успіху. Унікальність сучасної ситуації полягає в тому, що процес вступу до ЄС та сувора обумовленість міжнародної фінансової допомоги (зокрема, в рамках програми *Ukraine Facility*) створюють потужний «зовнішній якір». Цей зовнішній тиск, який сприяє проведенню глибоких інституційних реформ може стати функціональним еквівалентом тієї внутрішньої політичної волі, яка була рушійною силою корейської модернізації [8].

Основна частина

Аналіз світового досвіду індустріалізації у другій половині XX століття доводить, що вирішальним фактором успіху чи невдачі була не конкретна економічна політика, а інституційна спроможність держави, яка її реалізовувала. Провал стратегії імпортозаміщення (ІЗІ) у Латинській Америці був насамперед провалом держави: слабкі, «захоплені» групами інтересів інституції не змогли ефективно керувати промисловою політикою, що призвело до кронізму, неефективності та стагнації [3].

Натомість успіх східноазійських «тигрів», зокрема Південної Кореї, ґрунтувався на ефективному, меритократичному та відносно автономному державному апараті — «державі розвитку». Така держава була здатна не лише розробити довгострокову національну стратегію, а й, що найважливіше, жорстко впроваджувати **принцип взаємності (*reciprocity*)**: державна підтримка (пільгові кредити, протекціонізм) надавалася бізнесу не безумовно, а в обмін на виконання чітко контрольованих стандартів ефективності, насамперед – експортних планів [5]. Цей механізм «дисциплінованого капіталізму» запобігав вирощуванню неефективних «теплих» монополій та змушував національні компанії конкурувати на світовому ринку. Таким чином, головний урок полягає в тому, що інститути є первинними відносно політики. СЕЗ є лише інструментом, який в руках слабкої або корумпованої держави перетворюється на механізм збагачення окремих груп інтересів, а в руках спроможної – на потужний двигун модернізації.

Досвід Південної Кореї є цінним не як статична модель для копіювання, а як приклад динамічної адаптації інструменту СЕЗ до національних пріоритетів. Ця еволюція пройшла три чітко визначені етапи, кожен з яких відповідав певному етапу розвитку країни.

Етап перший: Експортно-виробничий анклав (1970-ті – Вільна експортна зона Масан).

Створена для вирішення нагальних завдань повоєнного періоду — залучення іноземної валюти та створення робочих місць — ВЕЗ Масан була класичною зоною першого покоління. Її успіх базувався на «репресивній моделі розвитку»: держава гарантувала іноземному капіталу доступ до дешевої та позбавленої прав робочої сили (зокрема, через заборону профспілок та страйків) в обмін на інвестиції [4]. Ця модель, хоч і була ефективною у своєму історичному контексті, є соціально та політично неприйнятною для сучасної України.

Етап другий: Національний R&D-хаб (з 1973 р. – Технополіс Дедок). Цей етап знаменував стратегічний поворот від використання наявних переваг (дешева праця) до створення нових (технології). Дедок був результатом далекоглядного державного планування, спрямованого на досягнення технологічного суверенітету. Шляхом концентрації провідних державних науково-дослідних інститутів та створення Корейського провідного науково-технологічного інституту (KAIST) держава створила з нуля національний інноваційний центр, який став колискою технологічних проривів, що перетворили Корею на світового лідера [1].

Етап третій: Глобальний бізнес-хаб (з 2003 р. – Спеціальні економічні зони Інчхон та Пусан-Чінхе). Це сучасна модель для розвиненої економіки. Це не ізольовані промислові парки, а комплексні міські екосистеми, побудовані на синергії з інфраструктурою світового класу (аеропорти, порти). Їхня конкурентна перевага полягає в якості регуляторного середовища, інноваційному потенціалі та високій якості життя, що приваблює глобальні таланти та інвестиції у сектори з високою доданою вартістю [6].

Застосовуючи корейський принцип стратегічного фокусу, Україна має створити диверсифіковане портфоліо СЕЗ, кожна з яких вирішує конкретне завдання повоєнного відновлення.

- **Оборонно-промислові кластери («Defence-Tech Valleys»):** Для забезпечення технологічного суверенітету, локалізації виробництва озброєнь та інтеграції в оборонно-промислову базу НАТО.
- **Агротехнологічні парки («Agri-Food Valleys»):** Для трансформації агросектору від експорту сировини до виробництва харчових продуктів з високою доданою вартістю за моделлю еко-індустріальних парків.
- **Логістично-виробничі хаби («Euro-Integration Gateways»):** На західному кордоні для безшовної інтеграції у європейські ланцюги вартості, функціонуючи як пілотні майданчики для впровадження норм ЄС.

Найважливішим елементом є створення **інституційного «щита»** для запобігання корупції та «захопленню держави». Він має включати два механізми. По-перше, модель управління **«Публічно-приватно-міжнародне партнерство» (ППМП)**, де до Наглядової ради кожної СЕЗ входять представники уряду, інвесторів та, що є ключовою інновацією, **представники міжнародних фінансових інституцій (МФІ)**, як-от ЄБРР чи Світовий банк. Їхня участь слугуватиме потужною гарантією прозорості та довіри. По-друге, впровадження юридично зобов'язуючого **«інвестиційного контракту»** як адаптації корейського принципу взаємності. Кожен резидент має підписати контракт, що фіксує його зобов'язання щодо обсягу інвестицій, створення робочих місць, експорту та дотримання стандартів ESG. Невиконання цих пунктів призводитиме до позбавлення статусу резидента.

Україна не може дозволити собі послідовно проходити всі етапи еволюції. Вона змушена здійснити «примусовий стрибок», проєктуючи СЕЗ одразу відповідно до вимог XXI століття. Традиційна модель, що базується на податкових пільгах та дешевій праці, є застарілою через тріаду глобальних тисків: глобальна податкова реформа ОЕСР (*Pillar Two*), що нівелює фіскальні стимули; Четверта промислова революція, що знецінює дешеву працю; та імператив сталого розвитку (ESG), що є обов'язковою умовою доступу до ринку ЄС та відповідального капіталу.

Пропонується кардинально переосмислити саму сутність «особливого режиму». Замість територій з «винятками» із загальнонаціонального законодавства, українські СЕЗ мають стати територіями прискорення європейської інтеграції. Їхньою головною цінністю має стати інституційна досконалість, де в пілотному режимі прискорено впроваджуються норми і стандарти ЄС. Для європейського інвестора це означатиме роботу у звичному, передбачуваному та надійному правовому полі (митний кодекс ЄС, технічні регламенти, екологічні стандарти), що кардинально знижує регуляторні ризики. Такий підхід перетворює геополітичну необхідність (вступ до ЄС) на унікальну економічну перевагу, роблячи СЕЗ фактичним продовженням Єдиного ринку ЄС на території України.

Висновки

Проведене дослідження доводить, що для повоєнного відновлення України було б краще врахувати деякі аспекти корейського досвіду. Зокрема, мова йде про адаптацію його стратегічної логіки до реалій ХХІ століття. Успіх нового покоління українських СЕЗ залежить від двох ключових стовпів.

По-перше, це **зсув парадигми** від застарілої концепції податкових пільг до створення окремих ділянок з інституційною досконалістю, які функціонують як «прискорювачі європейської інтеграції». Головним стимулом для інвесторів має стати не звільнення від податків, а можливість працювати у передбачуваному та надійному правовому полі, що є фактичним продовженням Єдиного ринку ЄС.

По-друге, це **побудова надійної інституційної архітектури**, здатної запобігти повторенню помилок минулого. Впровадження моделі управління «Публічно-приватно-міжнародне партнерство» за участю МФІ та юридично зобов'язуючих «інвестиційних контрактів» дозволить використати «зовнішній якір» міжнародного нагляду для забезпечення прозорості, дисципліни та довіри інвесторів.

Реалізація цих рекомендацій перетворить СЕЗ з інструменту фіскальних ризиків на потужний двигун структурної перебудови, технологічної модернізації та незворотної інтеграції України в євроатлантичну спільноту.

Список використаних джерел та літератури

1. 대덕연구개발특구. (n.d.). In *Namu.wiki*. URL: <https://en.namu.wiki/w/%EB%8C%80%EB%8D%95%EC%97%B0%EA%B5%AC%EA%B0%9C%EB%B0%9C%ED%8A%B9%EA%B5%AC>
2. Підоричева, І. Ю. (2020). Спеціальні економічні зони: світова практика, досвід та альтернативна концепція для України. *Економіка промисловості*.
3. Cherif, R., & Hasanov, F. (2024). The pitfalls of protectionism: Import substitution vs. export-oriented industrial policy. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 24(1), 14.
4. Han, Y. (2016, February). *Miracle from the Rhein to the Han River: Heavy industrialisation of South Korea and its social consequences under Park Chung Hee* [PhD thesis, Lancaster University].
5. Korea Legislation Research Institute. (n.d.). Special Act on Designation and Management of Free Economic Zones. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46782&lang=ENG
6. Shuhrat-ugli, V. O. THE ROLE OF FREE ECONOMIC ZONES (FEZS) IN ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENT (FDI): THE CASE OF SOUTH KOREA.
7. World Bank. (2025). *Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released* [Пресреліз]. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine->

recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released

8. Yu, I., Karpova, V., & Revenko, O. (2024). European support Ukraine facility: problems and challenges.

Олійників Юрій Олександрович

Аспірант другого року навчання

Фінансова оцінка та підвищення інвестиційної привабливості бізнесу через EVA

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та зростання міжнародної конкуренції інвестиційна привабливість підприємств набуває вирішального значення для забезпечення сталого економічного розвитку. Інвестори дедалі більше орієнтуються не лише на традиційні показники прибутковості, а й на реальну здатність бізнесу створювати вартість. Одним із найефективніших інструментів оцінювання цього процесу є показник економічної доданої вартості (EVA — Economic Value Added), який дозволяє комплексно оцінити ефективність використання капіталу та прийняття управлінських рішень.

Метод EVA базується на концепції управління вартістю бізнесу (VBM — Value Based Management), яка передбачає орієнтацію всіх процесів компанії на створення доданої вартості для акціонерів. На відміну від традиційних фінансових показників, таких як прибуток чи рентабельність, EVA враховує вартість залученого капіталу, що робить цей індикатор більш точним і релевантним для стратегічного аналізу.

Основна частина. Вартість бізнесу розглядається як ключовий критерій його фінансової ефективності та інвестиційної привабливості. Підприємства, які демонструють стабільне зростання EVA, автоматично стають більш привабливими для інвесторів, оскільки це свідчить про раціональне використання ресурсів і потенціал для майбутніх прибутків.

Фінансова оцінка бізнесу на основі EVA дає змогу:

- визначити, чи перевищує прибуток підприємства вартість залученого капіталу;
- оцінити внесок окремих підрозділів у створення загальної вартості компанії;
- оптимізувати інвестиційні рішення та систему мотивації менеджменту;
- підвищити прозорість управління для зовнішніх інвесторів.

Особливої актуальності метод EVA набуває для українських підприємств, які прагнуть інтегруватися у світовий фінансовий простір. Застосування цього підходу дозволяє компаніям підвищити свою конкурентоспроможність, сформувати довіру іноземних інвесторів і відповідати міжнародним стандартам корпоративного управління.

Показовим прикладом реалізації принципів підвищення інвестиційної привабливості на основі створення доданої вартості є діяльність ТОВ «М.В. Карго», заснованого у 2004 році для спільного проекту з корпорацією Cargill — будівництва зернового терміналу «Нептун» у Лиманському районі Одеської області. Залучення фінансування від Міжнародної фінансової корпорації (IFC) та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) у розмірі \$74 млн стало свідченням високого рівня довіри міжнародних інституцій до компанії та її прозорої корпоративної структури. Загальна вартість інвестиційного проекту склала близько \$150 млн, що дозволило створити понад 500 робочих місць, забезпечити обробку до 5 млн тонн зерна на рік і вивести підприємство у ТОП-10 найбільших інвестицій у будівництво об'єктів АПК України.

З точки зору EVA, діяльність ТОВ «М.В. Карго» демонструє приклад ефективного використання капіталу для створення реальної доданої вартості — як для акціонерів, так і для економіки держави. Використання міжнародних стандартів управління, технологій Cargill та дотримання екологічних норм сприяли не лише зростанню фінансових показників, а й формуванню довгострокової інвестиційної стійкості. Інвестиції у логістичну інфраструктуру підвищили ефективність аграрного експорту України, що є ключовим чинником зростання EVA на макроекономічному рівні. Проєкт «Нептун» став прикладом синергії приватного та міжнародного капіталу, коли стратегічне управління вартістю забезпечує створення стійкої економічної доданої вартості у глобальному контексті.

Важливим є також оцінка впливу EVA на інвестиційні рішення. Компанії, які орієнтуються на створення економічної доданої вартості, зазвичай демонструють більш стабільні фінансові результати, ефективніше управляють ризиками та мають вищу ринкову капіталізацію. Це особливо важливо для міжнародних інвесторів, які порівнюють підприємства різних країн за уніфікованими критеріями створення вартості.

Висновки. Метод EVA є сучасним і об'єктивним інструментом фінансової оцінки бізнесу, що забезпечує прозорість управлінських рішень та орієнтує компанію на стратегічне зростання. Його застосування сприяє формуванню ефективної системи управління вартістю, підвищенню рівня корпоративної культури та привабливості підприємства для національних і міжнародних інвесторів.

На прикладі ТОВ «М.В. Карго» можна побачити, як впровадження сучасних фінансових підходів і стратегічне управління капіталом дають змогу сформуванню позитивну EVA не лише на рівні окремої компанії, а й на рівні цілої галузі. Проєкт «Нептун» довів, що інтеграція українського бізнесу у міжнародний фінансово-інвестиційний простір можлива лише за умови ефективного використання капіталу, дотримання принципів прозорості та стратегічного мислення.

Петрик Юрій Павлович
2 ОР "Магістр"

*Створення спеціальних економічних зон як інструмент економічного розвитку країн
центральної та східної Європи (досвід Польщі)*

Створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) утворює важливий інструмент регіонального розвитку в постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи. Після падіння соціалістичних режимів політика СЕЗ спрямована на залучення інвестицій у депресивні регіони, модернізацію промисловості й інтеграцію в глобальні економічні процеси. У глобальній економіці СЕЗ дають змогу країнам-конкурентам стимулювати експорт, розширювати виробництво та створювати робочі місця за рахунок спеціальних податкових пільг і покращення інфраструктури. Розуміння польського досвіду створення та функціонування СЕЗ як інструменту економічного розвитку може дозволити виявити корисні висновки для України.

Актуальність. У контексті глобалізаційних викликів, трансформації ринкових систем і післякризового відновлення економік, особливо в постсоціалістичних країнах, інструменти стимулювання інвестицій набувають особливої ваги. Одним із таких інструментів є спеціальні економічні зони (СЕЗ), які продемонстрували ефективність у модернізації промисловості, залученні прямих іноземних інвестицій (ПІІ), розвитку регіонів і підвищенні конкурентоспроможності. Досвід країн Центральної та Східної Європи, а особливо Польщі, є надзвичайно цінним для України, яка перебуває у фазі економічного

відновлення після широкомасштабної агресії. Польща зуміла створити ефективну модель СЕЗ, що поєднує податкові стимули, інфраструктурну модернізацію та інституційну підтримку. Аналіз цього досвіду дозволяє сформувати практичні орієнтири для формування української політики розвитку СЕЗ.

Мета. Метою дослідження є аналіз механізмів створення та функціонування спеціальних економічних зон у Польщі як ефективного інструменту економічного розвитку, з акцентом на їхній внесок у залучення інвестицій, модернізацію промисловості та регіональний розвиток, а також визначення можливостей адаптації польської моделі СЕЗ до українських умов у період післявоєнної реконструкції.

Спеціальна економічна зона – це адміністративно виокремлена територія, де підприємницька діяльність здійснюється на пільгових умовах (податкових, митних, адміністративних тощо). Основні цілі створення СЕЗ – стимулювання економічного росту та розвитку регіонів, впровадження нових технологій у виробництво, підвищення конкурентоспроможності продукції, створення додаткових робочих місць та ефективне використання наявних виробничих потужностей і інфраструктури. [1] Інші мети включають приваблення прямих іноземних інвестицій, розвиток експорту й формування кластерів високотехнологічних галузей. Важливо зауважити, що ефективність СЕЗ залежить від їх типу, географічного розташування, рівня інфраструктурних вкладень та галузевої структури регіональної економіки. Як зазначає доцент Кузнецова Н.В., оцінювати всі зони однорідно невірно – успіх кожної СЕЗ визначають ці фактори, а недоліки часто зумовлені загальними економічними проблемами та недосконалістю інституцій. [1]

Польський досвід: створення та еволюція СЕЗ

У Польщі СЕЗ започатковано Законом від 20 жовтня 1994 р. «Про спеціальні економічні зони». Першою запрацювала зона «Євро-Парк Мелець». [2] Протягом 1990-х–2000-х років у Польщі створено 14 спеціальних економічних зон, переважно у постіндустріальних та депресивних регіонах з високим рівнем безробіття. Загальна площа цих зон на кінець 2019 р. становила близько 22,95 тис. гектарів, і первісно вони мали функціонувати 20 років (термін дії пізніше подовжили до кінця 2026 р.). В уряді Польщі вважають, що СЕЗ сприяли економічному зростанню навіть у кризові 2007–2009 роки, саме через поєднання комплексних стимулів та розумної регіональної політики. [5]

У 2018 р. Польща реформувала систему: ухвалено «Акт про підтримку нових інвестицій», який замінив 14 окремих СЕЗ на єдиний інструмент «Польська інвестиційна зона» (Polish Investment Zone). [4] Тепер податкові пільги (звільнення від податку на прибуток) поширюються на всю територію країни, включаючи приватні та муніципальні землі, а зони набули статусу адміністраторів інвестиційних проектів. Завдяки цій реформі інвестори не обмежені кордонами колишніх СЕЗ: пріоритетні для підтримки території – це зони з високим безробіттям та депресивними показниками, де дозволено більший розмір державної допомоги та подовжені періоди підтримки до 15 років. [3]

Механізми стимулювання

Польські СЕЗ надавали комплекс стимулів [5]:

- **Податкові пільги.** Найважливіший механізм – звільнення від податку на прибуток (CIT/PIT) на певний період інвестування. Першими роками було також звільнення від ПДВ на імпорт обладнання. Період звільнення залежить від регіональної допомоги та може сягати 10–15 років (довше у депресивних регіонах).
- **Інфраструктурні інвестиції.** Менеджери зон та влада вкладали значні кошти (часто залучаючи європейські фонди) у розвиток промислової інфраструктури – підводку комунікацій, будівництво доріг, енергомереж, підготовку земельних ділянок. Це створювало готові «під ключ» виробничі майданчики (greenfield i brownfield) для інвесторів.
- **Адміністративна підтримка.** СЕЗ надавали контактне бюро для інвесторів, допомагали в оформленні дозволів, підбір персоналу та забезпечували

зв'язок із місцевою владою. Наприклад, 14 компаній-адміністраторів (що відповідали за зони) тепер виконують функції «менеджерів територій» Польської інвестиційної зони, приймаючи рішення про підтримку нових проєктів. Зони також займалися підвищенням кваліфікації працівників спільно з навчальними закладами та сприяли створенню дитячих садочків біля підприємств для соціальної підтримки робочої сили.

Завдяки цим механізмам Польща привабила значні обсяги інвестицій: за офіційними даними, з початку функціонування до кінця 2019 р. вкладено майже **132 млрд PLN** інвестицій [6], створено понад **388 тис. робочих місць**, а в СЕЗ інвестували понад 2000 компаній. 62% капіталу (за вартістю) надходило з-поза кордону (Німеччини, Нідерландів, Люксембургу, США і власне Польщі). [7]

Приклади кластерів і результатів

Польські СЕЗ стимулювали розвиток окремих галузевих кластерів. Найбільшу частку інвестицій становила автомобільна промисловість (близько **25.6%** від загальної суми) – тут сформувалися великі виробничі кластери (машинобудування, автокомпоненти, електротехніка) [7]. Значними є результати в авіаційно-космічній сфері: у Підкарпатському воєводстві діє «Авіаційна Долина» – кластер із понад 100 підприємств, що виготовляють двигуни та авіаційні компоненти (включаючи зону Мелець). Частка авіаційного сектора зростає завдяки кластерам в Ряшіві, Кросно та Жешуві. Іншим прикладом є техніко-хімічні кластери у Сілезькому і Поморському регіонах (виробництво засобів гігієни, хімії), а також харчова галузь та ІТ-кластери. [8] Сучасні СЕЗ приділяють увагу інноваціям: багато зон має інкубатори, технологічні парки та підтримує R&D-проєкти. Завдяки цьому підприємства отримували доступ до сучасних технологій, вкладали кошти в модернізацію виробництва та виходили на світові ринки.

Виклики

Водночас польський досвід ілюструє виклики СЕЗ. По-перше, виникла **регіональна нерівномірність**: зони в більш вигідно розташованих воєводствах (наприклад, Катовицькій чи Любуській) приваблювали більше інвестицій, ніж у віддалених чи депресивних (наприклад, Сулковиська чи Сувальська) [8]. Ідентичні правила для всіх зон призвели до того, що зони з менш вигідним розташуванням відставали у результатах. По-друге, підприємства починали **залежати від пільг**, інколи відкладаючи інвестиції за межі зон чи очікуючи продовження преференцій, замість органічно розвиватися самостійно. По-третє, Польща, як член ЄС, мусила коригувати СЕЗ під жорсткі правила державної допомоги Євросоюзу: рівень допомоги, допустимі галузі та регіони визначаються регіональною картою допомоги і поступово скасовуються пільги поза межами зон. Також міжнародні торговельні угоди обмежують застосування деяких надмірних преференцій.

Висновки

Аналіз польського досвіду свідчить: приваблива інвестиційна інфраструктура та податкові стимули зробили СЕЗ ефективним інструментом відновлення економіки постсоціалістичних регіонів. Польща використала конкурентні переваги – великий ринок, освічене населення, географічне положення та членство в ЄС – разом із привабливим інвестиційним кліматом (податкові/митні пільги, інфраструктура, співпраця з владою). Однак слід пам'ятати: СЕЗ – **не панацея**. Вони спрацьовують найкраще, коли є частиною комплексної політики (розвиток інфраструктури, освіти, регіональної підтримки), а не єдиним рішенням.

Для України польський приклад відкриває кілька перспектив. У період післявоєнного відновлення варто розглянути створення спеціальних зон у історично індустріальних регіонах (де є заводи й робочі колективи), щоб стимулювати відновлення та перепрофілювання виробництва. Варто інтегруватися у європейські ланцюги доданої вартості – за підтримки СЕЗ Україна може долучитися до автомобільних, машинобудівних чи аграрних кластерів регіону. Преференції слід поєднати з розвитком інфраструктури (логістика, енергопостачання) та освіти (технічні спеціальності). Важливо також врахувати

висновки дослідників: SEZ повинні формуватися в рамках загальної стратегії відновлення країни, з урахуванням місцевих потреб і практик Польщі. Зокрема, успішна адаптація польського досвіду вимагатиме уникнути помилок попередніх українських спроб (ліквідація СЕЗ в 2000-х роках) і спрямувати нові зони саме на інновації та експорт.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Н. В. Механізми дії спеціальних економічних зон та їх роль у економічному розвитку країн Центральної та Східної Європи (на прикладі Польщі) // Сталий розвиток економіки. – 2024. – № 1. – С. 224–237. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-32>.
2. UNCTAD. World Investment Report 2022: International tax reforms and sustainable investment. – New York : United Nations, 2022. – Режим доступу: <https://unctad.org/publications>.
3. European Commission. Investment Plan: Poland [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/investment-plan-results/investment-plan-poland_en.
4. ESPON. European Special Economic Zones. Policy Brief [Електронний ресурс]. – Luxembourg : ESPON EGTC, 2020. – Режим доступу: <https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Policy%20Brief%20SEZ%20corr%2003-12.pdf>.
5. Dettoni J. Poland's SEZ Overhaul Remains Work in Progress // fDi Intelligence. – 2020. – Режим доступу: <https://www.fdiintelligence.com/content/news/polands-sez-overhaul-remains-work-in-progress-79958>.
6. PAIH. Polish Investment and Trade Agency. Doing Business in Poland [Електронний ресурс]. – Варшава, 2023. – Режим доступу: <https://www.paih.gov.pl/en>.
7. Grant Thornton. What are Poland's Special Economic Zones, Polish Investment Zone and Public Support for Foreign Investors? – 2023. – Режим доступу: <https://www.grantthornton.pl/en/>.
8. Warsaw Institute. 25 Years of Special Economic Zones in Poland: A Chance for Investors [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://warsawinstitute.review/issue-2020/issue-4-2020/25-years-of-special-economic-zones-in-poland-a-chance-for-investors/>.

Іващенко Аліса Юріївна

3 ОР "Бакалавр"

Trade Uncertainty and Behavioral Aspects of Financial Risk-Taking by Investors: Evidence from 2025 U.S. Tariffs

Capital markets in 2025 have become ground for investor behavior observation under extreme uncertainty. Considering the unexpected nature of these tariffs, their on-off announcements, and increased uncertainty, each new statement triggers waves of speculation, sell-offs, and safe-haven rotations that often precede the implementation of the policy itself. This year, in contrast with previous trade tensions, investor behavior has displayed anomalies that stretch beyond established behavioral finance frameworks. This work examines how heightened trade and policy uncertainty transforms investor psychology and disrupts the normal relationship between risk, reward, and information by drawing key concepts from behavioral finance to explain how persistent uncertainty can distort investor perception and lead to established market dynamics being broken.

The Prospect Theory (Kahneman & Tversky, 1979) challenged the assumption of rational decision-making by investors and shows how individuals evaluate gains and losses relative to a reference point, not in absolute terms. One of the key principles of aforementioned theory is loss aversion, which explains how losses hurt more than equal gains, therefore, investors tend to overreact to potential losses more.

When De Minimis actions were announced on February 1st, the SPY S&P 500 ETF declined by -0.67% and when on February 5th a statement was made that De Minimis treatment is now reinstated for China, the markets climbed only by 0.41%.

However, when the announcement of trade deficit-related tariff actions was made on April 2nd, the market actually rose by 0.63%. This could be explained by investor uncertainty about the seriousness of the announcement. On April 4th, when China claimed that they are imposing retaliatory actions, SPY plummeted by -4.93%, and on April 9th, when April 2nd tariffs were cancelled for all countries, except China, market rose by 10.50%, indicating a reversed reaction, when investors bought more during good news, than they sold on individual days when the negative announcements came, contrary to the Prospect Theory. However, it is worth noting that Trump has posted a message on Truth Social claiming it is a great time to buy (likely referring to the capital markets), and then 4 hours later reversed his decision on tariffs, sparking debate of possible insider trading (The Guardian, 2025).

Another trend, currently evident in the stock market is that the line between risk and uncertainty becomes more blurred. Behavioral finance theories follow the statement that risk and uncertainty are distinct. According to Frank Knight's framework (1921), risk refers to situations where probabilities of outcomes are known and quantifiable, while uncertainty describes situations where these probabilities are ambiguous or unknown. However, in 2025 markets, influenced by trade tensions, no longer face more or less measurable risk, but rather radical uncertainty. In this instance, tariff policies are not just stochastic shocks; they are discretionary political decisions whose effects cannot be assigned stable probabilities.

Research by Özdurak & Yantur (2025) finds that trade-related shocks contribute significantly to market volatility by altering investor expectations and increasing perceived risk, highlighting the need for policymakers to consider the financial market implications of their public statements, especially now that tariffs are also used as a form of sanctions. The on-and-off nature of current U.S. administration policies complicates decision-making even further.

In the situations where investors cannot assign probabilities to tariff actions, they cannot rely on traditional expectations of risk models, forcing them into ambiguity and triggering behavioral reactions, like flight-to-safety, as they reallocate resources in less risky assets. This idea stems from the Prospect Theory claiming that investors are loss-averse, and normally during the times of high uncertainty increase their positions in gold, silver, and other precious metals, certain foreign currencies, and long-term Treasuries.

However, research by Acharya & Laartis (2025) demonstrates a reduction of hedging property of long-term U.S. bonds, reflected in rising stock-bond covariance, while short-term Treasuries continued to exhibit safe-haven hedging properties, in part due to an increase in convenience yield component. After October 10 sell-off, the difference between long- and short-term Treasury convenience yield widened, suggesting that investors favor short-term safety, as they no longer believe long-term Treasuries will necessarily perform well during future crises. The confidence in 10Y bonds has been eroded by policy instability. This indicates a clear shift to liquidity and perceived safety. Such shift may induce the Treasury to focus on the supply of T-bills, potentially creating fiscal roll-over risk, causing a long-term macroeconomic danger.

Another market observation following tariff tensions is that investor reaction to new policy announcements depends less on the tariff's economic magnitude and more on the extend of their media coverage. This phenomenon is difficult to empirically prove because it requires disentangling the actual economic impact of a policy from the psychological and informational effects on investors. Moreover, media attention itself is endogenous: journalists tend to cover stories that already attract investor interest, making it challenging to determine whether media drives market reaction or merely reflects it. Despite these measurement difficulties, it can be suggested that the "newsworthiness" of a tariff announcement can trigger significant volatility even when the policy's direct economic implications are modest, indicating that investor perception and information flow may play a crucial role alongside fundamental economic forces.

The behavior of capital markets in 2025 highlights the profound effects of extreme policy uncertainty on investor psychology and market dynamics. Unlike traditional periods where risk could be quantified and modeled, current trade tensions have introduced a level of radical uncertainty, where probabilities of outcomes are ambiguous and investor expectations cannot rely on historical patterns or rational forecasts.

This work demonstrates that investor responses are shaped not only by the economic magnitude of policies but also by the informational environment, including media coverage and perceived political discretion. The blurring of lines between risk and uncertainty has shifted investor preferences toward short-term liquidity and perceived safe havens, while eroding confidence in traditionally stable instruments like long-term Treasuries. Moreover, the on-and-off announcements, coupled with social media statements, amplify market volatility in ways that are difficult to predict or model quantitatively.

Overall, the 2025 market environment underscores the limitations of traditional risk management and behavioral models when faced with radical uncertainty. It suggests that policymakers, investors, and financial institutions must account for the psychological and informational dimensions of market behavior, recognizing that perception and communication can be as influential as fundamental economic factors. The current era of policy-driven volatility serves as a critical reminder that in modern capital markets, uncertainty itself has become a central driver of investor decisions and market outcomes.

References

1. Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. <https://doi.org/10.2307/1914185>
2. Almeida, L. (2025, April 10). Trump ignites ‘insider trading’ accusations after global tariffs U-turn. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2025/apr/10/donald-trump-ignites-insider-trading-accusations-after-global-tariffs-u-turn>
3. Knight, F. H. (1921). Risk, uncertainty, and profit. *Houghton Mifflin Company*. <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf>
4. Özdurak, C., & Yantur, P. (2025) The US Reciprocal Tariff Announcement: An Analysis of Market Reactions. *Journal of Risk and Financial Management*. 18. 565. <https://dx.doi.org/10.3390/jrfm18100565>
5. Acharya, V. V., & Laarits, T. (2025). Tariff war shock and the convenience yield of US Treasuries: A hedging perspective. SSRN. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5229097>

Гречушкіна Софія Григорівна

З ОР "Бакалавр"

Монетарна політика НБУ як інструмент забезпечення економічного суверенітету України в умовах війни

Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році поставило перед українською економікою завдання виживання у нових, екстремальних умовах. У таких обставинах роль центрального банку виходить за межі традиційного таргетування інфляції. Національний банк України (НБУ) став одним із головних інструментів підтримки економічної стійкості та збереження економічного суверенітету, тобто здатності держави самостійно й послідовно проводити грошово-кредитну політику, контролювати макроекономічні показники й забезпечувати стабільність фінансової системи. Ця роль реалізується через комплекс заходів, а саме: формування валютної політики та інтервенцій, управління міжнародними резервами,

встановлення облікової ставки та застосування макропруденційних заходів (використання політики для забезпечення стабільності фінансової системи загалом, а не лише окремих її установ), координацію з фіскальною політикою і комунікацію з ринком.

За офіційними даними міжнародні резерви України станом на 1 жовтня 2025 року перевищили 46,5 млрд дол., що дає покриття приблизно на п'ять місяців майбутнього імпорту і є значним покращенням порівняно з ранніми періодами війни. Ця позиція резервів є прямим індикатором платоспроможності і буферу для валютних інтервенцій, а отже й база для здійснення незалежної монетарної політики [1].

Інфляційні процеси у 2025 році демонструють поступове уповільнення (інфляція рік до року у вересні 2025 становила 11,9 %, а у щомісячному вимірі ціни зростали помірно). Така динаміка свідчить про поступове згортання інфляційних очікувань наприкінці четвертого кварталу 2025 року, що значною мірою пов'язано з монетарною політикою регулятора та обмеженням надмірного попиту [2].

Одночасно ключовий інструмент НБУ (тобто облікова ставка) станом на осінь 2025 року утримується на рівні 15,5 % річних, що є компромісом між необхідністю стримувати інфляційний попит і підтримкою кредитної активності в економіці, яка працює в умовах обмеженого інвестиційного і виробничого потенціалу. Рішення утримати ставку на цьому рівні проголошувалося НБУ як необхідне для «забезпечення належних монетарних умов і контролювання очікувань»[3].

Формально ці цифри - це резюме успіхів. Проте у війні стабільність досягається іншими, додатковими інструментами: валютними інтервенціями, обмеженням валютних операцій у певні періоди, координацією допомоги з міжнародними партнерами. НБУ здійснював суттєві валютні інтервенції, особливо в перші роки війни, щоб стримати надмірні коливання курсу і уникнути панічних девальвацій. Інформаційні та аналітичні огляди ринку, а також самі дані НБУ підтверджують активну практику інтервенцій у 2022–2024 рр. з подальшим поступовим їх скороченням у 2025 році внаслідок накопичення резервів та надходження зовнішньої фінансової допомоги [4].

Ключова проблематика полягає у співвідношенні: стабільність курсу/інфляції до залежності від зовнішнього фінансування. За оцінками декількох аналітичних центрів і звітів донорів, значні частки поповнення валютних резервів у 2022–2024 роках були забезпечені міжнародною допомогою і кредитами (гранти та запозичення ЄС, США, міжнародних фінансових інституцій). Саме потоки зовнішньої допомоги дозволили НБУ нарощувати резерви і проводити інтервенції, що зменшувало тиск на гривню. Однак така зовнішня підтримка створює дилему суверенітету: якщо обсяги і форми допомоги зміняться (через політичні, бюрократичні або економічні фактори у донорських країнах), спроможність НБУ утримувати політику стабільності може виявитися обмеженою [5].

Іншими словами, монетарна незалежність у війні - це не лише технічна властивість (можливість встановлювати ставку), а й прояв матеріальних можливостей (наявність резервів, каналів поповнення валютних запасів, доступ до фінансових ринків і міжнародних програм підтримки). У 2025 році переговори з МВФ, домовленості про програми і потенційні схеми фінансування (включно з ініціативами ЄС щодо використання заблокованих російських активів) серйозно впливають на перспективи незалежності макрополітики. МВФ залишався ключовим партнером у 2025 році, а дискусії щодо нового багаторічного пакету для України тривали на рівні високих переговорів [6].

Разом із зовнішньою підтримкою, внутрішні інструменти НБУ також еволюціонували: розгорнуті макропруденційні заходи, тісніша комунікація щодо напрямів валютної лібералізації, а також стратегія поступового переходу до більш гнучкого обмінного курсу. У березні-квітні 2025 року регулятор анонсував і поетапно реалізував пом'якшення окремих валютних обмежень для підприємств. Цей крок, спрямований на полегшення діяльності експортерів і стимулювання репатріації валютної виручки, що важливо для зниження

залежності від зовнішньої допомоги та формування внутрішніх джерел валютної ліквідності. Ці рішення частково зменшували потребу в інтервенціях, хоча не усували її повністю [7].

Реальні макроіндикатори на 2025 рік також показують, що економічне відновлення йде повільними темпами. Прогнози ВВП у 2025 році були помірними (приблизно +2,0 % за оцінками МВФ і Світового банку), що означає обмежені можливості для швидкого нарощення експорту та зменшення імпортової залежності. У такому середовищі Національний банк змушений підтримувати жорсткіші монетарні умови, щоб стримувати інфляцію та стримати відтік капіталу [8].

Фінансова архітектура, яку НБУ будує в умовах війни, має кілька практичних напрямів, що прямо впливають на суверенітет: перше - це нарощування "самозабезпечення" валютними надходженнями (тобто стимулювання експорту та повернення репатріаційних потоків); друге - це формування резервів через диверсифікацію джерел (гранти, кредити, єврооблігації, спеціальні інструменти) та контроль інтервенційної політики; третє - це підтримка платоспроможності банківської системи і захист заощаджень населення; четверте - це прозора комунікація, що знижує ризики панічного відпливу депозитів і формування девальваційних очікувань. Усі ці елементи є інструментами не лише макроекономічної стабільності, а й збереження автономної здатності країни приймати рішення всередині своїх інституцій.

Аналіз ринку у 2025 році показує, що позитивні сигнали (зростання міжнародних резервів, зниження інфляції) супроводжувалися підвищенням апетиту інвесторів до українських активів у певні періоди, проте ця динаміка залишалася дуже чутливою до політичних новин і рішень донорів. Аналітика ICU у вересні 2025 вказувала на посилення оптимізму інвесторів у зв'язку з очікуваннями додаткового фінансування та покращенням цін на євробонди, що також сприяло зміцненню резервної позиції і зниженню потреби в інтервенціях [9].

Отже, висновки такі, що монетарна політика НБУ у воєнний період довела свою критичну роль як інструмента забезпечення економічного суверенітету. Через управління ставками, інтервенціями, резервами та координацію з міжнародними партнерами НБУ підтримує стабільність, яка необхідна для функціонування держави в умовах війни. Водночас повна економічна незалежність залишається обмеженою через необхідність значної зовнішньої фінансової підтримки. Тому завдання регулятора - це поступово зменшувати цю залежність шляхом стимулювання внутрішніх джерел валюти, лібералізації для експортерів, розвитку ринкових механізмів формування курсу та підвищення прозорості рішень. Лише такий комплексний підхід дозволить перетворити монетарну політику з тимчасового «щита» у стабільний інструмент довгострокового економічного суверенітету України.

Джерела:

1. National Bank of Ukraine. International Reserves at USD 46.5 billion as of End-September. Kyiv NBU, 07.10.2025. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/en/news/all/mijnarodni-rezervi-stanovili-465-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-veresnya>
2. National Bank of Ukraine. Comment on inflation level in September 2025, Kyiv NBU, 10.10.2025. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-veresni-2025-roku>
3. National Bank of Ukraine. NBU Leaves Its Key Policy Rate Unchanged at 15.5%. Kyiv NBU, 11.09.2025. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zberig-oblikovu-stavku-na-rivni-155-21617>
4. National Bank of Ukraine. NBU currency interventions. Kyiv NBU. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/en/markets/currency-interventions>
5. Centre for Economic Strategy (CES). Ukraine War Economy Tracker / Ukrainian economy in 2024–2025. Kyiv CES, 2025. Режим доступу: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/>

6. International Monetary Fund (IMF). Ukraine - country page / macroeconomic indicators (2025). Washington IMF, 2025. Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>
7. Reuters. Ukraine prepares to ease wartime capital controls further to help exporters. 20.03.2025. Режим доступу: <https://www.reuters.com/markets/currencies/ukraine-prepares-ease-wartime-capital-controls-further-help-exporters-2025-03-20/>
8. World Bank. Ukraine country overview and outlook (2025). Washington World Bank, 2025. Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>
9. ICU. Weekly Insight - 29 September 2025. Kyiv ICU, 2025. Режим доступу: <https://icu.ua/show/7877/ICUWeeklyInsight-20250929-Eng.pdf>
10. PMCresearch. Foreign assistance to Ukraine (2022–2024). Режим доступу: https://www.pmcresearch.org/slider_file/a5ae67cee53315aa8.pdf

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА

Терзі Деніс Вікторович

Аспірант, 3 рік навчання

*Трансформація дипломатичних механізмів НАТО у відповідь на нові виклики
міжнародної безпеки*

Сучасне безпекове середовище ставить перед НАТО безпрецедентні виклики – від гібридних загроз до повномасштабної війни в Європі. Агресивні дії Росії та поширення нетрадиційних форм війни змусили Альянс переосмислити свою дипломатичну практику. У відповідь НАТО трансформує свої дипломатичні механізми – систему політичного діалогу, партнерства та внутрішньої координації – аби ефективно реагувати на нові загрози та зберегти стабільність міжнародного порядку. Ця трансформація дипломатії НАТО поєднує опору на традиційні принципи колективної оборони з інноваційними підходами до співпраці та протидії сучасним викликам. У цьому контексті важливо проаналізувати, як НАТО змінює політичні та дипломатичні механізми після 2022 року (з урахуванням зрушень після 2014-го) у відповідь на гібридні загрози й повномасштабну російсько-українську війну, простеживши еволюцію форматів консультацій і ухвалення рішень, нові інституційні механізми співпраці з Україною (зокрема Раду Україна—НАТО та посилений САР), а також координацію з ЄС у сферах стійкості, кібербезпеки та стратегічних комунікацій.

Анексія Криму у 2014 році та розв'язання війни на Донбасі стали переломними моментами для євроатлантичної безпеки. НАТО призупинило практичну співпрацю з Росією та відмовилось від попередньої парадигми партнерства, повернувшись до пріоритету колективної оборони [1]. На саміті у Уельсі (2014) союзники підтвердили відданість статті 5 Вашингтонського договору та погодили пакет заходів для стримування агресії. Зокрема, було ухвалено План дій щодо готовності (Readiness Action Plan) і створено нові сили швидкого реагування – Об'єднану оперативну групу дуже високої готовності (VJTF) та мережу штабних елементів НАТО у східних державах-членах [2]. Уже в 2017 році під егідою програми «Посилена передова присутність» (Enhanced Forward Presence, eFP) розгорнуто багатонаціональні батальйонні бойові групи в Польщі та країнах Балтії для посилення східного флангу Альянсу [1]. Ці кроки засвідчили єдність союзників і їхню рішучість виконувати зобов'язання взаємної оборони, що стало важливим дипломатичним сигналом стримування подальшої агресії.

Російська агресія в Україні також продемонструвала небезпеки гібридної війни – поєднання воєнних, інформаційних та кібернетичних атак нижче порогу відкритого конфлікту [3]. Після 2014 року гібридні загрози посіли чільне місце в порядку денному НАТО. На саміті в Уельсі 2014 союзники домовились розробити інструменти протидії

«гібридній війні», посилити стратегічні комунікації та стійкість держав до підривних дій [4]. Вже на початку 2014 року було створено Центр передового досвіду зі стратегічних комунікацій НАТО в Ризі, що став опорою у боротьбі з дезінформацією [5]. У 2015 році Альянс ухвалив першу стратегію боротьби з гібридними загрозами, орієнтовану на готовність, стійкість та колективну оборону в сірих зонах конфлікту [6].

На Варшавському саміті 2016 року ці ініціативи закріпили рішенням, що масштабна гібридна атака може призвести до застосування статті 5 НАТО [7]. Таке рішення офіційно визнало: межа між миром і війною розмита, і навіть неконвенційні дії можуть загрожувати колективній безпеці. Водночас для менш масштабних випадків передбачено задіяння консультацій за статтею 4, аби союзники спільно оцінили ситуацію. НАТО почало надавати союзникам технічну допомогу у протидії гібридним впливам – у 2018 році сформовано антигібридні групи підтримки, що вже у 2019-му допомагали Чорногорії протистояти зовнішньому втручання [8]. Критичною інновацією стала співпраця з Європейським Союзом: у 2016 році НАТО та ЄС підписали спільну декларацію, визначивши пріоритетними напрямками взаємодії боротьбу з гібридними загрозами, кібербезпеку та обмін інформацією [9]. Надалі через обмін розвідданими, спільні навчання та Європейський центр протидії гібридним загрозам у Гельсінкі вдалося підвищити здатність до раннього виявлення, атрибуції та нейтралізації гібридних атак. Отже, НАТО виробило комплексний підхід: поєднання військово-політичних інструментів, гнучкість ухвалення рішень і співпраця з іншими інституціями стали новими механізмами дипломатичного реагування на розмиті загрози.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року стало безпрецедентним викликом, що змінив всю архітектуру безпеки Європи [10]. Для НАТО ця агресія стала потужним каталізатором внутрішніх змін – Альянс швидко продемонстрував стратегічну гнучкість та політичну єдність у відповідь на кризу [1]. Ще в 2019 році лунали голоси, що називали НАТО «brain dead» – організацією, яка втратила життєздатність. Натомість події 2022 року реанімували єдність Альянсу, підтвердивши його центральну роль як гарант колективної оборони у Європі [1]. На Мадридському саміті 2022 союзники одноголосно ухвалили нову Стратегічну концепцію НАТО, в якій Росію вперше прямо названо основною загрозою безпеці Альянсу [11]. НАТО оголосило про суттєве посилення східного флангу: збільшення чисельності військ високої готовності та перехід від батальйонних до бригадних бойових груп на сході Європи. Також була запроваджена нова Модель сил НАТО, що передбачає створення розширених Об'єднаних сил реагування для швидкого підкріплення оборони союзників [11].

Реакція Альянсу включала безпрецедентну підтримку України. В межах зміцненого Всеосяжного пакету допомоги (Comprehensive Assistance Package, CAP) НАТО координує постачання Україні палива, медичного обладнання, засобів зв'язку та іншої нелетальної допомоги, а також тренування українських військових [12]. Одночасно країни-члени на двосторонній основі надали Україні сучасне озброєння, доводячи ефективність дипломатії НАТО у консолідації коаліції підтримки. Важливим кроком стало розширення самого Альянсу: у 2023 році до НАТО приєдналася Фінляндія, а Швеція перебуває на порозі вступу. Ця історична експансія НАТО на північ суттєво змінила стратегічну конфігурацію Європи та посилила оборонний потенціал Альянсу в регіоні [1]. Розширення і демонстрація відкритості до нових членів стали чітким дипломатичним сигналом – НАТО залишається згуртованим перед обличчям агресора і готовим захищати кожного союзника.

Російсько-українська війна стимулювала безпрецедентне зближення між Україною та НАТО. Хоча Україна досі не є членом Альянсу, НАТО кардинально посилило політичний діалог і інтеграцію з українським партнером. На саміті у Вільнюсі в 2023 році було створено Радy НАТО–Україна – новий постійний орган, де представники України і всі 31 країни-члена

НАТО сидять за одним столом як рівноправні учасники [13]. Ця Рада замінила собою попередню Комісію НАТО–Україна і надала Києву нові можливості безпосередньо консулюватися з союзниками з питань безпеки та кризового реагування [13]. Формат Ради дозволяє будь-якій зі сторін (включно з Україною) ініціювати екстрені консультації, що вже було реалізовано для обговорення чорноморської безпеки та російських ракетних ударів [13]. Це якісно новий дипломатичний механізм, який підкреслює статус України як де-факто ключового союзника.

Крім того, НАТО спростило шлях України до членства: у Вільнюській декларації 2023 року було скасовано вимогу щодо Плану дій для членства (MAP) для України, що прибирає бюрократичні перепони на шляху до майбутнього вступу [14]. Хоча формальне приєднання України можливе лише після завершення війни, союзники підтвердили, що двері НАТО відчинені, і майбутнє України бачать в Альянсі. Таким чином, через поєднання політичної підтримки, практичної допомоги та інституційної інтеграції, НАТО продемонструвало інноваційність у форматах співпраці. Альянс одночасно дотримується принципів колективної оборони і розвиває нові гнучкі інструменти партнерства, щоб зміцнити східний фланг євроатлантичної безпеки.

Нові виклики міжнародній безпеці – гібридні війни, агресія великих держав, терористичні та кібернетичні загрози – спонукали НАТО до глибокої трансформації дипломатичних підходів. За останнє десятиліття Альянс відновив свою традиційну роль оборонного союзу, водночас впроваджуючи інновації у сферах стратегічних комунікацій, кризових консультацій та партнерських форматів. Російсько-українська війна стала каталізатором структурних і концептуальних змін в НАТО. Альянс довів здатність швидко досягати консенсусу і діяти єдиним фронтом у відповідь на загрози, що підтверджує його актуальність у сучасному світі. Водночас перед НАТО постають і довгострокові завдання: забезпечити стійке фінансування оборони, протидіяти асиметричним атакам та чітко окреслити свою роль поза межами традиційної євроатлантичної зони. Вирішення цих питань вимагатиме подальшого поєднання перевірених часом дипломатичних механізмів з новаторськими підходами. Досвід останніх років показав, що НАТО здатне адаптуватися та зміцнювати міжнародну безпеку, спираючись на єдність союзників і відкритість до змін.

Список використаних джерел

1. How the Russian-Ukrainian war is changing NATO: from the annexation of Crimea to full-scale invasion. ResearchGate, 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/395183102> (date of access: 17.10.2025).
2. Readiness Action Plan. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm (date of access: 17.10.2025).
3. NATO's strategies for responding to hybrid conflicts. Barcelona Centre for International Affairs, 2024. URL: <https://www.cidob.org/en/publications/natos-strategies-responding-hybrid-conflicts> (дата звернення: 19.10.2025).
4. Wales Summit Declaration issued by NATO Heads of State and Government (2014). NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (date of access: 17.10.2025).
5. NATO Centres of Excellence – NATO Strategic Communications Centre of Excellence (2014). NATO. URL: <https://www.act.nato.int/article/nato-stratcom-coe/>
6. Keynote speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the opening of the NATO Transformation Seminar (2015). NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_118435.htm (date of access: 17.10.2025).
7. Warsaw Summit Communiqué issued by NATO Heads of State and Government (2016). NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (date of access: 17.10.2025).

8. Countering hybrid threats. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_156338.htm (date of access: 17.10.2025).
9. Security: EU strengthens response to hybrid threats. European Commission - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_16_1227 (date of access: 17.10.2025).
10. Kapitonenko M. HOW THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IS TRANSFORMING INTERNATIONAL SYSTEM AND INTERNATIONAL ORDER. Actual Problems of International Relations. 2024. No. 158. P. 26–35. URL: <https://doi.org/10.17721/apmv.2024.158.1.26-35> (date of access: 17.10.2025).
11. NATO 2022 - Strategic concept. NATO. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/> (date of access: 17.10.2025).
12. NATO commitments and initiatives to Ukraine since 2022. Eastern European and Transatlantic Network, 2025. URL: <https://carleton.ca/eetn/2025/nato-commitments-and-initiatives-to-ukraine-since-2022/> (date of access: 17.10.2025).
13. NATO-Ukraine Council. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_217652.htm (date of access: 17.10.2025).
14. Vilnius Summit Communiqué issued by NATO Heads of State and Government (2023). NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm (date of access: 17.10.2025).

Вартовник Іван Михайлович

Аспірант, 3 рік навчання

Від регіональної до глобальної взаємодії: роль інституціоналізованого діалогу в масштабуванні діяльності АСЕАН

Глобалізація загроз та зростаюча взаємопов'язаність світу сприяють інтенсифікації зв'язків, у тому числі між різними міжнародними організаціями та об'єднаннями, що робить діяльність кожної конкретної міжнародної організації більш комплексною та масштабною. Не винятком є й Асоціація країн Південно-Східної Азії (тут і далі – АСЕАН) – регіональне об'єднання 10 країн Південно-Східної Азії, яке буде у фокусі огляду того, як з виключно регіональної організації масштабувати свою діяльність на міжрегіональний чи навіть і глобальний рівень.

Із кінця 1980-х – початку 1990-х років АСЕАН поступово переходила від суто внутрішньорегіонального об'єднання до «відкритої регіональності», налагоджуючи діалогові партнерства з ключовими державами і міждержавними утвореннями поза Південно-Східною Азією. Логіка «відкритого регіоналізму» полягала в забезпеченні залучення зовнішніх великих держав до регіональних справ на основі принципів кооперативної безпеки та лідерства АСЕАН. Цей підхід відповідав принципам, закріпленим у документах АСЕАН та ООН – невтручання у внутрішні справи, суверенної рівності, мирного врегулювання спорів, взаємоповаги та багатосторонньої співпраці тощо. Укладений 1976 року Договір про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії став правовою основою відносин АСЕАН з зовнішніми партнерами, які приєднуються до нього як ключової умови встановлення офіційного партнерства. Так, до даного договору приєдналося 57 держав, останні з яких Уругвай та Алжир від 9 липня 2025 року [1]. Тож Договір про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії – це один з основних інструментів масштабування впливу АСЕАН у світі та основа налагодження зв'язків з позарегіональними державами, у тому числі й з партнерами.

Масштабуванню діяльності АСЕАН також посприяв діалоговий формат «АСЕАН+1», що розпочався у 1974 році зі встановленням діалогового партнерства між АСЕАН та Австралією [2]. Наразі він охоплює, крім Австралії, дев'ять інших країн-партнерів, а саме:

Великобританію, Індію, Канаду, Китай, Нову Зеландію, Південну Корею, росію, США та Японію, а також ЄС як міжнародну організацію [3]. Інші офіційні статуси взаємодії з акторами міжнародних відносин включають секторальне діалогове партнерство з вісьмома країнами (Бразилія, Марокко, Норвегія, ОАЕ, Пакистан, ПАР, Туреччина та Швейцарія); партнерство з розвитку з шістьма державами (Італія, Нідерланди, Німеччина, Перу, Франція та Чилі) тощо [3, 4]. Це свідчить про розгалужену мережу глобальної взаємодії АСЕАН із зовнішнім світом, зокрема на виконання Концепції розбудови Політико-Безпекової Спільноти АСЕАН до 2025 року з тим, щоб «посилити взаємодію з іншими зовнішніми сторонами, налагодити контакти з новими потенційними партнерами для встановлення взаємовигідних відносин та відігравати відповідальну і конструктивну роль на глобальному рівні на основі спільної платформи АСЕАН з міжнародних питань» [5].

Про глобальну роль АСЕАН йшлося й у Балійській Декларації згоди III «Спільнота АСЕАН у глобальній спільноті націй» від 17 листопада 2011 року [6]. З аналізу даного документу варто констатувати розширення безпекового бачення АСЕАН не тільки на регіональний рівень, а й на глобальний. Так, в одному з положень преамбули йдеться про «складний, багаторівневий та транснаціональний характер проблем і викликів, а також більших можливостей, що потребують спільних і скоординованих відповідей на національному, регіональному та глобальному рівні» [6]. Таким чином, АСЕАН констатує бажання розширити свою безпекову роль, яка включатиме і глобальний рівень, особливо у сфері транскордонних питань, які, згідно з Балійською Декларацією згоди III, включають транскордонну злочинність, проблему зміни клімату тощо.

Крім цього, посилити роль АСЕАН на глобальному рівні повинна безпекова ініціатива «Глобальний рух поміркованих» як «частини позитивного внеску АСЕАН у глобальний мир та безпеку» [6]. Так, вона отримала реалізацію у на початку 2012 року у Куала-Лумпурі, де протягом 17-19 січня було проведено установчу конференцію «Глобального руху поміркованих» [7], основна мета якого боротьба з екстремізмом та налагодження міжцивілізаційного діалогу [8, с. 1-2]. Важливо зазначити, що дана ініціатива, висунута у 2010 році малайзійським прем'єр-міністром Наджибом Тум Разакком (2009-2018 рр.), мала бути оформлена як інституція, основним інструментом якої є діалог.

Інші важливі формати глобальної взаємодії АСЕАН включають комітети АСЕАН у третіх країнах та міжнародних організаціях, яких наразі налічується 55 [9] для координації та сприяння вирішенню питань АСЕАН у відповідних країнах перебування держав-членів АСЕАН, а також взаємодію з іншими регіональними та міжнародними організаціями, серед яких ООН, спеціалізовані установи ООН (ЮНЕСКО, МОП тощо), Співтовариство латиноамериканських і карибських держав, Організація економічного співробітництва, Євразійський економічний союз, Рада співробітництва країн Перської затоки, Меркосур тощо для вирішення глобальних проблем, досягнення спільних цілей і реалізації взаємодоповнюючих ініціатив [10].

Отже, АСЕАН з 1970-их років починає масштабовувати свою діяльність з виключно регіону Південно-Східної Азії на ширший Азійсько-Тихоокеанський регіон, що проявилось у започаткуванні та розвитку формату діалогового партнерства АСЕАН, зокрема формату «АСЕАН+1». Згодом, у 1980-их років з переходом на «відкритий регіоналізм», АСЕАН усе далі глобалізує свій вплив, головним чином через прийняття змін до Договору про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії та можливості приєднання до нього держав, які прагнуть налагодити та інтенсифікувати відносини з АСЕАН та її державами-членами. Крім цього, глобальній діяльності АСЕАН сприяє розгалужена мережа комітетів АСЕАН фактично по всіх регіонах світу та активна співпраця з міжнародними організаціями, у тому числі з ООН та її спеціалізованими установами. Тож встановлення та розвиток партнерств, а також просування спільних універсальних принципів на ряду з принципами ООН та добросусідства на основі Договору про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії

посприяли та продовжують сприяти усе більш глобальній ролі АСЕАН та її діяльності як конструктивного та проактивного актора міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

- 1) Secretary-General of ASEAN attends the signing ceremony of the instrument of accession to the TAC by algeria and uruguay. Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/secretary-general-of-asean-attends-the-signing-ceremony-of-the-instrument-of-accession-to-the-tac-by-algeria-and-uruguay>.
- 2) Overview of ASEAN-Australian comprehensive strategic partnership. Association of Southeast Asian Nations. URL: https://asean.org/wp-content/uploads/2024/09/Overview-of-ASEAN-Australia-CSP_as-of-August-2024.pdf.
- 3) ASEAN external relations. Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/external-relations>.
- 4) Charter of the Association of Southeast Asian Nations. Human Rights Library of the University of Minnesota. URL: <https://hrlibrary.umn.edu/research/Philippines/ASEAN%20Charter.pdf>.
- 5) ASEAN Political-Security Community Blueprint 2025. Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/05/ASEAN-APSC-Blueprint-2025.pdf>.
- 6) Bali Declaration on ASEAN Community in a Global Community of Nations "Bali Concord III". Centre For International Law. URL: <https://cil.nus.edu.sg/databasecil/2011-bali-declaration-on-asean-community-in-a-global-community-of-nations-bali-concord-iii>.
- 7) Кошовий С. А. Міжнародна конференція "Глобальний рух поміркованих". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/mizhnarodna-konferenciya-globalniy-rukhpomirkovanikh>.
- 8) ASEAN'S concept paper on global movement of moderates. Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/09/Concept-Paper-on-GMM-FINAL-1-April-2012-17402.pdf>.
- 9) ASEAN committee in third countries and international organisations (actcs). Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/external-relations/asean-committee-in-third-countries-and-international-organisations-actcs>.
- 10) International/Regional organisation. Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/external-relations/international-regional-organisation>.

Середа Микола Олегович

Аспірант, 3 рік навчання

Особливості ораторського мистецтва В.Черчилля

Високий рівень ораторського мистецтва притаманний багатьом політикам. Саме завдяки майстерному мистецтву слова за ними йшли люди і відстоювали їхні позиції. Одним із таких лідерів був В. Черчилль. Саме йому належить відома фраза про те, що найціннішим людським даром є ораторське мистецтво. При цьому політик стверджував, що вміння тримати себе на публіці та вести діалог з нею – це навичка, яку можна і потрібно розвивати.

В. Черчилль формував ряд правил для вдалої промови: ретельна підготовка, концентрація на ідеях, важливість початку промови, використання метафор, залучення гумору, активне використання жестів, міміки та дикції [1, с. 19].

Сучасники з оточення В. Черчилля відзначали, що найкращі роки життя він витратив на «вигадування експромтів». Отже, промови, які здавались слухачам імпровізацією, насправді були завчасно складені та відрепетирувані. Варто відзначити, що автором всіх промов був сам В. Черчилль. Деякі тексти для промов він писав по кілька днів, а бували фрази, які він обдумував навіть більше місяця. Одним з правил політика було записувати фрази до блокнота.

Наявність у кожному виступі певної ідеї та максимальне насичення його змістом розглядалось Черчиллем як запорука успіху. За пустопорожність виступів він критикував своїх колег, зокрема прем'єр-міністра Р. Макдональда. На думку політика, в думках слухача треба посіяти ідею, а на завершення виступу треба привести їх до певних висновків. Звідси найціннішою частиною виступу В. Черчилль вважав його ідейну наповненість, а не фактаж. Головною вимогою для успішного виступу він вважав вміння максимально чітко і ясно висловлюватись, використовуючи при цьому мінімально можливу кількість слів.

Найважливішим часовим проміжком виступу В. Черчилль вважав його початок, тому і радив поводити себе природно та спокійно. Для збагачення промови політик використовував два прийоми: розповідав повчальні історії та вживав влучні означення. У першому випадку він досягав найбільшого ефекту запам'ятовування, оскільки історії не лише слухають, але й візуалізують. У другому випадку він використовував алегорії для більш наочного опису політичних явищ.

Активно використовував політик і невербальні засоби ораторського мистецтва. Маючи природжені шепелявість і заїкання, слідів якого він повністю не позбувся, В. Черчилль зумів перетворити цей недолік на перевагу, вміло використовуючи паузи для збільшення впливу аудиторію [1, с. 112]. Водночас він вміло використовував голос, у потрібний момент досягаючи максимальної переконливості.

Оскільки для високої керівної посади дикція і красномовство були дуже важливі, В. Черчилль дуже рано почав заповнювати прогалини в освіті. Політик знайшов спеціалістів, які допомагали йому позбутись шепелявості. Наполегливі вправи допомогли йому мінімізувати природні недоліки.

Водночас для досягнення ораторської майстерності В. Черчилль вивчав промови видатних ораторів, зокрема В. Пітта, В. Гладстона, Б. Дізраелі, О. Кромвеля. Одним із головних прикладів для нього був і батько, який мав репутацію видатного оратора і обдарованого політика. Його промови він вивчав напам'ять [3, с. 19].

Незважаючи на те, що В. Черчиллю подобалось виголошувати промови, йому постійно доводилось працювати над тим, щоб збільшити вплив на слухачів і подолати свій сильний страх перед публічними виступами. Посилено вдосконалюючи ораторське мистецтво, В. Черчилль не лише почав успішно виправляти шепелявість, але й здобув «потужний інструмент для задоволення власних політичних амбіцій, а вивчаючи промови знаменитих ораторів, розширив знання з історії...» [2, с. 149].

Протягом довгої політичної кар'єри В. Черчиллем було виголошено кілька сотень промов. На особливу увагу заслуговує промова «Залізна завіса», яку він виголосив у Фултоні у Вестмінстерському коледжі (США). В. Черчилль зобразив конфлікт, який вже існував одразу після Другої світової війни між США і СРСР і назвав це «Залізною завісою»: «Від Штеттина на Балтиці до Трієста в Адриатиці опустилась залізна завіса через континент. За цією лінією лежать всі столиці давніх штатів Центральної та Східної Європи» [4]. Саме ця метафорична промова стала першою публічною констатацією того, що світ вступив в епоху «холодної війни». Цей вислів став одним з найбільш знаменитих політичних кліше ХХ ст.

Отже, природний талант не зробив В. Черчилля видатним оратором. Рисами, які сприяли цьому, були честолюбність і висока працездатність, з якими він розвивав свої задатки.

Він постійно розширював свій словниковий запас і насичував промови цитатами з Біблії і творів В. Шекспіра. Завдяки цьому йому вдавалось не лише завойовувати увагу слухачів, але й будувати яскраві фрази, які потім ставали крилатими виразами.

Література

1. Гуржій О., Залєток Н. Парадокси Вінстона Черчилля. Київ: Арій, 2019. 384 с.
2. Пирлік Н. «Кризові» промови в жанровому просторі англійськомовного політичного дискурсу. Лінгвістичні студії. Вип.1. 2014. Сс. 148-152.
3. Промови, що змінили світ / Упоряд. Хорошевський А. Ю. Харків: Фоліо, 2009. 363 с.
4. Churchill W. Speech – Iron Curtain [E-source]. URL: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1946-03-05.pdf>

Гамідулла Алієв

Аспірант, 3 рік навчання

Роль публічної дипломатії у зовнішньополітичній стратегії КНР

Вступ. Стрімкий геополітичний та економічний розвиток Китайської Народної Республіки (КНР) протягом останніх десятиліть, та перетворення на одну з провідних та найбільш впливових світових держав, підкреслило важливість та необхідність для Китаю забезпечувати власні стратегічні інтереси шляхом створення сприятливого міжнародного середовища та сприятливого іміджу Китаю у світі. В цьому ключі, публічна дипломатія стала невід'ємною складовою зовнішньої політики Китаю, знаменуючи собою цілеспрямовані зусилля Пекіну з інформування та впливу на іноземну аудиторію, як один із засобів просування власних національних стратегічних інтересів. У даній роботі, автор досліджує теоретичні основи публічної дипломатії крізь аналіз її ролі у зовнішньополітичній стратегії Китаю, а також аналізує ключові цілі та методи китайської публічної дипломатії з огляду на їхню ефективність, шляхом дослідження окремих кейсів використання та імплементації публічної дипломатії у зовнішньополітичному дискурсі КНР.

Основна частина. Розглядаючи роль публічної дипломатії у зовнішньополітичній діяльності КНР, варто відзначити, що термін «публічна дипломатія» був введений всередині 1960-х років Е. Галліоном як «програма, яка фінансується урядом, і яка спрямована на вплив на громадську думку в інших країнах та на їх подальше інформування» [U.S. Department of State, 2015]. Публічна дипломатія, в широкому розумінні, охоплює різні заходи, що фінансуються урядом окремої держави, які спрямовані на безпосередню комунікацію з іноземною аудиторією, з метою налагодження діалогу, більшої поінформованості та впливу, з метою забезпечення виконання стратегічних цілей держави [d'Hooghe, 2007].

Так, публічна дипломатія нерозривно пов'язана з поняттям «м'якої сили» і розуміється як основний інструмент для її досягнення. У 1980-х роках, політолог Дж.С.Най ввів у публічне використання даний термін, визначивши його як «здатність країни впливати на інших, не вдаючись до силового тиску» [Council on Foreign Relations, 2023]. На практиці, це означає проектування країнами власних цінностей та культури крізь кордони інших держав, в тому числі на їхніх громадян, задля сприяння зміцненню партнерських відносин та покращення іміджу власної держави [Council on Foreign Relations, 2023]. Основними складовими м'якої сили є культурна дипломатія - використання власної культури для підвищення інтересу до держави і покращення власного іміджу; а також публічна дипломатія, яка передбачає вплив на громадську думку через освітні обміни, програми навчання та інформаційні кампанії [Nye, 2004]. Таким чином, публічна дипломатія потенційно може розглядатися як «інструменталізація м'якої сили» [Li, 2013].

Розглядаючи вплив даного поняття на зовнішню політику Китаю, вперше про поняття «м'яка сила» на офіційному державному рівні було сказано на Сімнадцятому національному

з'їзді Комуністичної партії Китаю в 2007 році, коли Ху Цзіньтао зазначив, що «велике омолодження китайської нації неодмінно супроводжуватиметься процвітанням китайської культури» [Council on Foreign Relations, 2018]. Його наступник і чинний лідер Китаю, Сі Цзіньпін у 2014 році заявив, що «ми повинні збільшити м'яку силу Китаю, створити хороший китайський наратив і краще донести послання Китаю до світу», закликаючи до більших зусиль зі збільшення популярності та привабливості Китаю [Council on Foreign Relations, 2018]. Так, Китай використовує «м'яку силу» як стратегічний підхід для посилення свого глобального впливу та досягнення національних інтересів у зовнішній політиці. Фактично, підсумовуючи теоретичну складову, публічна дипломатія - це набір інструментів і практик, які держава використовує для проектування привабливих культурних та політичних досягнень на міжнародний рівень з метою покращення іміджу держави та створення сприятливого ставлення до держави в інших країнах.

Відповідно до дослідження Фонду Громадської Дипломатії «Публічна дипломатія Китаю», для Китаю, термін «публічна дипломатія» є досить новим, адже раніше офіційні китайські чиновники в більшій мірі оперували поняттями «зовнішня комунікація» або «урядова комунікація», що означало китайський урядовий курс по стратегії комунікації з іншими державами та їхніми громадянами [Civil Diplomacy Foundation, n.d.]. Враховуючи економічне зростання Китаю протягом останніх десятиліть, підсилене зростаючим геополітичним впливом як на регіональному, так і глобальному рівні, Китай обрав стратегію посилення наряду публічної дипломатії, з кінцевою метою покращення міжнародного іміджу Пекіну та формування сприятливого міжнародного середовища для Китаю та китайської культури.

Загалом, можна виділити декілька рівнів багатовекторної стратегії публічної дипломатії Китаю, що є важливим елементом загального зовнішньополітичного дискурсу КНР. Першим стратегічним елементом є протидія наративу про «китайську загрозу». В цьому ключі, основною метою є формування позитивного іміджу Китаю як мирної та відповідальної країни. Особливо важливим даний вектор є в контексті протидії наративам про підйом та посилення КНР як загрозу існуючій системі міжнародних відносин та міжнародному порядку, зокрема у США та європейських країнах [Custer et al., 2018]. Іншим важливим елементом публічної дипломатії є сприяння загальній економічній політиці КНР: сприяючи більш тісній взаємодії з іншими державами та посилюючи культурне, політичне та економічне співробітництво, публічна дипломатія грає важливу роль в контексті створення нових партнерств, що в свою чергу створюватиме передумови для збільшення обсягів двосторонньої торгівлі, китайських інвестицій в інфраструктурні проекти (як-от ініціативи «Пояс і Шлях»), зрештою посилюючи економічний розвиток КНР [Aryabaha, 2010].

Говорячи про інструменти реалізації та імплементації публічної дипломатії КНР у зовнішньополітичній сфері, в першу чергу варто відзначити діяльність Інститутів Конфуція (ІК),

які були створені як «некомерційні навчальні заклади, з метою поширення китайської мови, поглиблення міжнародного розуміння китайської мови та культури, а також сприяння міжособистісним обмінам між Китаєм та іншими країнами світу» [China International Education Foundation, n.d.]. Інститути Конфуція слугують важливою платформою для просування культури, мови та традицій Китаю у світовому масштабі і розглядаються багатьма аналітиками та урядовцями як китайська версія Британської Ради у Великій Британії, німецького Гете-Інституту та багатьох інших подібних організацій, що працюють у цій сфері з метою популяризації культури, мови та традицій своєї країни.

Аналізуючи роль ІК, важливо підкреслити важливість цієї ініціативи з точки зору просування китайської мови в усьому світі. Мовні курси, які пропонуються під егідою Інститутів Конфуція, значною мірою сприяють не лише підвищенню інтересу до китайської мови, але й значно збільшують кількість людей, які вивчають і розмовляють цією мовою, що сприяє підвищенню рівня комунікації між різноманітними людьми з різних регіонів світу. З

культурної точки зору, ІК організують і проводять безліч культурних заходів і виставок, які демонструють багату історію Китаю, його культуру і традиції. Однак, протягом останніх років, на адресу Інститутів Конфуція лунає дедалі більше критики, особливо з боку західних країн. Відсутність прозорості у фінансових операціях з приймаючими університетами була названа однією з причин закриття Інститутів Конфуція по всьому світу. [Shen, 2020]. Більше того, наприклад, у США місцеві філії КІ були звинувачені у поширенні пропаганди, а низка університетів як у США, так і в Європі припинили співпрацю з КІ з різних причин, таких як невідповідність місії університету, навчальним програмам тощо [Przychodniak, 2019]. Ключовими причинами критики Інститутів Конфуція є звинувачення у просуванні державної пропаганди Китаю та КПК зокрема, а також самоцензурі чутливих для Пекіна тем, таких як Тайвань, Тибет та Тяньаньмень). Зрештою, діяльність Інститутів Конфуція з популяризації китайської мови та культури має позитивний вплив на покращення сприйняття Китаю у світі та сприяння покращенню іміджу Китаю у світі, однак вплив китайської держави та централізований процес діяльності ІК є відчутним викликом для діяльності закладів в інших країнах, зокрема на Заході.

Ще одним з найбільш успішних прикладів реалізації публічної дипломатії Китайською Народною Республікою, безперечно, є проведення в Пекіні літніх Олімпійських ігор в 2008 році. Олімпійські ігри 2008 року стали наріжним каменем китайської публічної дипломатії 21 століття та першою довгостроковою стратегією використання глобального спортивного заходу для покращення іміджу Китаю на міжнародній арені та наочна демонстрація китайської культури та ключових китайських досягнень, зокрема у спортивній сфері [Mo & Zhou, 2012]. Основною метою проведення Олімпійських ігор для китайського керівництва стало посилення «м'якої сили» Китаю крізь демонстрацію економічних досягнень, організаційних можливостей та культурної спадщини, одночасно протидіючи існуючому на Заході наративу про «китайську загрозу», а також просуваючи ідею мирного розвитку Китаю на світову аудиторію [d'Hooghe, 2007]. Однак, з іншого боку, значна увага світової спільноти та міжнародних ЗМІ посилювала критику політичної системи Китаю, акцентуючи увагу на питаннях порушень прав людини, обмежень свободи та преси, висвітлюючи ці події одночасно зі спортивними подіями під час проведення Олімпійських ігор у Пекіні [Aryabaha, 2010]. З огляду на результати проведення Олімпіади в Пекіні, можна відзначити, що стратегія демонстрації основних досягнень Китаю під час підготовки та проведення ігор, стали важливим елементом посилення національного бренду та міжнародного іміджу, а також стали першим глобальним заходом та платформою для демонстрації китайської культури та економічних спроможностей.

Висновки. Таким чином, можна дійти висновку, що публічна дипломатія Китайської Народної Республіки протягом початку ХХІ століття відіграє одну з ключових ролей у зовнішньополітичному плануванні та дискурсі Китаю. Виходячи зі стратегічної необхідності формування сприятливого міжнародного іміджу та підвищення інтересу глобальної аудиторії до Китаю та китайської культури, КНР інвестувала значні ресурси в інструменти публічної дипломатії, як відкриття та поширення діяльності Інститутів Конфуція в інших країнах світу, так і проведення Літніх Олімпійських ігор 2008 року в Пекіні. Попри існуючу критику про централізований підхід та питання цензури в публічній дипломатії КНР, Пекін успішно використовує інструментарій публічної дипломатії для взаємодії з іноземною громадськістю, впливу на неї та покращення власного міжнародного іміджу.

Список використаних джерел:

1. Aryabaha, E. P. (2010). The role of the Beijing Olympics in China's public diplomacy and its impact on politics, economics and environment (Dissertation, University of Malta).
2. China International Education Foundation. (n.d.). A Glimpse into Confucius Institute: Leading brand of Chinese International Education. <https://www.cief.org.cn/zjkzxy>

3. Przychodniak, M. (2023). Confucius Institutes: A Tool for Promoting China's Interests. China Observers. <https://chinaobservers.eu/confucius-institutes-as-a-tool-for-promoting-chinas-interests/>
4. Civil Diplomacy Foundation. (n.d.). Публічна дипломатія Китаю. <https://civildiplomat.com/analytic/publicna-diplomatiya-kitayu>
5. Council on Foreign Relations (2018). China's Big Bet on Soft Power. Retrieved from <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-big-bet-soft-power>
6. Council on Foreign Relations. (2023). What is soft power? <https://education.cfr.org/learn/reading/what-soft-power>
7. Custer, S., et al. (2018). Ties That Bind: Quantifying China's public diplomacy in East Asia and the Pacific. AidData at William & Mary.
8. d'Hooghe, I. (2007). The Rise of China's Public Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations "Clingendael".
9. Li, X. (2013). Public diplomacy strategies of the 2008 Beijing Olympics and the 2012 London Olympics: A comparative study. Sport in Society, 16(8), 1039–1052.
10. Mo, J., & Zhou, Q. (2012). How 21st-century China sees public diplomacy as a path to soft power. Global Asia, 7(3).
11. Nye, J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs.
12. Shen, S. (2020). The World Is Awakening to China's Sharp Power. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2020/06/the-world-is-awakening-to-chinas-sharp-power/>
13. U.S. Department of State. (2015). What is Public Diplomacy? USC Center for Public Diplomacy. <https://uscpublicdiplomacy.org/page/what-is-pd>

Шелепова Вероніка

Магістратура, 2 курс

Особливості функціонування та зростання впливу Інститутів Конфуція в регіонах Африки

Важливою складовою китайської «м'якої сили» є Інститути Конфуція – система науково-навчальних закладів, заснована урядом Китайської Народної Республіки задля популяризації китайської мови та традицій серед іноземців, а також сприяння культурному обміну. Насамперед актуальність дослідження пояснюється глобальною конкуренцією за вплив на африканському континенті. У зв'язку з цим Африка є одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики Китаю: країна активно покращує свої позиції на континенті, зокрема завдяки відкриттю нових осередків Інститутів Конфуція. Зростання кількості таких установ свідчить про прагнення КНР посилити взаємодію з африканськими державами та зміцнити свій авторитет, поєднуючи культурний вплив із розширенням політичної та економічної присутності. Дослідження є актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки дозволяє визначити аспекти діяльності Інститутів Конфуція в різних регіонах Африки та проаналізувати вплив науково-навчальних закладів.

Слід зазначити, що Інститути Конфуція функціонують у всіх африканських регіонах:

1. Північна Африка – Алжир, Єгипет, Марокко, Судан, Туніс;
2. Центральна Африка – Ангола, Габон, Демократична Республіка Конго, Екваторіальна Гвінея, Камерун, Республіка Конго, Сан-Томе і Прінсіпі, Центральноафриканська Республіка, Чад;
3. Південна Африка – Ботсвана, Замбія, Зімбабве, Лесото, Намібія, Південно-Африканська Республіка;

4. Східна Африка – Бурунді, Джибуті, Еритрея, Ефіопія, Кенія, Маврикій, Мадагаскар, Малаві, Мозамбік, Руанда, Сейшельські Острови, Союз Коморських Островів, Танзанія, Уганда;

5. Західна Африка – Бенін, Буркіна-Фасо, Гана, Гамбія, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кабо-Верде, Кот-д'Івуар, Ліберія, Мавританія, Малі, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того [1].

У Північній Африці науково-навчальні заклади діють у більшості країн регіону, хоча їхній вплив є доволі фрагментарним: значну кількість установ приймають Єгипет (3 Інститути й 2 Класи Конфуція) та Марокко (3 Інститути Конфуція), а інші держави – по одному осередку. Діяльність Інститутів Конфуція охоплює як викладання китайської мови, так і реалізацію академічних обмінів, проведення тестів на рівень володіння китайською мовою та організацію культурних заходів. Поступове зміцнення впливу науково-навчальних закладів у Північній Африці підтверджується підписанням угоди про спільне створення Інституту Конфуція між КНР та Алжиром у 2025 році [7]. До того ж в Єгипті розташований осередок на базі Університету Суецького каналу [6]. Оскільки цей канал вважається важливим у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», вигідне розташування Інституту Конфуція дозволяє Китаю не лише зміцнювати культурно-освітнє співробітництво, а й посилювати економічну присутність.

У Центральній Африці найбільш розвинену мережу Інститутів Конфуція має Республіка Конго (1 Інститут й 1 Клас Конфуція). Діяльність установ у регіоні спрямована на викладання китайської мови та підвищення інтересу до неї, а також на поширення знань про культуру Китаю. Порівняно з іншими регіонами, рівень освіти у Центральній Африці є нижчим, що дещо негативно позначається на розширенні мережі Інститутів Конфуція. Втім, науково-навчальні заклади поступово зміцнюють свій вплив у регіоні: у 2023 році був відкритий осередок у Центральноафриканській Республіці [2].

Серед держав Південної Африки найбільша кількість науково-навчальних закладів зосереджена в Південно-Африканській Республіці (7 Інститутів і 3 Класи Конфуція). Діяльність установ у регіоні передбачає викладання китайської мови, проведення тестів на рівень володіння китайською мовою, організацію культурних заходів та майстер-класів. Варто зазначити, що вплив Інститутів Конфуція в Південній Африці залишається дещо нерівномірним, оскільки Есватіні визнає державний суверенітет Китайської Республіки (Тайваню) та не підтримує офіційних дипломатичних відносин із КНР. Водночас завдяки розширенню мережі науково-навчальних закладів їхня роль поступово зростає: наприклад, у 2024 році був відкритий осередок у Лесото [4].

У Східній Африці найбільшу кількість установ мають Кенія (4 Інститути Конфуція) та Танзанія (2 Інститути та 1 Клас Конфуція). Діяльність Інститутів Конфуція в регіоні включає викладання китайської мови, організацію культурних фестивалів та проведення іспитів на рівень володіння китайською мовою. Попри функціонування установ у більшості держав Східної Африки, їхній вплив є фрагментарним, що підтверджується точковим зосередженням науково-навчальних закладів. Однак мережа Інститутів Конфуція в регіоні розширюється: до прикладу, у 2023 році був відкритий осередок у Джибуті [3].

У Західній Африці найбільшу кількість установ приймає Гана (3 Інститути Конфуція). Діяльність осередків у регіоні спрямована на посилення інтересу до вивчення китайської мови та ознайомлення з культурою Китаю. Слід додати, що в Західній Африці спостерігається нерівномірний доступ до освіти та брак ресурсів. Процес відкриття Інститутів Конфуція також гальмує нестабільна політична ситуація в низці країн, зокрема в Буркіна-Фасо, Малі та Нігері. Втім, Китайська Народна Республіка прагне розвивати мережу науково-навчальних закладів: у 2023 році був відкритий новий осередок у Гані [5].

Отже, Інститути Конфуція функціонують в усіх регіонах Африки, що свідчить про значну присутність КНР. Найбільша кількість установ розташована в Східній Африці, а найменша – у Центральній Африці. Нерівномірність впливу Інститутів Конфуція пояснюється

низьким рівнем освіти, політичною нестабільністю або визнанням південноафриканською країною Есватіні державного суверенітету Тайваню. Однак попри труднощі Китай поступово розширює мережу науково-навчальних закладів, зміцнює свій авторитет та поглиблює зв'язки з державами Африки, що підтверджується відкриттям нових осередків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The CI Worldwide. *Confucius Institute*. URL: <https://ci.cn/en/qqwl/qqky> (дата звернення: 16.10.2025).
2. Van Staden C. Groundbreaking for Confucius Institute in Central African Republic Just Weeks After Massacre of Chinese Miners. *The China-Global South Project*. 2023. URL: <https://chinaglobalsouth.com/2023/04/27/groundbreaking-for-confucius-institute-in-central-african-republic-just-weeks-after-massacre-of-chinese-miners/> (дата звернення: 16.10.2025).
3. Інститут Конфуція в Джибуті. *Інститут Конфуція*. URL: <https://ci.cn/en/site/2171001000/> (дата звернення: 16.10.2025). – Кит.
4. Інститут Конфуція з аграрних і технологічних наук Національного університету Лесото. *Інститут Конфуція*. URL: <https://ci.cn/en/site/2241001000/> (дата звернення: 16.10.2025). – Кит.
5. Інститут Конфуція при Університеті науки і технологій імені Кваме Нкруми. *Інститут Конфуція*. URL: <https://ci.cn/en/site/2201003000/> (дата звернення: 16.10.2025). – Кит.
6. Інститут Конфуція при Університеті Суецького каналу. *Інститут Конфуція*. URL: <https://ci.cn/site/2541002000/> (дата звернення: 16.10.2025). – Кит.
7. Сунь М. Північно-західний педагогічний університет та Алжирський університет II підписали угоду про спільне створення Інституту Конфуція. *Північно-західний педагогічний університет. Бюро міжнародного співробітництва та обміну*. 2025. URL: <https://news.nwnu.edu.cn/2025/0428/c3385a253191/page.htm> (дата звернення: 16.10.2025). – Кит.

Мельник Мирослава

Магістратура, 2 курс

Субрегіональні союзи як опора нової архітектури європейської безпеки

Архітектура європейської безпеки, що склалася після Холодної війни була заснована на принципах поваги до суверенітету, непорушності кордонів, територіальної цілісності держав, мирного врегулювання суперечок та незастосування сили, а також на домінуванні великих, керованих консенсусом інституцій, таких як НАТО та ОБСЄ. Сьогодні вона зазнає кардинальної трансформації, прискореної передусім війною росії в Україні. В основі цих змін лежить переосмислення Європою своєї обороноздатності.

В перше десятиліття після 1991-го року європейські країни стрімко скорочували оборонні бюджети, досягнувши мінімуму у 1,1% у 2014 році [1]. При цьому вони покладались на так звані “дивіденди миру” та колективну безпеку, гарантовану переважно Сполученими Штатами.

Відмова від активного нарощування власних оборонних можливостей супроводжувалася спробами європейських держав вибудувати з Росією відносини, засновані на політиці умиротворення та економічної взаємозалежності. Від амбітних ідей створення спільного простору безпеки «від Лісабона до Владивостока» до практичних програм економічного партнерства — у центрі цієї політики було переконання, що економічна взаємозалежність здатна зменшити ризик воєнних зіткнень. Проте агресивна політика Росії вщент зруйнувала цю ілюзію і стала апогеєм розпаду існуючої системи безпеки.

Парадоксально, але поштовх до переозброєння йде не тільки від загрози зі Сходу. Говорячи про зміну курсу європейської оборони, варто брати до уваги і відступ від лідерства США. Неодноразові заяви американського президента щодо можливості виходу США з НАТО, а також його риторика стосовно збільшення європейськими державами витрат на оборону спонукали європейських лідерів до кардинального переосмислення архітектури безпеки на континенті та прискорення кроків до досягнення стратегічної автономії. Окрім того, беручи під увагу, що від безпеки України сьогодні залежить безпека всієї Європи, заява Трампа про неможливість розширення НАТО на схід ставить під питання ефективність альянсу як гаранта безпеки.

Хоч поки що ЄС та НАТО мають більше уваги коли мова йде про безпеку, фактичними рушійними силами що формують новий порядок денний, є європейські столиці. Навіть пропри те, що ЄС позиціонує себе як центр консолідації європейської оборонної промисловості, переозброєння Європи проводиться на рівні держав.

Зі зростанням усвідомлення обмеженості чинної європейської системи безпеки країни дедалі частіше покладаються на мережу гнучких субрегіональних форматів співпраці. Європейські лідери регулярно зустрічаються у найрізноманітніших конфігураціях, зокрема Веймарський трикутник (і все частіше Веймар+), Північно-балтійська вісімка (NB8) та NB8+, Група 5 (E5), Об'єднані Експедиційні Сили з питань безпеки (JEF), Люблінський трикутник, Ініціатива Трьох морів (3SI), Бухарестська дев'ятка, та інші. І хоч більшість з цих форматів існують не перший рік або навіть десятиліття, сьогодні вони набувають нового значення.

Такі союзи дозволяють країнам-учасникам більш оперативно реагувати на спільні загрози, формувати консолідовану позицію та уникати бюрократичних процесів великих альянсів. На відміну від громіздких, консенсусних механізмів НАТО та ЄС, де рішення можуть затягуватись через розбіжності позицій десятків членів, субрегіональні групи об'єднують держави зі схожим історичним досвідом та, що важливо, спільним баченням безпекових загроз.

Різкий відхід Вашингтона від лідерської ролі ставить під сумнів єдність Європи як спільноти. Окрім того, відсутність участі США загрожує повним руйнуванням усталеного безпекового порядку. В цьому контексті субрегіональні об'єднання набувають нового значення не лише в питанні безпеки, але й лідерства на континенті, оскільки саме вони пропонують своє бачення того як повинна виглядати та бути організована нова система безпеки. Хоча НАТО та ЄС безсумнівно залишаться, за умови зменшення ролі США, вони скоріше виступатимуть інструментами для реалізації тієї політики, що буде узгоджена в субрегіональних форматах.

Притаманним для сучасної архітектури безпеки є зміщення центру геополітичного тяжіння із Західної Європи до країн східного флангу НАТО. Такі формати, як Люблінський трикутник та Бухарестська дев'ятка є яскравими прикладами гнучких, орієнтованих на швидкі дії безпекових партнерств. В контексті субрегіональних ініціатив все сильнішою стає також роль стратегічного партнерства Польщі, яка стала головним військово-логістичним хабом Європи, та України, яка своєю стійкістю фактично виконує роль східного щита континенту. Цей тандем, підкріплений мережею східноєвропейських союзів, стає справжнім двигуном європейської безпеки, що визначає її майбутнє.

Отже, сучасна архітектура європейської безпеки переживає глибоку трансформацію, зумовлену війною росії проти України та зміною ролі США на континенті. Європейські держави дедалі активніше беруть на себе відповідальність за власну оборону. Все більшого значення та впливу набуває мережа субрегіональних альянсів і партнерств. У цьому новому безпековому середовищі провідну роль відіграють країни східного флангу НАТО, зокрема Польща та Україна, які стають основою нової європейської системи безпеки та співпраці.

Джерела

1. Ahlawat, S. (2025, September 3). *EU Beats China, Russia in Defense Spending; Significantly Behind the US in Fighter Jets, Ahead in MBTs, IFVs*. The EurAsian Times. <https://www.eurasiantimes.com/outpaced-in-fighter-jets-eu-surpasses-china-russia/>
2. The Guardian. (2025, 7 березня). *Trump casts doubt on willingness to defend Nato allies 'if they don't pay'*. <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/07/donald-trump-nato-alliance-us-security-support>
3. Yaffa, J. (2025, June 23). *How Donald Trump Got NATO to Pay Up*. The New Yorker. <https://www.newyorker.com/magazine/2025/06/30/how-donald-trump-got-nato-to-pay-up>
4. Гомза, І. (2025). *Формування нової архітектури європейської безпеки в умовах зміни політики США*. Київ: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Коломоєць Ігор Ігорович

Магістратура, 2 курс

Стратегічне партнерство ЄС та країн латинської Америки і Карибського басейну

Стратегічне зближення Європейського Союзу (ЄС) та країн Латинської Америки і Карибського басейну (ЛАКБ) зумовлене зміною глобальної рівноваги, енергетично-кліматичними викликами та потребою ЄС диверсифікувати ресурси й ланцюги постачання, тоді як ЛАКБ прагне довгострокового капіталу й технологій із збереженням політичної суб'єктності. Оновлений порядок денний співпраці та інвестиційна ініціатива Global Gateway, підтверджені на саміті ЄС–Спільноти держав Латинської Америки і Карибського басейну (CELAC) у 2023 році, фіксують перехід від переважно торговельної логіки до інвестиційно-технологічного партнерства із акцентом на «зелений» і цифровий переходи.

Мета дослідження - окреслити еволюцію та нинішні параметри стратегічного партнерства ЄС і країн Латинської Америки та Карибського басейну, зосередивши увагу на механізмах політичного діалогу, інституційній взаємодії та ключових викликах рівноправності у міжрегіональних відносинах.

Взаємини між ЄС та країнами Латинської Америки і Карибського басейну мають глибоке історичне коріння, проте їхня сучасна якість визначається не лише спільністю минулого, а насамперед прагненням до нового формату політичного діалогу, побудованого на довірі та рівноправності. Починаючи з другої половини XX століття, ці зв'язки поступово еволюціонували від окремих торговельних угод до повноцінного стратегічного партнерства, яке нині охоплює політичний, інституційний, безпековий та гуманітарний виміри. У табл. 1 відображено основні програми та механізми співпраці, які стали фундаментом цієї міжрегіональної взаємодії. Емпіричну базу для табл.1 склали: офіційні комунікації Єврокомісії [3], статистика прямих іноземних інвестицій ECLAC [4], тощо

Таблиця 1

Основні параметри проектів ЄС у ЛАКБ, 1994-2023 рр.

Програма інструмент /	Впровадженн я - завершення	Кількіс ть проектів / фаз	Внесок ЄС, € млн	Мобілізован е співфінансу- вання, € млн	Ключові сектори
AL-INVEST I–V	1994-2023	5 фаз / ~ 50 проектів	~ 140	~ 50	Підтримка МСП, експортна спроможність

EUROsociAL+	2005-2023	~ 250 заходів	~ 240	~ 20	Соціальна згуртованість, реформи управління
LAIF	2010-2023	~ 60 проектів	~ 600	~ 2 000	Інфраструктура, навколишнє середовище
EL PAcCTO	2017-2024	1 програма	~ 55	-	Безпека, судова співпраця
Team Europe Initiatives	2021-2023	10 ініціатив	~ 3 800	~ 6 000	Зелена та цифрова трансформація

Еволюція партнерства ЄС–ЛАКБ стисло окреслюється так: у 1960–1980-ті роки домінував тарифно-преференційний, переважно торговельний формат із відчутною асиметрією; у 1990-ті відбулася політизація взаємин - саміт у Ріо-де-Жанейро 1999 р. запустив інституційний діалог і закріпив апеляцію до спільних цінностей, паралельно зростала роль регіональних об'єднань (МЕРКОСУР, Андська спільнота, CARICOM) [1]; у 2000-х–2010-х відносини перейшли на програмно-інституційний (табл. 1), де гранти, технічна допомога та політичний діалог поєдналися й сформували основу довготермінового партнерства та поступового зближення нормативних підходів [5].

У 2020-х роках співпраця Європейського Союзу (ЄС) з країнами Латинської Америки і Карибського басейну (ЛАКБ) перейшла у практичну фазу «подвійного переходу» - зеленого та цифрового - на основі оновленого порядку денного і інвестиційної стратегії ЄС Global Gateway (2021–2027), що передбачає мобілізацію до €300 млрд на інфраструктуру, відновлювану енергетику та оптичні магістралі [1; 3]. Політичний імпульс закріплено на саміті ЄС– Спільноти держав Латинської Америки і Карибського басейну (CELAC) 2023 року, який відновив регулярний діалог лідерів і пріоритетизував завершення ключових угод [2]. За даними Економічної комісії для Латинської Америки та Карибського басейну (ECLAC), у 2024 році понад третина прямих іноземних інвестицій ЄС (ПІІ ЄС) у регіон спрямована в «зелені» проекти, що демонструє зсув до інвестиційно-технологічної моделі розвитку (див. табл. 2) [4].

Таблиця 2

Потоки ПІІ ЄС у відновлювану енергетику (ВДЕ) ЛАКБ, 2016-2024 рр.

Рік	ПІІ у ВДЕ, \$ млрд	Загальні ПІІ ЄС, \$ млрд	Частка ВДЕ, %
2016	3,2	25,0	12,8
2017	4,0	27,0	14,8
2018	5,1	28,0	18,2
2019	6,4	30,0	21,3
2020	5,8	26,0	22,3
2021	8,5	29,0	29,3
2022	9,7	31,0	31,3
2023	12,0	33,0	36,4
2024	13,5	38,0	35,5

Паралельно розгортається цифрова зв'язність завдяки проекту Building the Europe Link to Latin America (BELLA II), а інституційний компонент підтримують програмні ініціативи ЄС EUROsociAL+ (соціальна згуртованість та публічні політики) і EL PAcCTO (протидія транскордонній організованій злочинності), що разом знижує ризики

«тонких місць» у врядуванні та посилює стійкість проєктів [1; 5]. Водночас для уникнення сировинної залежності та критики «зеленого неоколоніалізму» потрібні прозорі умови інвестування, локалізація доданої вартості й узгоджені інституційні реформи, які переводять політичну координацію у вимір відчутних результатів [1; 3].

Європейський Союз та Латинська Америка/Карибський басейн упродовж останніх десятиліть пройшли шлях від асиметричних торговельних контактів до багаторівневого стратегічного партнерства, де політичний діалог, інституційні реформи та технологічні інвестиції взаємно підсилюють одне одного; сучасний акцент на «подвійному переході» - зеленому й цифровому - у поєднанні з інструментами Global Gateway, BELLA II, EUROsociAL+ і EL PACSO та зростанням частки прямих іноземних інвестицій ЄС у відновлювану енергетику (показано в табл. 2) свідчить про перехід до інвестиційно-технологічної моделі співпраці, здатної зменшувати постколоніальні асиметрії за умови прозорих правил, локалізації доданої вартості й узгоджених реформ врядування.

Список використаних джерел

1. European Commission. A New Agenda for Relations between the EU and Latin America and the Caribbean: Joint Communication to the European Parliament and the Council. Brussels, 7 June 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023JC0017> (дата звернення: 01.10.2025).
2. European Union – Community of Latin American and Caribbean States (EU–CELAC). Declaration of the EU–CELAC Summit, 17–18 July 2023. Brussels: Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/18/declaration-of-the-eu-celac-summit-2023-17-18-july-2023/> (дата звернення: 01.10.2025).
3. European Commission. Global Gateway: up to €300 billion for the European Union's strategy to boost sustainable links around the world. Press release, 1 December 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6433 (дата звернення: 01.10.2025).
4. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean 2024. Santiago: United Nations, 2024. URL: <https://www.cepal.org/en/publications/80565-foreign-direct-investment-latin-america-and-caribbean-2024> (дата звернення: 01.10.2025).
5. OECD; ECLAC; European Commission. Latin American Economic Outlook 2023: Investing in Sustainable Development. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/latin-american-economic-outlook-2023_8c93ff6e-en.html (дата звернення: 01.10.2025).

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Terek Kazem

Аспірант кафедри ПЕП

The Challenges Facing the United Nations in practicing Preventive Diplomacy to Maintain Peace and Security

Preventive Diplomacy

Preventive diplomacy refers to diplomatic actions aimed at preventing disputes from arising between parties, preventing existing disputes from escalating into conflicts and limiting the spread of conflicts when they occur. While it is conducted in different forms and fora, both public and private, the most common expression of preventive diplomacy is found in the work of envoys dispatched to (crisis areas to encourage dialogue, compromise and the peaceful resolution of

tensions. Preventive diplomacy can also encompass the involvement of the Security Council, the Secretary-General and other actors to discourage the use of violence at critical moments).

UN Preventive Diplomacy

The mission of the UN is to maintain international peace and security, which is achieved through various diplomatic and preventive actions. Preventive diplomacy is a core component of this mission, involving diplomatic actions to stop disputes from becoming violent conflicts and to limit the spread of conflicts when they do occur. It includes methods like mediation, good offices, early warning systems, and the deployment of special envoys to crisis areas to facilitate dialogue and peaceful resolutions.

UN preventive diplomacy is an aspect of conflict prevention that is a means to engage with individual actors and to influence their strategies in situations at risk of conflict. UN preventive diplomacy interventions include 1) undertaking good offices; 2) supporting domestic and regional prevention; and 3) international coordination. The good offices activities include engaging with the parties to find peaceful solutions, facilitation of dialogue, and mediation.

Obstacles to Effective Preventive Diplomacy

While the importance of conflict prevention is undeniable, the effectiveness of the UN's preventive diplomacy efforts has come under question following outbreaks of violent conflict around the world. According to the UN/World Bank report, Data suggest that, while diplomatic engagement is the most common form of international recourse in violent conflict, evidence of its ability to halt the outbreak of conflict is mixed.

There exist several challenges to the UN's efforts at preventive diplomacy. Within the Security Council, for example, divisions exist over the extent to which there can be external involvement to prevent or mitigate conflict, given that the UN Charter places a great deal of importance on the issue of state sovereignty. Some Security Council members who agree with this view, believe that such interventions can have the effect of exacerbating instability and conflict, and are suspicious of the motives of the proponents of intervention. Critics of this viewpoint suggest that this is simply a way to protect allies from international scrutiny. The political interests of Security Council members, especially when one or more is party to a conflict or provides support to one of the parties, have therefore also inhibited timely prevention efforts in several conflict situations.

The report of the Advisory Group of Experts highlighted several challenges to effective peacebuilding by the UN, several of which also apply specifically to preventive diplomacy activities. The fragmentation of the UN System, with responsibilities distributed among the various Departments, is seen as one of the contributors to the ineffectiveness of effective peacebuilding. The AGE report also cited the insufficient institutional focus on conflict prevention, as well as a lack of women's political participation. It also highlighted the positioning of the UN with regard to national leaders. Another factor that can inhibit the effectiveness of preventive diplomacy is the number of parties involved, each having its own diverse agenda.

An international law perspective on the challenges facing the United Nations in practicing preventive diplomacy

The United Nations faces challenges in preventive diplomacy from an international law perspective, including ensuring respect for principles of international law such as non-interference, the difficulty of imposing preventive measures on sovereign states, the need to coordinate efforts with regional organizations, and restrictions on the powers of the Security Council and the Secretary-General in some cases.

In addition, the absence of a binding legal framework for intervention in potential crises and resource constraints make it more difficult to implement preventive diplomacy effectively.

Challenges related to the principles of international law

1. Non-interference:

The principle of non-interference in the internal affairs of states represents an obstacle to imposing preventive diplomatic measures that may require interference in the affairs of a state.

2. State sovereignty:

State sovereignty governs the work of the United Nations, limiting its ability to impose preventive diplomacy without the consent of the parties concerned, which may not be available in crises.

3. Disagreements over determining the nature of crises:

States may agree on the nature of the crisis, which represents a legal and political challenge that limits the United Nations' ability to intervene.

Challenges related to structures and mechanisms

1. Powers of the Security Council:

Disagreements within the Security Council about the nature of crises or the actions to be taken may place constraints on the Secretary-General's ability to act quickly and effectively in preventive diplomacy

2. Regional partnerships:

Although partnerships with regional organizations are important, they may lead to legal and political disputes over jurisdiction, which hinders coordination of preventive efforts.

3. Limited resources:

The United Nations may lack the financial and human resources necessary to implement preventive diplomacy on a large scale, limiting its ability to implement preventive interventions effectively.

Other challenges

1. Early warning:

Preventive diplomacy requires a strong early warning system to ensure that crises are predicted before they worsen. However, collecting accurate information may be difficult due to political constraints.

2. Access to conflicting parties:

The States concerned may not allow the United Nations or its representatives access to the conflicting parties, limiting their ability to investigate the situation and facilitate the process.

Challenges of United Nations' Preventive Diplomacy to Maintain Peace and Security

Despite the appreciation of preventive diplomacy as an essential tool in conflict management, the United Nations has continuous obstacles, particularly in its conflict prevention activities. The requests of preventive diplomacy have therefore continued to face many challenges. Some of these challenges include a diversity of actors ranging from governmental to non-state actors who are engaged in preventive diplomacy initiatives.

1. Financial Challenges

The late UN Secretary General Ban Ki-Moon noted that there are real restrictions on raising sufficient resources. The chronic lack of funding by the UN hinders its functioning in the long term and in the instant response to crises. Early intervention is very important to the accomplishment of preventive diplomacy and sometimes due to insufficient funding, the United Nations is forced to go into areas where war has already broken out to try and normalize the situation and try to bring about a de-escalation of the conflict. Therefore, this means that even though early warnings may have indicated signs of an imminent dispute, conflicts happening elsewhere may divert the attention of the UN and hence a cycle of conflicts continue around the World.

2. Challenge to Limitations to Interventions

It is important to point out that the United Nations does not have peacekeeping forces; it exclusively relies on member states to provide the peacekeeping forces. Demands from member countries to mobilize peacekeeping forces takes time and often times there are challenges with in cases where the conflict has already exploded. This, therefore, poses a challenge resulting in delays and effectiveness in the peacekeeping operation. A postponement in responding to conflict means more lives lost, destruction of property as well as general disturbance to economic, political as well as social activities within the society.

3. The Challenge to Lack of Capacity

The process of preventive diplomacy entails rigorous mediation as well as utilization of other pacific settlement of disputes resolution mechanisms. The United Nations Department of Political Affairs in their multi-year appeal report acknowledges that in addition to understaffing in the department, there is a lack of capacity and experience to carry out mediation and other preventive diplomacy approaches and this greatly affects interventions in dispute and conflict prevention.

4. The Challenge to Lack of Coordination

Since preventive diplomacy has opened an opportunity for numerous stakeholders to engage in dispute and conflict prevention, there has also arisen a challenge in coordinating the efforts of all these stakeholders leading to duplication of effort and even creation of confusion amongst the disputing parties as the parties involved in helping the disputing parties come to an agreement have different objects and capacities and this has a bearing on the success of the process and at times leads to preventive action fatigue.

5. The Challenge to Veto Power

The United Nations Security Council consists of fifteen nations, five of which are permanent: France, Russia, China, the United States, and the United Kingdom. The other ten council members to be elected just for two-year terms. The five permanent members enjoy the luxury of veto power; when a permanent member vetoes a vote, the Council resolution cannot be adopted, regardless of international support. A single veto of the five permanent members can beat and abort any decisions supported by the other 14 majority members who vote yes.

The UN faced many challenges in practicing preventive diplomacy to resolve many long-standing and recent conflicts, including the Russia-Ukraine war, Indo-Pakistani conflict and Israel-Iran conflict, where all its attempts to settle these crises have failed till date.

Зайцев Владлен Валерійович

Бакалавр, 3 курс

GDPR як інструмент м'якої сили Європейського Союзу у глобальному цифровому просторі

У ХХІ столітті цифровізація суспільства стала одним із головних факторів глобальних трансформацій, що охопили всі сфери людської діяльності: від економіки до політики, від науки до культури. Водночас поширення цифрових технологій породило нові виклики, зокрема у сфері захисту персональних даних і приватності.

Поняття «м'якої сили» було введено американським політологом Джозефом Наєм у 1990-х роках для позначення здатності держави впливати на поведінку інших акторів не через примус чи матеріальні ресурси, а через привабливість власних цінностей, культури та інституцій. [1] На відміну від «жорсткої сили», заснованої на військовій або економічній потужі, м'яка сила передбачає добровільне наслідування ідей, норм та практик. Для Європейського Союзу, який не має єдиної армії та обмежений у сфері класичної геополітики, саме вона стала головним інструментом впливу на міжнародну систему. Розвиток цього підходу отримав подальше теоретичне обґрунтування у праці Ієна Маннерса *“Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?”* (2002), який описав ЄС як «нормативну владу», що формує стандарти міжнародних відносин через експорт шести основоположних норм, таких як мир, свобода, демократія, права людини, верховенство права, соціальна справедливість та сталий розвиток. [2]

General Data Protection Regulation (GDPR) став практичним втіленням цієї концепції. Його прийняття мало на меті не лише гармонізацію законодавства держав-членів, а й

утвердження нової парадигми цифрового суверенітету, у центрі якої постає людина як носій фундаментальних прав. Регламент спирається на статтю 8 Хартії основних прав Європейського Союзу, яка закріплює право кожного на захист персональних даних, та розвиває норми Конвенції Ради Європи №108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних». [3] GDPR складається з 99 статей і 173 пунктів преамбули, де визначаються принципи законності, справедливості, прозорості, обмеження цілей, мінімізації даних, точності, обмеження термінів зберігання, цілісності, конфіденційності та підзвітності. Однією з найважливіших інновацій є закріплення права на «забуття» (стаття 17), права на переносимість даних (стаття 20), обов'язку повідомляти про порушення безпеки (стаття 33) і запровадження системи адміністративних санкцій, які можуть сягати 20 мільйонів євро або 4% світового річного обороту компанії. [4]

Ключовим аспектом, який перетворив GDPR на глобальний феномен, є його екстериторіальний ефект. Відповідно до статті 3, дія регламенту поширюється не лише на компанії, що знаходяться в межах Європейського Союзу, а й на будь-яких контролерів та операторів даних, які обробляють інформацію про громадян ЄС незалежно від географічного розташування. Це означає, що транснаціональні корпорації, зокрема Google, Meta, Amazon, Microsoft або TikTok, зобов'язані адаптувати свої політики конфіденційності до європейських стандартів навіть за межами Європи. Таким чином, ЄС вперше у світовій практиці реалізував принцип «цифрової екстериторіальності», що дозволив поширювати європейські норми на глобальний рівень без використання примусу. Це є проявом того, що професорка Колумбійського університету Аня Бредфорд назвала «Брюссельським ефектом» (Brussels Effect) — здатністю Європейського Союзу встановлювати стандарти, які через вагу його ринку й правової культури стають де-факто обов'язковими для всіх гравців глобальної економіки.

Цей ефект полягає у тому, що Європейський Союз, володіючи одним із найбільших споживчих ринків світу, встановлює такі високі регуляторні вимоги, що транснаціональні корпорації змушені пристосовуватися до них, щоб зберегти доступ до європейських споживачів. [5] Проте через економію на масштабі й бажання уникнути подвійних стандартів більшість компаній уніфікують свої практики у глобальному масштабі – тобто застосовують європейські норми не лише в межах ЄС, а й у всіх своїх філіях, навіть без будь-якого зовнішнього примусу чи формального експортного механізму.

У випадку GDPR цей феномен проявився особливо яскраво. Компанії, які працюють із даними користувачів по всьому світу, виявили, що простіше розробити універсальну політику конфіденційності за європейським зразком, ніж утримувати різні стандарти для ЄС та інших регіонів. Наприклад, після запровадження GDPR такі корпорації, як Facebook, Apple, Microsoft, Amazon, Google, Twitter, Airbnb, Uber, а також безліч менших платформ, оновили свої політики конфіденційності відповідно до європейських вимог. Навіть країни, які не мають прямого обов'язку застосовувати GDPR, добровільно почали ухвалювати подібні законодавчі акти: так, Бразилія прийняла LGPD (Lei Geral de Proteção de Dados), Японія реформувала свій Закон про захист особистої інформації (APPI), а Канада вдосконалила Закон про захист персональної інформації та електронні документи (PIPEDA). Подібні реформи відбулися у деяких штатах США, зокрема у Каліфорнії, де був прийнятий California Consumer Privacy Act (CCPA).

Разом із тим, впровадження GDPR спричинило суттєве напруження у трансатлантичних відносинах, виявивши глибинні відмінності між європейською та американською моделями регулювання цифрового простору. Якщо у Сполучених Штатах домінує ринковий підхід (жорстка сила), який розглядає персональні дані як економічний ресурс, то Європейський Союз виходить із концепції фундаментальних прав (м'яка сила), де право на приватність є невід'ємним елементом людської гідності. Європейський суд справедливості у своїх рішеннях у справах Schrems I (2015) та Schrems II (2020) поставив під сумнів законність трансатлантичних режимів обміну даними: спочатку Safe Harbour, а згодом і Privacy Shield, визнавши, що американське законодавство не гарантує «адекватного рівня

захисту» відповідно до статті 45 GDPR. [6] Широке повноваження американських розвідувальних органів щодо доступу до персональних даних є несумісними з принципом пропорційності та правом на ефективний судовий захист, закріпленими у Хартії основних прав ЄС.

У 2023 році Європейська комісія та уряд США досягли нової угоди – *EU-US Data Privacy Framework*, яка покликана відновити юридичну визначеність у сфері трансатлантичних даних. Ця рамка передбачає створення спеціального органу контролю (Data Protection Review Court), що має забезпечити незалежний перегляд скарг громадян ЄС щодо неправомірного використання їхніх даних у США. Проте навіть після ухвалення цієї угоди ЄС зберіг за собою центральну роль у визначенні критеріїв «адекватності» третіх країн, фактично залишаючись глобальним еталоном у сфері захисту даних.

Вібхушіні Бенгтоахева в роботі «Нормативна сила GDPR: дослідження законів про захист даних у країнах Південної Азії» трактує GDPR як інструмент нормативної дипломатії, що підсилює європейську м'яку силу через поєднання трьох елементів: нормативного (просування прав людини), інституційного (експорт правових механізмів) та економічного (залежність компаній від доступу до європейського ринку).

Водночас впровадження GDPR супроводжується критикою, що відображає складність поєднання захисту прав людини з економічною ефективністю та технологічним розвитком. Малий і середній бізнес скаржиться на високі адміністративні та фінансові витрати, пов'язані з внутрішніми політиками захисту даних, веденням документації та технічними заходами для реалізації прав суб'єктів. Технологічні експерти зауважують, що суворі вимоги регламенту можуть стримувати інновації, зокрема у сфері ШІ та великих даних, оскільки обмеження на збір, зберігання та обробку персональних даних створюють додаткові бар'єри і зменшують конкурентоспроможність ЄС порівняно зі США та Китаєм. [7] З іншого боку, правозахисники та науковці відзначають обмежену ефективність GDPR у контролі за транснаціональними корпораціями через повільність процедур притягнення до відповідальності та надмірну бюрократизацію наглядових органів.

Імплементация GDPR є важливим кроком у процесі правового наближення України до аспис ЄС, закріпленого в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, де передбачено зобов'язання щодо гармонізації законодавства у сфері захисту персональних даних. Ключовим документом є проект Закону України «Про захист персональних даних» № 8153, який розроблено на основі положень Регламенту. Реалізація цього закону сприятиме досягненню «адекватного рівня захисту» відповідно до ст. 45 GDPR, що дозволить вільний обіг персональних даних між Україною та державами ЄС. Крім того, наближення України до норм GDPR є передумовою для інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС.

У результаті GDPR функціонує як **симбіоз м'якої сили і нормативної влади (normative power)**. Він поєднує привабливість європейських цінностей з інституційною послідовністю та економічною вагомістю, формуючи нову форму «цифрової дипломатії ЄС». Саме тому GDPR можна вважати не лише правовим актом, а й **політичним маніфестом ЄС**, який демонструє, що демократія, права людини й ринок можуть співіснувати у гармонії навіть у добу штучного інтелекту та великих даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мателешко Ю. П. «М'яка сила» сусідніх держав в Україні: загальне та особливе. *Геополітика України: історія і сучасність*: збірник наукових праць. 2021. Вип. 2 (27). С. 55-66.
2. "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" Ian Manners, *JCMS 2002 Volume 40*. pp. 235-58
URL: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/mannersnormativepower.pdf>

3. Хартія Європейського Союзу про основоположні права - Центр громадянських свобод. Центр громадянських свобод. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>
4. Загальний регламент про захист даних (GDPR). Офіційний переклад українською мовою. URL: <https://gdpr-text.com/uk/>
5. Brussels Effect – European Digital Policy Initiative. European Digital Policy Initiative. URL: <https://edpi.eu/brussels-effect>
6. ATA PRIVACY LAWS AND COMPLIANCE: A COMPARATIVE REVIEW OF THE EU GDPR AND USA REGULATIONS | Computer Science & IT Research Journal. Fair East Publishers. URL: <https://www.fepbl.com/index.php/csitj/article/view/859>
7. Fifty Shades of GDPR Privacy: The Good, the Bad, and the Enforcement. CEPA. URL: <https://cepa.org/article/fifty-shades-of-gdpr-privacy-the-good-the-bad-and-the-enforcement/>

Крижанівська Анна Валеріївна

Бакалавр, 4 курс

Особливості культурної дипломатії Республіки Корея: комплексно-правовий аналіз Hallyu як елемент Soft Power

Вступ

Культурна дипломатія Республіки Корея, відома як **Hallyu (Корейська хвиля)**, стала одним із найуспішніших прикладів реалізації «м'якої сили» (Soft Power) у XXI столітті. Зростання глобального інтересу до південнокорейської популярної культури, включаючи К-рор та кінематограф, є значним економічним активом для країни.

«М'яка сила», за визначенням Джозефа Ная, – це здатність держави впливати на вибір інших акторів шляхом переконання або приваблення, ґрунтуючись на позитивних асоціаціях з культурою та політичними чеснотами. Культурна дипломатія є підмножиною публічної дипломатії, яка використовує культуру для підтримки зовнішньополітичних цілей, розвитку взаєморозуміння та просування національної репутації.

Актуальність вивчення Hallyu зростає, оскільки культура трансформувалася у фундаментальний елемент національної конкурентоспроможності та новий, незамінний стовп зовнішньої політики Сеула. Метою цієї роботи є *комплексний аналіз стратегічного використання феномену Hallyu у культурній дипломатії Республіки Корея*. Робота послідовно відстежує історію державної підтримки Hallyu, систематизує ключові інструменти (К-рор, кіно, кухня, туризм), оцінює вплив культурної дипломатії на міжнародно-правове становище Південної Кореї та окреслює виклики і перспективи сталого розвитку.

1. Історія розвитку культурної дипломатії Південної Кореї

Розвиток культурної дипломатії Південної Кореї був цілеспрямованою державною політикою, що корениться у фінансових та геополітичних обставинах кінця 1990-х років.

Каталізатором для стратегічного інвестування в культуру стала *Азійська фінансова криза 1997 року*. Південна Корея визначила культурний експорт як новий двигун економічного зростання та нарісшування «м'якої сили». Адміністрація Президента Кім Де Чжуна запустила *«План розвитку підтримки індустрії Hallyu»*, суттєво збільшивши культурний бюджет: з 14 мільйонів доларів США у 1998 році до 84 мільйонів доларів США у 2001 році. Цей підхід забезпечив системну підтримку креативних індустрій, що базувалася на спадщині корейської «держави розвитку».

Протягом 2000-х років державна підтримка інституціоналізувалася. Уряд створив **Корейське агентство креативного контенту (КОССА)** – ключову державну установу, яка

відповідає за підтримку виробництва, розподілу, закордонної експансії та фінансування широкого спектру контенту. КОССА функціонує як системний механізм, надаючи R&D, фінансування, та підтримуючи глобалізацію К-контенту. У 2010 році культурна дипломатія була офіційно прийнята як **«нова опора дипломатичного устрою країни»**, а Hallyu почала розглядатися як ключове джерело доходу через посилення експорту та туризму. Урядові політики свідомо створили сприятливе середовище через субсидії, податкові пільги та інвестиції в інфраструктуру (наприклад, Digital Media City). З розвитком інтернету, соціальні мережі сприяли географічній експансії корейської «м'якої сили», надаючи економічно ефективні канали для просування контенту.

2. Інструменти здійснення корейської культурної дипломатії

К-пор та кіноіндустрія (K-Drama)

К-пор визнаний світовим символом культурної потужності Кореї. Його успіх (особливо таких груп, як BTS) підтверджує безпрецедентне досягнення корейської поп-культури. Основними механізмами глобалізації К-пор є соціальні медіа, які дозволяють формувати глобальні фандоми та здійснювати комунікацію в реальному часі. На найвищому рівні уряд використовує цю популярність для підтримки політичних пріоритетів під час дипломатії на міжнародному рівні.

Наприклад, група BTS є активним світовим послом і партнером UNICEF у межах **кампанії «Love Myself»**, метою якої є боротьба з насильством, зловживанням і булінгом, а також підвищення самооцінки серед молоді. Лідер групи, RM, виступив в Організації Об'єднаних Націй, закликаючи молодь «говорити про себе» (Speak Yourself), що посилює позитивні повідомлення Кореї про самоповагу та психічне здоров'я.

У травні 2022 року **BTS відвідали Білий дім для зустрічі з Президентом Джо Байденом**. Метою зустрічі було обговорення зростання кількості злочинів на ґрунті ненависті проти азіато-американців та важливості інклюзивності та представництва. Члени групи, виступаючи на брифінгу для преси, заявили, що їх «спустошила нещодавня хвиля» нетерпимості, і наголосили, що «рівність починається, коли ми відкриваємося та приймаємо всі наші відмінності».

Корейська кіноіндустрія, включаючи K-Dramas та K-Cinema, також підвищує глобальну обізнаність про «корейськість». Державна стратегія спрямована на забезпечення високої якості виробництва через субсидії та інвестиції. Стратегічна співпраця з OTT-платформами (Over-the-Top), підкріплена значним фінансуванням від Міністерства культури, дозволила контенту швидко досягти масового глобального розповсюдження

Туризм та корейська кухня

Культурна дипломатія має прямий економічний ефект на туристичну галузь. Феномен Hallyu функціонує як потужна маркетингова стратегія «продуктового розміщення». Культурний контент використовує туристичні дестинації Кореї як фон, заохочуючи фанатів до відвідування цієї країни.

Просування корейської кухні (Hansik) є прикладом більш централізованої культурної дипломатії. У 2008 році уряд оголосив про кампанію «Глобалізація Hansik» з метою перетворити Hansik на одну з п'яти найпопулярніших етнічних кухонь світу. Ця стратегія включала створення спеціального фонду (50 мільярдів вон) для інвестицій, плани щодо збільшення кількості ресторанів за кордоном до 40 000 та стандартизацію назв ключових страв (Kimchi, Pulgogi) для уніфікації брендингу.

3. Вплив культурної дипломатії на міжнародно-правове становище Південної Кореї

Культурна дипломатія значно посилсила міжнародний авторитет Південної Кореї, дозволивши їй впливати на транснаціональні питання, незважаючи на геополітичні обмеження. М'яка сила створила позитивні асоціації та підвищила міжнародний престиж, дозволяючи Сеулу мати більший вплив у певних транснаціональних питаннях. Цей

культурний капітал успішно трансферується в зовнішню політику та міжнародно-правові зносини.

Важливим кроком стало використання державної компетентності як джерела «м'якої сили». Ефективне подолання пандемії COVID-19 значно підвищило повагу інших країн до корейської політики. Президент Мун Чже Ін використав цей успіх, брендуючи реакцію держави як «K-Quarantine» – пряме риторичне відсилання до К-рор. Ця кампанія підкреслила внутрішні політичні чесноти, стійкість населення та ефективність державної політики, що ґрунтується на повазі до науки. Уряд намагався конвертувати іміджевий успіх «K-Quarantine» у вплив на ширші міжнародні цілі, такі як боротьба зі зміною клімату та зміцнення міжнародного співробітництва.

4. Перспективи розвитку та геополітичні виклики

Незважаючи на успіхи, культурна дипломатія стикається із структурними обмеженнями. Аналіз показує, що «м'яка сила» не може повністю замінити «жорстку силу» (hard power). Вона найменш ефективна для прямого вирішення гострих конфліктів, наприклад, історичних суперечок з Японією або геополітичної напруженості між США та Китаєм.

Одним із головних ризиків є структурна залежність від глобальних цифрових платформ. Глобальне поширення Hallyu критично залежить від таких платформ, як YouTube, Spotify та Netflix, які знаходяться під управлінням корпорацій за межами Південної Кореї. Ця залежність робить корейську «м'яку силу» частково вразливою до зовнішнього корпоративного контролю та алгоритмічного курування.

Для забезпечення довгострокової стійкості Hallyu необхідно усунути невідповідності між культурним брендингом і внутрішніми реаліями. Незважаючи на просування ідеї «зеленого зростання», економіка Кореї все ще значною мірою залежить від вугілля та вуглецево-інтенсивних галузей. Якщо Корея не зможе поєднати економічне відновлення зі зниженням викидів та вирішенням внутрішніх проблем (наприклад, нерівність у мультикультурному суспільстві), це може підірвати довіру до її політичних чеснот, які є невід'ємною частиною «м'якої сили».

Висновки

Культурна дипломатія Південної Кореї є високоефективною та свідомо побудованою стратегією, яка дозволила країні перетворити культуру на вагомий економічний та геополітичний актив. Послідовна державна політика, що виникла як відповідь на економічну кризу 1997 року, забезпечила системне інвестування у креативні індустрії через такі інститути, як КОССА.

Ключовим фактором успіху є гібридна екосистема контенту (K-рор, K-Dramas), яка поєднує державну підтримку (фінансування, інфраструктура, ОТТ-стратегія) із глобальною експансією через децентралізовані цифрові платформи. Цей вплив має прямий економічний ефект (наприклад, у туризмі) та значно посилив міжнародний авторитет Кореї, дозволивши їй успішно брендувати свою державну компетентність («K-Quarantine»). Однак, «м'яка сила» має обмеження у вирішенні складних геополітичних суперечок, а структурна залежність від іноземних цифрових платформ становить стратегічний ризик для сталості Hallyu. Для забезпечення довгострокового лідерства Сеул повинен також зосередитися на вирішенні внутрішніх структурних проблем, щоб підтримати свою зовнішню довіру.

Використані джерела

1. Федорів І. Політика «м'якої сили» Республіки Корея: геополітичні можливості та наслідки. Консенсус. 2025. 1. С. 281-292. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-01/281-292>
2. Стасевська О. А., Уколова В. О. Культурна дипломатія Республіки Корея. Право та інновації. 2021. № 4 (36). С. 27–34. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-4\(36\)-4](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2021-4(36)-4)

3. Chung Min, Lee. The Case for South Korean Soft Power. 2020. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2020/12/the-case-for-south-korean-soft-power?lang=en&center=europe->
4. Kim, H. (2016). Surfing the Korean Wave: How K-pop is taking over the world. The McGill Tribune. 2 February 2016. URL: <https://www.mcgilltribune.com/a-e/surfing-the-korean-wave-how-k-pop-kpop-is-taking-over-the-world-012858>

Мазуренко Аліса Вадимівна

Бакалавр, 4 курс

Сучасні виклики морського права: технологічна революція, кліматична криза та людський вимір океанічної діяльності

Ми звикли до того факту, що питання морського права відходять на другий план у глобальному правовому дискурсі, поступаючись місцем космічному праву, кібербезпеці та регулюванню штучного інтелекту. Однак це глибока помилка, яка може коштувати людству надто дорого. Океан покриває понад 70% поверхні Землі, забезпечує життя мільярдів людей, регулює глобальний клімат і є основою світової економіки. При цьому правові механізми, що регулюють використання морських просторів, створювалися в епоху, коли людство не могло уявити ні автономних суден, ні масштабів кліматичних змін, ні технологій глибоководного видобутку генетичних ресурсів.

Конвенція ООН з морського права 1982 року (ЮНКЛОС) залишається основним регулятивним документом, який створив всеосяжну правову рамку. Проте дедалі частіше лунають заклики про необхідність внесення змін або прийняття додаткових протоколів. Конвенція, якій виповнилося понад 40 років, не могла передбачити технологічних проривів останніх десятиліть.

Важливі напрацювання Міжнародної морської організації (ІМО), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Міжнародного трибуналу з морського права, а також регіональних організацій свідчать про те, що в морському праві спостерігаються принципово нові тенденції.

1. Нові технології

Найбільш гострою та невідкладною проблемою сучасного морського права є визначення юридичної відповідальності за діяльність автономних суден. Технологічний прогрес у сфері штучного інтелекту, машинного навчання та робототехніки призвів до створення суден, здатних функціонувати без екіпажу на борту або з мінімальним втручанням людини. Країни-лідери морської індустрії, включно з Норвегією, Японією, Сінгапуром та Китаєм, активно інвестують у розробку та впровадження автономних суден. Уже зараз у світі функціонують десятки експериментальних безекіпажних суден, а експерти прогнозують масове впровадження цієї технології протягом наступного десятиліття.

Коли безекіпажне судно, кероване алгоритмом штучного інтелекту, спричиняє зіткнення з іншим судном, загибель людей, забруднення морського середовища або пошкодження підводної інфраструктури, виникає питання: хто несе юридичну відповідальність? У випадку автономного судна ланцюжок відповідальності стає надзвичайно складним і фрагментованим. Потенційними відповідальними сторонами можуть бути: власник судна, який прийняв рішення використовувати автономну систему; оператор, який здійснює дистанційне керування або моніторинг; виробник програмного забезпечення, в коді якого може бути помилка або недолік; розробник алгоритмів машинного навчання, які визначають поведінку системи; постачальник даних для навігації; компанія, відповідальна за обслуговування та оновлення систем.

Кіберризики для морської індустрії стрімко зростають і створюють принципово новий тип загроз. Кібератаки на судна, порти, системи управління трафіком можуть призвести до зіткнень, викрадення вантажів, блокування портів, екологічних катастроф. ІМО визнала кіберризики морською загрозою та вимагає від суднових компаній включати управління кіберризиками у свої системи безпеки з 2021 року. Однак більшість існуючого флоту використовує застарілі операційні системи, не призначені для протистояння сучасним кіберзагрозам.

Маніпуляції з даними Automatic Identification System (AIS) через вразливості AI-систем створюють новий тип морських ризиків, який не повністю охоплюється традиційним поняттям “marine peril”. Зафіксовані численні випадки навмисного викривлення AIS-даних: судна “зникають” з радарів, підмінюють своє місцезнаходження, імітують рух інших суден. Проблема ускладнюється питанням юрисдикції та застосовного права. Якщо AI-система автономного судна під прапором держави А, з програмним забезпеченням, розробленим у державі Б, керована з операційного центру в державі В, приймає рішення про маршрут, що призводить до екологічного інциденту у виключній економічній зоні держави Г, яке право застосовується згідно з law of the sea?

2. Кліматичні зміни

Підняття рівня моря внаслідок глобального потепління створює проблему для застосування ЮНКЛОС щодо визначення базових ліній та морських зон. Базові лінії – це лінії, від яких відраховується ширина територіального моря, прилеглої зони, виключної економічної зони та континентального шельфу. Традиційно базова лінія визначається як лінія найбільшого відливу вздовж берега. Проте коли берегова лінія постійно змінюється через затоплення територій, ерозію берегів, зникнення островів, легітимність раніше встановлених базових ліній стає юридично спірною.

Особливо критичним є питання малих островних держав. Згідно зі статтею 121 ЮНКЛОС, острів – це природно утворена ділянка суші, оточена водою, яка залишається над водою під час припливу. Острів має територіальне море, прилеглу зону, виключну економічну зону та континентальний шельф. Однак скелі, які не придатні для підтримання життя людини або власної господарської діяльності, не мають виключної економічної зони чи континентального шельфу. Що відбувається, коли острів, який раніше був придатним для життя, через підняття рівня моря та засолення ґрунтових вод стає непридатним, але залишається над водою? Чи втрачає така держава свою ВЕЗ? А якщо острів повністю зникає під водою під час припливу, чи зберігає держава будь-які права на морський простір?

Для таких держав, як Кірибаті, Тувалу, Мальдіви, Маршаллові острови, це питання життя і смерті. Їхні виключні економічні зони в сотні разів перевищують площу суші і є основою економіки – джерелом рибних ресурсів, доходів від ліцензій на вилов, потенціалу для видобутку корисних копалин на морському дні. Втрата ВЕЗ означала б не лише економічну катастрофу, але й фактичне припинення існування цих держав як суб'єктів міжнародного права. Більше того, виникає безпрецедентне питання про долю населення держав, які фізично зникають. Чи зберігають громадяни Тувалу своє громадянство, якщо Тувалу повністю зникне під водою? Чи може існувати держава без території?

3. Людський вимір: продовольча безпека, права працівників та соціальна справедливість в океанічній економіці

Морські ресурси вже зараз відіграють критично важливу роль у глобальній продовольчій безпеці, забезпечуючи половину населення світу значною кількістю тваринного білка та постачаючи життєво необхідні макро- і мікронутрієнти для мільярдів людей. У 2020 році глобальне виробництво рибальства та аквакультури досягло рекордних 214 млн тонн, що на 30% більше, ніж десятиліття тому. До 2030 року прогнозується, що близько 90% продукції тваринного походження призначатиметься для споживання людиною, а решта використовуватиметься для виробництва рибного борошна та рибного жиру. Проте

ця продуктивність має свою ціну: надмірна експлуатація рибних запасів загрожує довгостроковій стійкості океанічної продовольчої системи.

Гендерні аспекти в морському секторі представляють ще один вимір системної нерівності. За оцінками ФАО, жінки становлять близько 14% зайнятих безпосередньо в первинному виробництві рибного сектору, але майже 50% у секторі загалом, якщо враховувати переробку та реалізацію. Однак їхня праця часто є неформальною, низькооплачуваною, без соціального захисту та визнання. У морському суднопластві жінки становлять менше 2% моряків, і вони рідко займають керівні посади.

Міграція морем представляє одну з найтрагічніших сторін сучасної морської реальності. Десятки тисяч людей щорічно ризикують життям, перетинаючи Середземне море, Атлантичний океан, Андаманське море на переповнених, непридатних для плавання судах у спробі втекти від війни, переслідувань, бідності або екологічних катастроф. Міжнародна організація з міграції (МОМ) документує, що з 2014 року в Середземному морі загинуло понад 28 000 мігрантів і біженців – це лише зафіксовані випадки, реальна кількість жертв значно вища.

Висновок

Отже, сучасне міжнародне морське право перебуває на перехресті технологічної революції, кліматичної кризи та зростаючої уваги до людського виміру океанічної діяльності. Ми бачимо, що Конвенція ООН з морського права 1982 року, незважаючи на свою важливість як, виявляє системну обмеженість у відповіді на виклики XXI століття. ЮНКЛОС створювалася в епоху, коли автономні судна, штучний інтелект, масове зникнення територій через підняття рівня моря, комерційне використання морських генетичних ресурсів та глобальні кліматичні зміни були або неможливими, або неймовірними сценаріями.

Океан забезпечує життя мільярдів людей, регулює глобальний клімат, є основою світової економіки та останнім великим фронтіром для наукових відкриттів. Сталий розвиток океану, продовольча безпека майбутніх поколінь та захист прав людини в морському секторі безпосередньо залежать від здатності міжнародного співтовариства адаптувати правові механізми до реалій XXI століття. Необхідна комплексна, системна модернізація міжнародно-правової бази морського права. І ми продовжуємо працювати над цими питаннями.

Список використаних джерел

1. United Nations. (1982). United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Montego Bay, Jamaica.
https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
2. United Nations General Assembly. (2022, March 28). Oceans and the law of the sea: Report of the Secretary-General (A/77/68). Seventy-seventh session. <https://undocs.org/A/77/68>
3. United Nations General Assembly. (2025, March 11). Oceans and the law of the sea: Report of the Secretary-General (A/80/70). Eightieth session. <https://undocs.org/A/80/70>

Красовський Вадим Ігорович

Аспірантура, 2 рік навчання

Податкове резидентство фізичних осіб в законодавстві окремих держав

Сучасні процеси глобалізації, масова міграція населення, розвиток цифрової економіки та віддаленої роботи істотно ускладнюють механізми визначення податкового резидентства фізичних осіб. У результаті високої мобільності трудових ресурсів значна частина громадян держав, у тому числі України, перебуває за кордоном, отримуючи доходи з різних джерел. Це створює нові виклики для національних податкових систем, адже виникають ситуації, коли одна й та сама особа може бути визнана податковим резидентом двох або більше держав. Відсутність

єдиних підходів до визначення податкового резидентства фізичних осіб призводить до колізій, подвійного оподаткування та складнощів у застосуванні міжнародних угод.

За даними Агентства ООН у справах біженців, станом на 3 жовтня 2025 року кількість біженців з України за кордоном становить 5 752 670 осіб, що становить близько 15% населення країни [1]. Більшість із них вимушено емігрували у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації після 2022 року. З плином часу ці громадяни поступово набувають статусу податкових резидентів держав, у яких вони проживають, що створює реальну загрозу зменшення податкової бази та бюджетних надходжень України. Відтак дослідження правових аспектів визначення податкового резидентства фізичних осіб, зокрема українців за кордоном, набуває особливого значення як з точки зору захисту прав громадян, так і забезпечення фінансової стабільності держави.

Визначення податкового резидентства є ключовою категорією реалізації податкового суверенітету, оскільки саме статус резидента визначає обсяг податкових зобов'язань фізичної особи. Питання особливо актуальне для України, де в умовах воєнного стану та масового виїзду населення за кордон постала потреба узгодження національних норм із міжнародними стандартами та розроблення спеціальних механізмів уникнення подвійного оподаткування громадян, які тимчасово проживають за межами країни.

Дана доповідь робиться в рамках другого розділу дисертаційної роботи автора, де досліджується податкове резидентство фізичних осіб в міжнародному праві та буде сфокусована на порівняльно-правовому аналізі законодавства України та окремих іноземних держав щодо визначення податкового резидентства фізичних осіб, виявлення особливостей його регулювання в умовах воєнного часу та розроблення пропозицій щодо вдосконалення міждержавного співробітництва у сфері оподаткування.

Законодавство України про визначення податкового резидентства фізичних осіб

Питання визначення податкового резидентства в Україні регулюється статтею 14.1.213 Податкового кодексу України [2]. Основним критерієм є місце постійного проживання в Україні, а за його відсутності застосовується критерій центру життєвих інтересів, що визначається через місце проживання членів сім'ї, основну діяльність або джерело доходів. Якщо ці показники встановити неможливо, використовується правило 183 днів, а у випадку рівнозначності громадянство як допоміжний критерій.

Законодавство України узгоджується з положеннями Модельної конвенції ОЕСР щодо податків на доходи і капітал [3], проте на практиці виникають труднощі у визначенні податкового статусу осіб, які тривалий час перебувають за кордоном. Наказ Міністерства фінансів України № 248 від 19.08.2022 року [4] встановлює порядок підтвердження статусу податкового резидента для цілей міжнародних угод, але не тлумачить положення закону та не враховує випадків вимушеного переміщення під час війни. Відсутність детального законодавчого визначення поняття «центр життєвих інтересів» призводить до неоднакової практики його застосування.

В контексті величезної кількості громадян України за кордоном та необхідності збереження фінансово зв'язку з ними автор вбачає раціональним застосування Україною критерію центру життєвих інтересів як першого замість місця постійного проживання в Україні, що закріплено на даний момент в ПКУ.

Податкове резидентство фізичних осіб в законодавстві окремих іноземних держав

Більшість держав Європейського Союзу визначають податкове резидентство за сукупністю критеріїв: місце проживання, тривалість перебування (183 дні), постійне житло та центр життєвих інтересів.

У Польщі згідно з Законом про податок на доходи фізичних осіб [5] резидентом вважається особа, яка має центр життєвих інтересів у країні або перебуває понад 183 дні. У

Німеччині §8 та §9 Фіскального кодексу (Abgabenordnung) [6] визначають резидента як особу, що має постійне житло чи звичне місце перебування.

У Чехії податкове резидентство регулюється Законом про податок на доходи (Income Tax Act) [7], де основним критерієм є постійне житло, придатне для тривалого проживання. В Італії, згідно зі статтею 2 Тексту єдиного закону про податки (Testo Unico delle Imposte sui Redditi) [8], особа визнається резидентом, якщо більшу частину року зареєстрована в муніципалітеті або має центр життєвих інтересів на території країни.

Більшість правових систем ЄС застосовують комплексний підхід, який поєднує часові, соціальні та економічні фактори. Громадянство має допоміжне значення і застосовується лише у разі, якщо інші критерії не дають однозначної відповіді.

Особливі норми законодавства окремих іноземних держав щодо податкового резидентства громадян України на час російської воєнної агресії

Після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році низка держав світу, де перебуває значна кількість вимушено переміщених осіб з України, розглядала можливість введення спеціальних податкових режимів для громадян України. Міністерство фінансів України надіслало в ряд держав опитувальники щодо податкових наслідків для компаній та фізичних осіб, які можуть виникнути у зв'язку з вимушеним переміщенням таких осіб з України в результаті російського вторгнення [9]. Проаналізувавши відповіді, надані рядом країн, автор робить висновок, що єдиною державою, яка надала реальні преференції українцям, є Литва. У своїй відповіді на питання, чи діють у внутрішньому законодавстві Литви положення, спрямовані на пом'якшення податкових наслідків, які можуть виникнути у зв'язку з прибуттям громадян України до Литви внаслідок війни, уряд даної держави зазначив, що так, при підрахунку періоду перебування в Литві фізичної особи, яка перебуває в Литві постійно або з перервами протягом 90, 183 та 280 днів, Литва не враховує період перебування українця в Литві з дати його реєстрації в Департаменті міграції при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки за період вчинення воєнних злочинів на території України. З огляду на це, скільки б днів українці не перебували в Литві, вони не стануть резидентами Литви для цілей оподаткування доходів (якщо їхній центр «життєвих інтересів» перебуватиме за кордоном [10]).

Пропозиції щодо укладання Україною міждержавних угод про податкове резидентство фізичних осіб у надзвичайних ситуаціях

З огляду на кількість громадян України, що перебувають за кордоном, з метою збереження фіскального зв'язку зі своїми громадянами, для України доцільним є укладання спеціальних міждержавних угод або протоколів до чинних конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, які б регулювали визначення податкового резидентства в умовах війни, гуманітарних криз чи природних катастроф. Метою, до якої має прагнути Україна на даний момент, є досягнення преференційних режимів на зразок того, що надала нам Литва. Такі документи можуть передбачати:

- тимчасове збереження статусу податкового резидента країни громадянства у випадку вимушеного виїзду;
- центр життєвих та економічних інтересів як ключовий критерій податкового резидентства;
- спрощену процедуру підтвердження резидентства через дипломатичні установи;

Реалізація таких підходів сприятиме бюджетному наповненню України, посиленню захисту податкових прав громадян України, та зменшенню ризиків подвійного оподаткування у надзвичайних обставинах.

Висновки

Аналіз показує, що підходи до визначення податкового резидентства фізичних осіб у законодавствах різних держав ґрунтуються на положеннях Модельної конвенції ОЕСР, але різняться деталями правового регулювання та практикою застосування. Для України головним

викликом є збереження фіскального зв'язку з громадянами, які перебувають за кордоном, та запобігання втраті податкової бази через набуття ними резидентства інших держав.

Національне законодавство потребує вдосконалення, зокрема уточнення поняття "центр життєвих інтересів" і закріплення його як ключового критерію податкового резидентства. Приклад Литви, яка тимчасово не враховує перебування українців для визначення резидентства, свідчить про можливість гуманітарного підходу до оподаткування у надзвичайних ситуаціях.

Україні доцільно ініціювати укладення спеціальних міждержавних протоколів, що забезпечуватимуть збереження статусу резидента країни громадянства під час війни або гуманітарних криз і спрощуватимуть процедуру його підтвердження. Реалізація таких заходів сприятиме захисту податкових прав громадян, уникненню подвійного оподаткування та зміцненню податкового суверенітету України.

Список використаних джерел

1. Ukraine Refugee Situation. UNHCR Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 18.10.2025).
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 18.10.2025).
3. OECD Model Tax Convention on Income and on Capital (Condensed Version, 2017). URL: https://doi.org/10.1787/mtc_cond-2017-en (дата звернення: 18.10.2025).
4. Наказ Міністерства фінансів України від 19 серпня 2022 року № 248 «Про затвердження форми довідки-підтвердження та Порядку підтвердження статусу податкового резидента України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0991-22> (дата звернення: 18.10.2025).
5. Personal Income Tax Act (Poland). URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910800350/U/D19910350Lj.pdf> (дата звернення: 18.10.2025).
6. Abgabenordnung (German Fiscal Code). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ao_1977/ (дата звернення: 18.10.2025).
7. Income Tax Act (Czech Republic). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-586> (дата звернення: 18.10.2025).
8. Testo Unico delle Imposte sui Redditi (Italy). URL: <https://www.normattiva.it/> (дата звернення: 18.10.2025).
9. Міністерство фінансів України. Оподаткування за кордоном. URL: https://mof.gov.ua/uk/taxation_abroad-654 (дата звернення: 18.10.2025).
10. Міністерство фінансів України. Відповідь компетентного органу Литви щодо податкових наслідків для компаній та фізичних осіб, які можуть виникнути у зв'язку з тим, що такі особи виїхали з України до Литовської Республіки через російське вторгнення. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B0\(2\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B0(2).pdf) (дата звернення: 18.10.2025).

Юдіна Ганна Ігорівна

Аспірант, 3 рік навчання

Особливості посади Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки в структурі Європейської Ради

Амстердамським договором 1997 р. запроваджено посаду Верховного представника із питань спільної зовнішньої політики й політики безпеки. Особа, яка обіймала цю посаду, водночас

була Генеральним секретарем Ради ЄС і мала свій виконавчий апарат – групу планування політики та швидкого реагування [1, с. 380].

Лісабонським договором 2009 р. було введено нову посаду в Європейському Союзі — Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, що призначається кваліфікованою більшістю від складу Європейської Ради за погодженням з Президентом Європейської Комісії та Європейським парламентом. Тоді ж, у 2009 році, на цю посаду була призначена баронеса Кетрін Ештон з Великої Британії. Бувши одночасно віце-президентом Європейської Комісії, вона забезпечувала узгодженість і координацію зовнішньої діяльності Європейського Союзу.

30 серпня 2014 року Верховним представником Європейського союзу із питань закордонних справ була призначена Федеріка Могеріні, яка вступила на посаду 1 листопада [2]. З 1 грудня 2019 посаду обіймав Жозеп Боррель [3].

У 2024 році Кая Каллас стала новим високим представником ЄС із закордонних справ і політики безпеки [4].

Відповідно до статей 18 і 27 Договору про Європейський Союз (ДЄС), Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки:

- проводить спільну зовнішню політику Євросоюзу і політику безпеки;
- вносить пропозиції щодо її розвитку;
- головує в Раді закордонних справ;
- є одним з віце-президентів Комісії;
- забезпечує узгодженість Союзу з питань зовнішнього впливу;
- несе відповідальність в рамках покладених на нього в області зовнішніх зв'язків і координації інших аспектів зовнішньої діяльності Союзу повноважень;
- представляє Союз з питань, що належать до спільної зовнішньої політики і політики безпеки;
- веде політичний діалог з третіми особами та країнами від імені Союзу та висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях.

Також повноваження Верховного представника можуть бути припинені Європейською радою за тією самою процедурою, котра передбачена для його призначення.

Верховний представник є відповідальним перед Європейською комісією, Радою ЄС та Європейським парламентом. Відповідно до положень ДЄС, Голова Європейської комісії може вимагати відставки Верховного представника навіть без згоди на це інших комісарів. Європейський парламент може оголосити вотум недовіри Європейській комісії, наслідком чого буде відставка й Верховного представника, який водночас зберігатиме свою посаду в Раді ЄС до призначення нового складу Комісії. Верховного представника як члена Європейської комісії може бути звільнено відповідно до ст. 247 ДФЄС. Суд ЄС за поданням Ради ЄС чи Європейської комісії може відправити у відставку будь-кого з комісарів, якщо той перестав відповідати вимогам, необхідним для виконання його обов'язків коли його визнано винним у вчиненні серйозного проступку [5; 6].

Верховний представник як голова Ради із закордонних справ ЄС несе персональну відповідальність у формі дострокового припинення повноважень не перед своєю державою, а перед Європейською радою. При цьому остання, у разі притягнення Верховного представника до цієї форми відповідальності, зобов'язана отримати згоду Голови Європейської комісії, адже, відповідно до ч. 4 ст. 18 ДЄС, Верховний представник водночас є одним із його заступників. Персональна відповідальність Верховного представника в рамках Ради ЄС є суттєвою, адже його притягнення до відповідальності у вигляді відставки як члена Ради ЄС означає також його відставку з Європейської ради та Європейської комісії [7, с. 346].

Верховний представник очолює Раду закордонних справ і сприяє своїми пропозиціями підготовці спільної зовнішньої та безпекової політики й забезпечує виконання рішень, схвалених Європейською радою та Радою ЄС. Рада закордонних справ збирається раз на місяць, відповідає за зовнішню діяльність ЄС. До Ради зі закордонних справ входять міністри

закордонних справ держав-членів, але, залежно від порядку денного, вона, може також складатися з міністрів оборони (спільна політика безпеки й оборони), міністрів розвитку (співробітництва в галузі розвитку) або міністрів торгівлі (спільна торговельна політика) [8, с. 114]. Верховний представник визначає порядок денний Ради закордонних справ, уключаючи скликання її позачергових засідань (ч. 2 ст. 30 ДЕС).

Згідно з ч. 2 ст. 15 ДЕС Верховний представник ЄС із питань закордонних справ і політики безпеки також бере участь у роботі Європейської ради, проте не в прийнятті рішень цієї інституції. Верховний представник ЄС із питань закордонних справ і політики безпеки є одним із заступників Голови Європейської комісії. Основним завданням Верховного представника на цій посаді є забезпечення узгодженості та послідовності зовнішньої діяльності Європейського Союзу. Він відповідає за виконання завдань у сфері зовнішніх відносин і за координацію інших аспектів цієї діяльності ЄС (ст.18 ДЕС).

Як Голова Ради ЄС із закордонних справ Верховний представник відповідає за досягнення консенсусу між різними політичними інтересами держав-членів, Європейської комісії й інших інституцій ЄС. Держави-члени, Верховний представник, діючи одноособово чи за підтримки Євро- пейської комісії, можуть звертатись із будь-якими питаннями щодо спільної зовнішньої політики та політики безпеки до Ради ЄС або висловлювати ініціативи та пропозиції.

Верховний представник своїми пропозиціями сприяє розвитку спільної зовнішньої політики й політики безпеки (ч. 2 ст. 18 та ч. 2 ст. 27 ДЕС). Він разом із Європейською комісією може готувати для Ради ЄС спільні пропозиції СЗППБ й інших зовнішньополітичних питань (ч. 2 ст. 22, ч. 1 ст. 30 ДЕС). Верховний представник подає пропозицію про створення Європейської служби з питань зовнішньої діяльності (далі – ЄСЗД) (ч. 3 ст. 27 ДЕС), про призначення спеціального представника до Ради ЄС (ст. 33 ДЕС), про створення та управління фондом для фінансування місії спільної політики безпеки й оборони за рахунок внесків держав-членів (ч. 3 ст. 41 ДЕС) та інші.

Повноваження Верховного представника також полягають у пошуку загальноприйнятого рішення, якщо рішення Ради ЄС не може бути прийняте кваліфікованою більшістю через те, що держава-член посиляється на фундаментальні й вагомні причини національної політики (ч. 2 ст. 31 ДЕС). У цих випадках можна говорити про силу медіації. Верховний представник може також звертатися до Комітету з питань політики та безпеки щодо надання висновків із питань, пов'язаних із СЗППБ (ст. 38 ДЕС).

Верховний представник ЄС із питань закордонних справ і політики безпеки забезпечує імплементацію рішень, ухвалених Європейською радою та Радою ЄС у сфері спільної зовнішньої політики й політики безпеки (ч. 1 ст. 27 ДЕС). Верховний представник разом із Радою ЄС відповідає за забезпечення того, щоб держави-члени Європейського Союзу дотримувалися зобов'язань щодо лояльності та політичної солідарності в СЗППБ (ч. 3 ст. 24 ДЕС) і забезпечення єдності, послідовності та ефективності дій ЄС (ч. 2 ст. 26 ДЕС).

Виконуючи політичний контроль і стратегічне управління місіями спільної політики безпеки та оборони (СПБО), Комітет із питань політики та безпеки діє в рамках відповідальності Ради ЄС та Верховного представника (ст. 38 ДЕС). Верховний представник може також використовувати фонд фінансування місії СПБО, сформований із внесків держав-членів, за попередньо- го схвалення Ради ЄС (ч. 3 ст. 41 ДЕС).

Верховний представник Європейського Союзу із питань закордонних справ і політики безпеки представляє ЄС за кордоном у рамках СЗППБ (ч. 2 ст. 27 ДЕС), здебільшого веде політичний діалог із третіми сторонами та висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях і на міжнародних конференціях, зокрема в Раді Безпеки ООН (ч. 2 ст. 34 ДЕС). Делегації Європейського Союзу, які підпорядковуються Верховному представнику і є частиною ЄСЗД, також представляють ЄС у всіх сферах політики в третіх країнах і в міжнародних організаціях (ст. 221 ДФЕС).

ЄСЗД створено на основі ч. 3 ст. 27 ДЕС Рішенням Ради 2010/427/ ЄС. ЄСЗД визначається як функціонально незалежна інституція Європейського Союзу під керівництвом Верховного

представника. Третина співробітників ЄСЗД є дипломатами держав-членів ЄС, які тимчасово відряджені до ЄСЗД. Колишні делегації Комісії були перетворені на делегації Союзу та є частиною ЄСЗД. Делегації ЄС отримують інструкції від Верховного представника у СЗППБ і від Європейської комісії з питань політики поза СЗППБ [9].

ЄСЗД допомагає Голові Європейської ради, Європейській комісії та її Голові під час реалізації повноважень у сфері зовнішніх відносин. Європейська служба зовнішньої діяльності підтримує й співпрацює з дипломатичними службами держав-членів ЄС, а також із Генеральним секретаріатом Ради ЄС й службами Європейської комісії з метою забезпечення узгодженості в питаннях зовнішньої політики, а також задля узгодженості дій у сфері зовнішніх й інших справ. ЄСЗД надає підтримку та співпрацює з іншими інституціями й установами Європейського Союзу, зокрема з Європейським парламентом [8, с. 105-106]. Роль ЄСЗД полягає в наданні допомоги Верховному представнику та співпраці з дипломатичними службами держав-членів ЄС.

Отже, Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки є ключовою посадовою особою в інституційній структурі Європейського Союзу, яка поєднує функції в Європейській Раді, Раді ЄС і Європейській Комісії. Ця посада була створена з метою підвищення єдності, послідовності та ефективності зовнішньої політики ЄС, що стало особливо актуальним після набуття чинності Лісабонського договору у 2009 році. Верховний представник головує в Раді ЄС із закордонних справ, бере участь у засіданнях Європейської Ради, де представляє зовнішньополітичні пріоритети та інтереси ЄС. Посада має подвійний характер: одночасно є заступником голови Європейської Комісії (віцепрезидентом) та представником Європейської Ради, що вимагає постійного балансування між міжурядовими та наднаціональними інтересами. Верховний представник очолює Європейську службу зовнішніх дій — дипломатичну структуру, яка підтримує реалізацію спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС у всьому світі. Незважаючи на широку компетенцію, реалізація повноважень Верховного представника залежить від згоди держав-членів, що зберігають значний вплив у сфері зовнішньої політики. Посада Верховного представника сприяє інституційному зв'язку між зовнішньою політикою та безпекою, однак на практиці її ефективність часто обмежується політичними розбіжностями між державами-членами. Загалом, інституційне закріплення посади Верховного представника в структурі Європейської Ради посилює зовнішньополітичну ідентичність ЄС, хоча потребує подальшого розвитку, зокрема в умовах глобальних безпекових викликів.

Література:

1. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 751 с. (дата звернення: 15.10.2025)
2. Italy's Mogherini and Poland's Tusk get top EU jobs. BBC News. 30 серпня 2014. Архів оригіналу за 31 серпня 2014. *Процитовано 30 серпня 2014.* (дата звернення: 15.10.2025)
3. Valdivia, Ana Garcia. Josep Borrell: Green Light To EU's New Foreign Policy Chief. Forbes (англ.). Архів оригіналу за 7 жовтня 2020. *Процитовано 4 жовтня 2020.* (дата звернення: 15.10.2025)
4. «Перемога України». Каллас назвала пріоритети для верховного представника ЄС із безпекової політики. *Радіо Свобода. Процитовано 27 листопада 2024.* (дата звернення: 15.10.2025)
5. Treaty on European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html> (дата звернення: 15.10.2025).
6. Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Турченко О.Г. Становлення та реформування спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2015. No 5. С. 241–245. URL: http://lsej.org.ua/5_2015/67.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

8. Тітов Є.Б. Відповідальність представників держав-членів та персоналу на прикладі деяких інституцій Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2020. Вип. 29. С. 341–347. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/15745> (дата звернення: 15.10.2025).
9. Council Decision 2010/427/EU of 26 July 2010 establishing the organisation and functioning of the European External Action Service. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32010D0427> (дата звернення: 15.10.2025)
10. Могильчук О.О. Європейська служба зовнішніх справ як установа sui generis. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. No 34. С. 104–107. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc34/25.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

Петронюк Крістіна Романівна

Аспірант кафедри МП

Синергія міжнародного права та дипломатії у формуванні системи міжнародного кримінального правосуддя: шлях до невідворотності покарання

Притягнення винних до відповідальності та забезпечення невідворотності покарання за воєнні злочини є ключовим завданням міжнародного права і одним із центральних елементів дипломатичної діяльності держав у сучасному світі.

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала питання ефективності існуючих міжнародно-правових механізмів притягнення до відповідальності за воєнні злочини, злочин агресії та злочини проти людяності. На тлі безпрецедентних за масштабами злочинів, міжнародна спільнота вперше за останні десятиліття зіштовхнулася з необхідністю комплексного оновлення архітектури міжнародного кримінального правосуддя. У цьому процесі дипломатія стала ключовим інструментом формування та просування ініціатив, спрямованих на створення нових механізмів відповідальності.

Дійсно, ми прекрасно розуміємо, що ще після Другої світової війни світова спільнота усвідомила, що неможливо забезпечити тривалий мир та безпеку без відповідальності за найтяжчі злочини, які порушують не просто основні принципи міжнародного права, а і основи людяності як такої. Як ефективний механізм реагування на це стали процеси Нюрнберзького та Токійського трибуналів, які, власне і започаткувала традицію притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та геноциді.

Подальший розвиток цієї практики знайшов відображення у створенні спеціальних міжнародних судів - Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (ICTY), Міжнародного трибуналу щодо Руанди (ICTR) та, згодом, започаткування Міжнародного кримінального суду (МКС). Їхня діяльність заклала фундаментальне правило: осіб, винних у найтяжчих злочинах, має бути притягнуто до відповідальності незалежно від статусу чи посади. Це визначило основи для сучасного міжнародного кримінального правосуддя та визначила принцип невідворотності покарання.

Насправді на дане питання доцільно подивитися через призму синергії міжнародного права та дипломатії. Адже ж постає питання саме прийняття спільного світового рішення та консенсусу щодо, по-перше, необхідності забезпечення невідворотності покарання за найтяжчі міжнародні злочини, а, по-друге, створення відповідних механізмів, які стануть дієвим інструментом у реалізації спільного бачення та прагнення. Тут же ми і підходимо до того, що дипломатія відіграє ключову роль у міжнародному праві, забезпечуючи встановлення та підтримку відносин між державами шляхом переговорів та пошуку спільних, прийнятних для всіх сторін, рішень, а міжнародне право регулює ці відносини за допомогою системи норм, формуючи, власне, правову базу для дипломатичної діяльності як такої.

Варто усвідомлювати, що за ефективністю таких трибуналів та судових установ стоїть тривалий та кропіткий шлях практичної роботи, яка була пророблена світовими лідерами, представниками дипломатичного корпусу та провідними юристами-міжнародниками.

Так, останні формували ключові правові концепції, визначали юрисдикційні межі, розробляли процесуальні аспекти та закріплювали принципи індивідуальної відповідальності. Не менш важливим був внесок дипломатів, які забезпечували політичну і міжнародну підтримку створення трибуналів. Саме завдяки їхній роботі:

було досягнуто консенсусу держав-членів ООН щодо створення трибуналів;
ухвалювались необхідні резолюції Ради Безпеки, які надавали юридичну і політичну легітимність судовим органам;
забезпечувалась координація між державами, міжнародними організаціями, що дозволило трибуналам ефективно функціонувати.

Таким чином, становлення цих інституційних механізмів стало результатом спільної роботи юристів і дипломатів, де юридична експертиза поєднувалася з дипломатичним майстерством, що дозволило перетворювати правові концепції на реальні міжнародні інституції, здатні забезпечувати верховенство права та невідворотність відповідальності за воєнні злочини.

В реаліях сьогодення, в умовах російської збройної агресії проти України ця теза набуває нової актуальності. Щоденні порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема злочини сексуального насильства, продемонстрували не лише необхідність юридичної реакції, а й потребу у скоординованій дипломатичній, правовій та миротворчій відповіді міжнародної спільноти.

Сьогодні ключову роль у переслідуванні воєнних злочинів відіграє Міжнародний кримінальний суд, юрисдикція якого охоплює злочини проти людяності, воєнні злочини та геноцид. У 2023 році МКС видав ордери на арешт високопосадовців РФ, що стало безпрецедентним кроком у практиці Суду.

Однак злочин агресії має обмежену юрисдикцію у межах МКС, що зумовило потребу у створенні спеціального міжнародного трибуналу для притягнення керівництва РФ до відповідальності за агресію проти України.

Дипломатичні зусилля України у сфері міжнародного правосуддя стали ключовим елементом стратегії відновлення справедливості. Шляхом активної роботи керівництва країни, представників МЗС, Постійного представництва України при ООН, здійснюючи співпрацю з ЄС, Радою Європи, ОБСЄ та рядом інших організацій та держав було забезпечено міжнародну підтримку процесу документування воєнних злочинів.

У 2022 році Польща, Литва та Україна створили Спільну слідчу групу для розслідування агресії РФ та її воєнних злочинів на території України, до якої згодом приєдналися інші країни, Офіс Прокурора МКС, Європол. Підписано Меморандум про взаєморозуміння з Міністерством юстиції Сполучених Штатів Америки. У 2023 році розширено мандат розслідування, яке окрім воєнних злочинів також включає розслідування злочину геноциду. Створено Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії проти України (ІСРА). 3 липня 2023 року ІСРА розпочав роботу в Гаазі на базі Євроюсту. Завдання: сформувати першу функціональну структуру для міжнародної співпраці у документуванні та розслідуванні злочину агресії проти України, що стане фундаментом майбутнього Спецтрибуналу. База даних доказів основних міжнародних злочинів (CICED), створена Євроюстом з метою зберігання інформації для спільних розслідувань міжнародних злочинів РФ (частина функціонування ІСРА). Доступ до захищеної бази даних мають українські прокурори, представники Євроюсту, а також прокурори країн-партнерів, які проводять власні розслідування воєнних злочинів РФ.

Особливу роль та значимість має процес створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії РФ проти України. У березні 2022 року, в перші ж тижні повномасштабного вторгнення, українські та іноземні юристи виступили з ініціативою

створення Спеціального трибуналу для притягнення до відповідальності за злочин агресії проти України, наголошуючи, що Міжнародний кримінальний суд не має юрисдикції розслідувати цей злочин у контексті війни в Україні, а вирок будь-якого національного суду не матиме належної міжнародної легітимності.

25 червня 2025 року Україна та Рада Європи підписали Угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України, що результатом багаторічної, щоденної кропіткої роботи України та понад 30 держав «Core Group», спрямованої на вироблення дієвого механізму правосуддя стосовно російських керівників, винних у розв'язанні агресивної війни.

Разом із тим, ухвалене політичне рішення відкриває новий етап юридичних і організаційних викликів, подолання яких визначатиме подальший розвиток та ефективність діяльності Спецтрибуналу.

Роль дипломатії у цьому процесі є визначальною та багатовимірною. Саме дипломатичні зусилля українських представників — у співпраці з іноземними партнерами — стали рушійною силою формування політичного консенсусу щодо необхідності створення Спеціального трибуналу.

По суті, дипломатія стала інструментом правосуддя: завдяки постійному діалогу на рівні міністрів закордонних справ, парламентських делегацій, місій при міжнародних організаціях, а також через діяльність українських юристів-міжнародників у складі «Core Group», вдалося переконати держави-партнери у важливості правової реакції на злочин агресії.

Крім того, дипломатія забезпечила інституційне оформлення рішень: саме через дипломатичні канали було узгоджено юридичні моделі трибуналу, визначено місце його заснування, а також узгоджено рамки співпраці з Радою Європи. Цей процес став прикладом того, як міжнародно-правові ініціативи можуть реалізовуватися лише за умови активної дипломатичної підтримки та політичної волі держав в дійсно блискавично швидкі строки, що покликані на невідворотне реагування на сучасні виклики.

Як зазначає з цього питання Антон Олександрович Кориневич, насамперед ідейний натхненник створення Спецтрибуналу та координатор Core Group:

“Багато колег, які працюють в дипломатії набагато довше за мене, однозначно кажуть, що 3,5 роки для дипломатії це — мить, а не строк. Наприклад, згадаймо, скільки відбувалася робота над напрацюванням Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Також у нас досі немає єдиної конвенції про злочини проти людяності, а робота над нею триває вже десятиліттями. Мені здається, що 3,5 роки — це просто блискавка”.

Тут важливо, що створення Трибуналу є спільною ініціативою понад 30 держав та міжнародних організацій, він є не лише юридичним, але й дипломатичним актом солідарності світової спільноти, який підтверджує, що принцип верховенства права є вищим за політичні інтереси.

У травні 2023 році Радою Європи засновано Міжнародний реєстр збитків, завданих агресією РФ проти України (RD4U), розташований у Гаазі (власне 17 липня 2023 року була підписана сама Угода про місце розташування Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України між Генеральним секретарем Ради Європи та Королівством Нідерландів, як приймаючою стороною).

Міжнародний реєстр збитків створювався як перший крок до механізму компенсації за збитки, завдані агресією РФ проти України. Процес включав ініціативу України та її партнерів, ухвалення Резолюції ООН 14 листопада 2022 року “Подальший захист та відшкодування збитків за агресією проти України”, створення 12 травня 2023 року Реєстру як Розширеної часткової угоди під егідою Ради Європи (CM/Res(2023)3), а також приєднання України до цієї угоди.

Метою Реєстру є фіксація всіх втрат, включаючи порушення прав людини, економічну та моральну шкоду, адже кожен задокументований збиток - це крок до майбутньої компенсації.

Наступним етапом має бути створення Міжнародної компенсаційної комісії, що у 2022 році було ініційовано Міністерством юстиції України разом із міжнародними партнерами.

Як повідомляє офіційний сайт Ради Європи, 22 жовтня Комітет міністрів Ради Європи має ухвалити текст Конвенції, після чого 16 грудня у Нідерландах відбудеться дипломатична конференція, на якій документ буде офіційно прийнято та відкрито для підписання іншими державами.

Згідно з положеннями проєкту Конвенції, Рада Європи ініціює створення Міжнародної комісії з розгляду претензій, діяльність якої передбачатиме можливість подальшого формування компенсаційного фонду для здійснення виплат особам, що зазнали шкоди внаслідок протиправних дій Російської Федерації в або проти України. Так, передбачається, що дія Конвенції поширюватиметься на міжнародно-протиправні дії Російської Федерації, вчинені в або проти України, починаючи з 24 лютого 2022 року. Водночас документ не звільняє державу-агресора від відповідальності за порушення, скоєні з 20 лютого 2014 року, та передбачає можливість подальшого розширення часових рамок його застосування.

Майбутня Комісія розглядатиме претензії на відшкодування збитків від фізичних і юридичних осіб, а також від держави Україна, спричинених протиправними діями Російської Федерації на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів — включно з повітряним простором, територіальними водами, виключною економічною зоною, а також будь-якими повітряними або морськими суднами, що перебувають під юрисдикцією України.

Створення Спеціального трибуналу щодо злочинів Російської Федерації проти України, у поєднанні з роботою Реєстру збитків і майбутньої Компенсаційної комісії, є не лише проявом міжнародної солідарності, а й новим етапом розвитку міжнародного кримінального правосуддя, заснованого на принципах верховенства права, гідності та миру.

Взаємопов'язане функціонування Трибуналу, Реєстру та Комісії формує цілісну дипломатико-правову архітектуру, спрямовану на відновлення справедливості та утвердження миру.

Підсумовуючи, ми можемо бути переконаними в тому, що міжнародне право та дипломатія є взаємопов'язаними інструментами забезпечення відповідальності за воєнні злочини. Міжнародне право виступає не просто нормативною основою дипломатії, а інструментом відновлення справедливості, який забезпечує перехід від війни - до миру, від злочину - до відповідальності, і від страждання - до відновлення людської гідності.

Дипломатія в свою чергу виступає практичним механізмом реалізації норм міжнародного права. Саме вона перетворює юридичні принципи на конкретні політичні рішення, міжнародні домовленості та інституційні механізми.

Якщо міжнародне право визначає рамки відповідальності, то дипломатія створює умови для їх застосування: шляхом переговорів, формування коаліцій підтримки, пошуку консенсусу між державами та забезпечення міжнародної легітимності рішень.

У випадку з Україною саме дипломатичні ініціативи - від формування «Core Group» до створення Реєстру збитків, Компенсаційної комісії та Спеціального трибуналу - стали прикладом того, як дипломатія здатна матеріалізувати норми міжнародного права у справедливих інституціях, що забезпечують притягнення до відповідальності та відновлення прав постраждалих.

Від «кому машина, а кому квартира» до еволюційної спіралі: міждисциплінарне бачення шлюбного договору як прогнозної моделі сім'ї

Шлюбний договір у сучасному праві виходить за межі традиційного правового інструменту врегулювання майнових прав та обов'язків подружжя. Його потенціал полягає у здатності відображати прогнозну модель сімейного життя, у якій відбувається не лише розподіл ресурсів, а й формування стратегічного бачення розвитку сім'ї як цілісної системи.

Мета цього дослідження – показати, що шлюбний договір може розглядатися як інструмент управління ризиками та планування еволюції сімейних відносин. Такий підхід поєднує правову, соціальну та поведінкову перспективи й дозволяє використовувати правові механізми для досягнення стабільності й передбачуваності у шлюбі.

Актуальність питання посилюється умовами сучасних соціально-економічних змін та викликами, зокрема тими, що зумовлені триваючим збройним конфліктом. У цих умовах шлюбний договір стає засобом правової адаптації сім'ї до нових обставин та інструментом запобігання ризикам.

Майбутнє сім'ї в розрізі майнових відносин подружжя можна передбачити вже на стадії визначення ризиків, що залежать від дійсної мети укладення шлюбу та від подій, які можуть впливати на сімейне життя. За такого підходу шлюбний договір постає не лише правовим документом, а й моделлю управління сімейними процесами.

Фактично, він може бути розглянутий як нематеріальний актив сім'ї, що формує її внутрішні правила, систему цінностей і навіть може бути «переданим» наступним поколінням у вигляді певної правової культури. Такий договір нагадує бізнес-план сім'ї – документ, який не лише «регулює майнові відносини між подружжям, визначаючи їхні майнові права та обов'язки», як це визначено законодавцем у п. 1 ст. 93 Сімейного кодексу України, а й передбачає реагування на ризики, планування доходів і витрат, а також розвиток подружжя як партнерів у спільному проєкті. А з огляду на те, що будь-який бізнес-план передбачає прогнозне бачення і включає в себе не лише дохідну та витратну частини, а й способи реагування на ризики у разі їх виникнення [1], то якраз саме шлюбний договір, якщо його розглядати як документ, в якому відтворюється прогнозна модель сім'ї, дуже вдало зможе відіграти роль такого бізнес-плану створення, існування та розвитку сім'ї.

Оцінювання ризиків може здійснюватися із запозиченням методів із корпоративного управління. Автор пропонує застосовувати, зокрема, метод *Helicopter View*, який у бізнесі означає здатність бачити компанію як єдину систему [1, с. 35; 2, с. 73]. Цей метод дозволяє сприймати сім'ю не як сукупність окремих рішень («кому машина, а кому квартира»), а як комплексну систему з власною динамікою, цінностями й цілями.

Helicopter View – це не лише техніка аналізу, а й спосіб мислення, який допомагає подружжю побачити всю «картину сім'ї» з висоти, усвідомити взаємозв'язки між рішеннями та їхніми наслідками. Такий підхід стимулює міждисциплінарне осмислення правового регулювання шлюбних відносин і сприяє створенню договору, що враховує як юридичні, так і психологічні, фінансові, комунікаційні аспекти.

Невід'ємним елементом *Helicopter View* є концепт еволюційної спіралі – ідея поступального розвитку мислення, цінностей і самосвідомості людини. Як зазначали *George Mobus* і *Michael Kalton* у праці *A Helicopter View*", цей метод поєднує системність та здатність бачити деталі у контексті цілого [4]. У свою чергу *Barry Boehm* і *Wilfred Hansen* у статті *"The Spiral Model as a Tool for Evolutionary Acquisition"* описали спіральний підхід як процес, у якому кожен цикл підносить проєкт на новий рівень складності [5, с. 5]. І якщо застосовувати принцип міждисциплінарного підходу, то цілком можливо уявити собі не лише в думках, а й на папері у вигляді шлюбного договору, по-перше, як сім'я, як така, у своєму розвитку підніматиметься «на новий рівень складності»; по-друге, як кожен з подружжя розвиватиметься по своїй «еволюційній спіралі» в межах сім'ї, включаючи процеси регулювання їх правовідносин як подружжя, беручи до уваги те, що в основі всіх цих

процесів «є сама людина у всій її біологічній, поведінковій та когнітивній складності, що не тільки змінює правила гри, а й відкриває нові кордони для науки» [6].

Застосування цієї метафори до шлюбного договору означає, що кожен етап спільного життя подружжя — це новий виток спіралі, що поєднує набуті знання, досвід та цінності у більш зрілу модель взаємин. Таким чином, шлюбний договір можна розглядати як юридичний інструмент еволюції сім'ї, який дозволяє фіксувати етапи розвитку відносин і механізми реагування на ризики.

Адвокатська практика автора доводить твердження, що бажання укласти шлюбний договір свідчить про зростання правосвідомості та прагнення до прогнозування майбутнього сім'ї. Якщо у звичайній ситуації договір вирішує одновалентне завдання («я хочу, щоб квартира була моєю»), то при системному підході він охоплює багатовалентні зв'язки: визначення власності, розподіл доходів, створення резервів, інвестування, забезпечення дітей або дружини, яка тимчасово перебуває за кордоном тощо.

Іншими словами, говорячи про одновалентний зв'язок (задача/рішення), слід розуміти формулу «до/після»: до договору, яким вирішується конкретна задача (приклад: придбання квартири і визначення режиму власності), і після його укладення. Тобто при такому «одновалентному» погляді ми отримуємо перетворення правовідносин: виникнення, зміна або припинення.

В той же час, говорячи про прогнозну модель сім'ї, мало уявляти собі «до/після». Тут важливим і найголовнішим ракурсом стає майбутнє сім'ї у перспективі років, ймовірні і незаплановані події, а також визначення та оцінка ризиків. А це вже погляд на «після «після», тобто, що відбудеться, коли пара пройде стадію «після» при одновалентному зв'язку – після укладення договору, яким, за наведеним прикладом, визначатиметься режим власності на придбану квартиру, і що буде далі в контексті існування сім'ї та її розвитку, і як це може бути відображено та сформульовано в договорі? Прикладом цього може стати наступне: придбання квартири з визначеним у шлюбному договорі режимом власності; вирішення питання про передачу її в оренду на певний строк – закріплюється саме договором; узгодження між подружжям режиму власності отриманого доходу від цих операцій; інвестування такого доходу або його частини в резервний фонд сім'ї, або в освіту одного чи обох з подружжя, або їх дітей, або в забезпечення утримання дружини з дітьми, які через війну вимушено опинились в еміграції, включаючи інвестування в певні активи; визначення ризиків, пов'язаних, наприклад, з несвоєчасним виконанням орендарем зобов'язань з оплати оренди та способи реагування на такі ризики, а також вплив цих ризиків на добробут сім'ї у визначений проміжок часу; податкове навантаження на отриманий дохід: відповідальна особа, ризики, пов'язані з уникненням сплати податків тощо.

Такий підхід свідчитиме про детальний розгляд саме еволюційних процесів як сім'ї в цілому, так і кожного з подружжя окремо, і такі процеси будуть характеризуватися в даному випадку вже багатовалентними причинно-наслідковими зв'язками. І таке сприйняття шлюбного договору цілком узгоджуватиметься з однією з фундаментальних цілей укладення шлюбного договору – визначення бізнес-плану розвитку сім'ї або її дороговказу.

Таким чином, договір стає не просто правочином, а механізмом правової передбачуваності, який дає змогу планувати реакції на потенційні події – несвоєчасну орендну плату, податкове навантаження, зміну доходів тощо. Це формує нову якість сімейних правовідносин – динамічну, але стабільну.

Залучення підходів з інших галузей знань – корпоративного менеджменту, поведінкової психології, економіки – розширює межі правового аналізу шлюбного договору. Такий підхід сприяє формуванню нового правового мислення, у центрі якого – людина з усією її біологічною, когнітивною та емоційною складністю. Саме це відкриває «нові кордони для науки» й забезпечує правову стабільність, засновану на передбачуваності дій сторін.

Шлюбний договір у сучасному праві слід розглядати не як інструмент розподілу майна, а як модель прогнозування розвитку сім'ї. Застосування методу *Helicopter View* та концепції еволюційної спіралі дозволяє оцінювати ризики, визначати стратегії реагування та формувати довгострокове бачення сімейних відносин.

З правової точки зору, це підсилює договірний елемент у сімейному праві, сприяє утвердженню принципів правової визначеності та добросовісності сторін, а також сприяє гармонізації приватного та публічного інтересу в регулюванні шлюбних відносин.

Таким чином, шлюбний договір постає як міждисциплінарна конструкція, що поєднує юридичну форму і прогнозну функцію. Його укладення – це не лише фіксація домовленостей, а й акт усвідомленого проєктування майбутнього сім'ї, у якому право стає засобом розвитку, стабільності й взаємної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панасенко М., Шульгіна Л. Теоретичні основи бізнес-планування інноваційних проєктів в умовах невизначеності та ризику. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2016. № 10. С. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/index.php/2410-4973/article/view/66912>.
2. Tarashevskiy M. The analysis of methodical approaches of the risk assessment organization. *Technology audit and production reserves*. 2018. Т. 3, № 4(41). С. 34–40. URL: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2018.135482>.
3. Silk D. J. Taking the helicopter view. *Engineering Management Journal*. 1996. Vol. 6, no. 2. P. 73-78. URL: <https://doi.org/10.1049/em:19960201>.
4. Mobus G. E., Kalton M. C. A Helicopter View. *Understanding Complex Systems*. New York, NY, 2014. P. 3–41. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4939-1920-8_1.
5. Boehm B., Hansen W. The Spiral Model as a Tool for Evolutionary Acquisition. *CrossTalk*. 2001. 14 (5). P. 4-19. URL: <https://acs.ist.psu.edu/ist521/papers/boehmH01.pdf>.
6. Osokina O. A New Paradigm of Efficiency: Why the Future Belongs to the Integration of Biological and Digital Intelligence - CEOWORLD magazine. *CEOWORLD magazine*. URL: <https://ceoworld.biz/2025/07/18/a-new-paradigm-of-efficiency-why-the-future-belongs-to-the-integration-of-biological-and-digital-intelligence>.

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Суперсон-Вершинін Олексій Анатолійович

Бакалавр, 3 курс

Методологія антикрихкості у сфері прийняття рішень

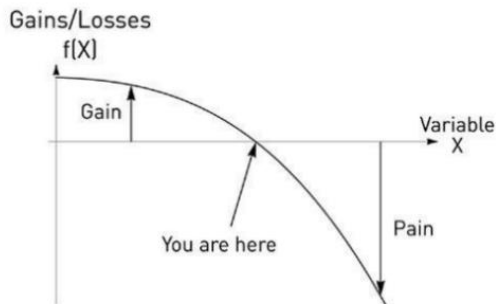
Актуальність. Дестабілізація системи міжнародних економічних відносин, ускладнення економічних відносин в епоху глобалізації (зокрема, розповсюдження нелінійності), зустрічна глобалізації тенденція до фрагментації МEB (та інші прояви діалектики в повсякденному житті), обмеженість людської природи (схильність помилятися при оцінці стану об'єктивної реальності, наявність когнітивних упереджень і жага спрощення та пошуку причинно-наслідкових зв'язків там, де їх нема¹), випадковий шум (див. [3]) та Чорні Лебеді, що супроводжують щоденний процес прийняття рішень, призводять до накопичення «схлопувань Платона» -- ситуацій, що описав Насім Ніколя Талеб у «Чорному Лебеді» як момент зіткнення ідеалізованих, простих моделей із заплутаним, складним та непередбачуваним реальним світом [4]. Коли ситуація в процесі прийняття рішень виходить за рамки загальноприйнятих способів пізнання реальності, її аналізу та продукування рішень, виникає потреба у нових методах. Але новий метод не має базуватися на простому ускладненні старих, а на утворенні методології *apriori* більш стійкої до змін у світі. Інакше управлінець не зможе досягти своїх цілей, «осідлавши» Фортуну.

¹Список не є вичерпний (див. [1,2]).

Метою цієї роботи є аналіз універсальної методології прийняття рішень та вторинної перевірки інших моделей, що враховує випадковість і дає управлінцю право на помилку.

Основна частина. Відповідно до методології, розробленої американським фінансистом, математиком та філософом ліванського походження Насімом Ніколасом Талебом [5,6,7]:

Крихкий – той, що, внаслідок кумулятивного ефекту від негативної варіації, отримує нелінійно велику шкоду. Тобто 10 невеликих негативних шоків наносять крихкому об'єкту меншу шкоду, ніж один, що у десять разів більший. Простим прикладом крихкого об'єкту є керамічна чашка, що розіб'ється від одного сильного удару, однак не понесе помітної шкоди і від тисяч разів, коли її (спокійно) ставлять на стіл.² Крихкість до негативних коливань макроекономічних показників була ідентифікована у 12 найбільших банків США, що отримували нелінійно великі збитки внаслідок вторинного стрес-тестування із застосуванням методики (анти)крихкості [8].

Рис. 1. Крихкість. Змінна X є замінником імовірності настання події. Крайній лівий бік відображає високу ймовірність, крайній правий – низьку ймовірність. Система з високим рівнем варіації матиме більше подій з правого боку, ніж стабільна система. Джерело: [7]

У крихких системах виграш від природи обмежений (Рис. 1) – наприклад, коли Ви приймаєте ліки, то знаєте про їх користь. Але вони також мають необмежений (і невідомий) масштаб збитків – можливі побічні ефекти, про які Ви не можете знати, хоч це й менш ймовірно, але все ж можлива ситуація. Цей зв'язок також є нелінійним, тож удвічі більша варіація (або удвічі менша ймовірність) має більш, ніж удвічі сильніший вплив.

За Талебом, крихкість 1) існує від природи у системах, збудованих людиною (і не тільки); 2) виникає внаслідок *платоніфікації* (спроби спростити реальність і видати модель реальності за істину), накопичення ризиків³ [10], атрофії стійкості об'єкта внаслідок «втечі» від нестабільності (фактично, це інфантилізація, яка виникає, зокрема, внаслідок опікування державою – соціальна допомога, докапіталізація тощо). Накопичення ризиків та атрофія призводять до відсутності «*шкури у грі*», що також є «крихкогенним» фактором (фактично, мова йде про відсутність відповідальності. Випадком нестачі «*шкури у грі*» є агентська проблема).

Для того, щоб «очистити» організацію від джерел крихкості, менеджеру, зокрема, необхідно звертатися до методу проб та помилок, внаслідок якого *знаходити та прибирати те, що однозначно не працює*, примножуючи свій досвід **via negativa**;

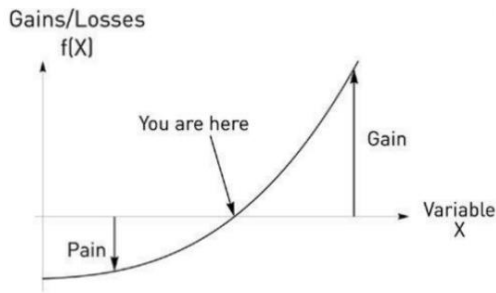
Стійкий – той, що є несприйнятливим (поглинає/ігнорує) коливання без значної шкоди для себе (до певної межі)⁴. Нелінійного зворотнього зв'язку не спостерігається внаслідок коливань чи то у позитивний, чи то у негативний бік. Стійкими до початку російського Повномасштабного вторгнення у 2022 р. виявилися українські ІТ-компанії, що змогли продовжити комерційну діяльність, а ІТ-сектор загалом продемонстрував стабільне зростання [9]. Стійкість виникає тоді, коли реалізація ризиків не може перевищити ризикоемність організації. Зрозуміло, що внаслідок особливо екстремальної (і ще більш малоімовірної) події, наприклад, окупації всієї України російськими військами, український ІТ-сектор не зможе стабільно працювати, тобто стійкість має межу;

²Чашці не вигідна волатильність. Чашці вигідний спокій.

³Часто «у хвостах» ряду розподілу – поза діапазоном впевненості та бажанням управлінця думати.

⁴«Гнучкий» та «резильєнтний» є стійкими, відповідно до цієї методології, оскільки внаслідок нанесеної шкоди об'єкт адаптується, відновлюється, повертається до норми. Однак це все ще не все, що нам потрібно.

Антикрихкий – той, що отримує вигоду через збільшення волатильності. Антитеза крихкому.

Рис. 2. Антикрихкість. Джерело: [7]

Антикрихкі системи (Рис. 2) мають обмежений масштаб (відомих/ потенційних) втрат. Наприклад, управлінець здійснює інвестицію у стартап: у найгіршому випадку його інвестиція принесе збиток, що дорівнює їй (тобто потенційні втрати відомі та обмежені), водночас, якщо стартап «злетить», то інвестиція принесе невідомі, але потенційно великі прибутки, що іноді на кілька рівнів перевищать обсяг інвестицій [11]. Як і стійкість, антикрихкість також має межу. Так, внаслідок спорадичного інвестування капіталу венчурного фонду у стартапи понад його ризикоємність може призвести до банкрутства⁵.

Передумовами та властивостями антикрихкості є: 1) *опціональність* – право, але не зобов'язання здійснювати дії. Менеджер зберігає за собою можливість змінювати рішення відповідно до появи нової інформації в умовах її обмеженості, а також виправити можливі помилки; 2) *надлишковість* – еволюційно зумовлена здатність організації (менеджера) витримувати більш міцні негативні шоки, ніж ті, що трапляються у його середовищі існування регулярно. Надлишковість утворюється через *надкомпенсацію та гормезис*. Внаслідок негативних шоків втрати є меншими за вигоди, отримані від посттравматичного зростання (надкомпенсація)⁶. Водночас гормезис – адаптація і отримання вигоди від менших «доз» негативного шоку, що готує менеджера витримати більші шоки у майбутньому; 3) *«шкура у гри»* визначає можливість відмовитися від невдалих/хибних практик, попри існуючу «політику» у організації або інші причини. Як приклад, це можливість і рішучість щодо звільнення працівників, ідеї яких явно не співпадають з метою та концепцією діяльності організації.

«Шкура у гри» забезпечує еволюцію. Так, серед N проектів, що реалізує організація, окремі можуть виявитися невдалими. *Антикрихкість організації забезпечується крихкістю окремих її проектів* через можливість їх «обнулити» з метою не накопичувати ризики та джерела крихкості у самій організації. Місце невдалих проектів займають інші, що мають шанс стати кращими.

Висновок. В умовах реального мінливого та хаотичного світу, де звести всю людську природу до homo economicus, а всю об'єктивну реальність до якоїсь моделі важко (неможливо/непотрібно), методологія антикрихкості дає право на помилку та допомагає оцінити наявність серйозних ризиків у хвостах ряду розподілу через наступну евристику [8]:

$$H = \frac{f(a - \Delta) + f(a + \Delta)}{2} - f(a), \text{ де}$$

H – міра (анти)крихкості, a – базовий (очікуваний, кризовий тощо) сценарій, Δ – середнє відхилення, помножене на коефіцієнт (зазвичай 1 або 2, що залежить від цілей менеджера у кожному окремому випадку), $f(a)$ – значення функції вигод при реалізації кризового (близького до краю діапазону впевненості), або іншого очікуваного, сценарію. За умови якщо $H < 0$, то

⁵У реальному світі важко визначити, яка інвестиція є перспективною, а яка ні. Можна застосовувати евристики, можна застосовувати статистику, можна застосовувати інтуїцію чи «платонічні» теорії, однак бути впевненим на 100%, що інвестиція принесе прибуток, неможливо. Волатильність треба любити, але в міру.

⁶Так, попри шок, якого зазнав ряд компаній у світі через Торгову війну Дональда Трампа, деякі з них зможуть знайти на інших ринках можливості, що принеситимуть більше прибутків, ніж вони мали потенціал отримати до початку Торгових війн.

волатильність приносить нелінійно більші збитки, ніж прибутки, що означає *крихкість*; якщо $H > 0$, то волатильність приносить нелінійно більші прибутки, ніж збитки, що означає *антикрихкість*; якщо $H = 0$, то внаслідок волатильності нелінійного збільшення або зменшення прибутків не спостерігається, що означає *стійкість*.

Оцінка (анти)крихкості має здійснюватися відносно показника ризикоемності, капіталізації, прибутків тощо з метою ідентифікувати актуальність потенційних можливостей і загроз. Ідентифікація крихкості має призводити або до зміни рішення, або до зміни параметрів моделі, що застосовується для оцінки, або до уникнення волатильності через мінімізацію ризиків та консервативну політику. У випадку ідентифікації антикрихкості ризик має вважатися виправданим – менеджер має стати рішучим та діяти.

Список використаних джерел

1. Канеман Д., Сібоні О., Санстейн К. Шум. Хибність людських суджень / пер. з англ. В. Старко, Н. Старко. Наш Формат, 2022. 362 с.
2. Sapolsky R. Determined: The Science of Life Without Free Will. Vintage, 2024. 528 p.
3. Талеб Н. Н. Обдурені випадковістю. Незрима роль шансу в житті та бізнесі / пер. з англ. А. Калинюк. Наш Формат, 2020. Т. 1 : Incerto. 320 с.
4. Талеб Н. Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті (нова обкл.) / пер. з англ. М. Климчук. Наш Формат, 2021. Т. 2 : Incerto. 392 с.
5. Taleb, Nassim Nicholas, (2009), *Errors, robustness, and the fourth quadrant*, *International Journal of Forecasting*, 25, issue 4, p. 744-759.
6. Nassim N. Taleb & Raphael Douady, 2012. "Mathematical Definition, Mapping, and Detection of (Anti) Fragility," *Papers* 1208.1189, arXiv.org.
7. Талеб Н. Н. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті (нова обкл.) / пер. з англ. М. Климчук. Наш Формат, 2021. Т. 4 : Incerto. 392 с.
8. A New Heuristic Measure of Fragility and Tail Risks: Application to Stress Testing / N. N. Taleb et al. *International Monetary Fund Working Paper*. 2012. P. 1–24.
9. Прасад А. Український експорт ІТ-послуг у 2022 році склав \$7,3 млрд. Це найбільший показник з початку існування галузі в країні. *Forbes Ukraine*. 2023. 31 січ. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainskiy-eksport-it-poslug-u-2022-rotsi-sklav-73-mlrd-tse-naybilshiy-pokaznik-z-pochatku-isnuvannya-galuzi-v-kraini-31012023-11421> (дата звернення: 17.10.2025).
10. Taleb, N. N. (2018). *Skin in the game: hidden asymmetries in daily life*. First edition. Random House.
11. Thiel, P., & Masters, B. 1. (2014). *Zero to one: notes on startups, or how to build the future*. Unabridged. Books on Tape.

Цюпка Богдан Андрійович

Бакалавр, 4 курс

*Від золотого стандарту до економіки довіри: еволюція фінансових систем від
Бреттон-Вудської угоди до криптовалютного ринку*

Світова валютно-фінансова система є відображенням не лише економічних, але й політичних, соціальних та технологічних процесів. Поступовий перехід від золотого стандарту до системи плаваючих курсів, а наразі й до ринку криптовалют наочно демонструє еволюцію самої природи у фінансових відносинах. Метою даної роботи є розгляд історичної послідовності етапів розвитку міжнародної валютної системи – від Бреттон-Вудської угоди 1944 року до сучасної системи, що ґрунтується на очікуваннях, поведінкових/біхевіористичних факторах та цифрових технологіях.

У липні 1944 року, у містечку Бреттон-Вудс (штат Нью-Гемпшир, США), відбулася валютно-фінансова конференція за участі 44 країн, результатом якої стало створення нової

архітектури післявоєнної фінансової системи. Згідно з її положеннями, усі національні валюти прив'язувалися до долара США, який, своєю чергою, до золота за фіксованою ціною 35 доларів за тройську унцію [1]. Це означало, що Сполучені Штати взяли на себе відповідальність за гарантію стабільності міжнародних розрахунків. Задля підтримки системи були створені дві ключові інституції – Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), пізніше відомий як Світовий банк й декілька інших установ [2].

Поступово система почала демонструвати внутрішні проблеми та недоліки. Долар, який став світовою резервною валютою, перетворився водночас на джерело дефіциту платіжного балансу США, адже для задоволення потреб світової торгівлі необхідна була постійна емісія доларів. Це створювало так звану «дилему Тріффіна», яка полягала в тому, що задля забезпечення глобальної ліквідності США мали випускати більше доларів, але надлишок доларової маси підривав довіру до самого долара як до «золотого» еквівалента [3].

У 1969 році для зменшення навантаження на долар і підвищення стабільності міжнародних резервів МВФ запровадив новий інструмент – спеціальні права запозичення (СПЗ, або SDR), які мали стати наднаціональним резервним активом [4]. Проте навіть це не врятувало систему від наростання напруги. Витрати США на війну у В'єтнамі, дефіцит бюджету та зростання зовнішнього боргу підірвали довіру до долара, а отже – і до Бреттон-Вудської системи загалом [5].

Наступною подією став Ніксонівський шок (1971) і кінець конвертованості долара в золото. 15 серпня 1971 року президент США Річард Ніксон оголосив про тимчасове призупинення конвертації долара на золото за фіксованою ставкою. Насправді це рішення стало остаточним розривом зв'язку між долларом та золотим стандартом. Воно супроводжувалося введенням 90-денного заморожування цін і заробітних плат, а також 10-відсоткового податку на імпорт, що мало на меті захист американської економіки від інфляційного тиску [6]. Ця подія, названа «ніксонівським шоком», фактично поклала край епосі золотого паритету.

Вже в грудні 1971 року було досягнуто Smithsonian Agreement між країнами «великої десятки» (G10), за яким курс долара був девальвований з 35 до 38 доларів за унцію, а інші валюти – ревальвовані. Також були розширені коридори коливань до $\pm 2,25\%$. Проте ці заходи не змогли стабілізувати систему – валютні спекуляції та дисбаланси зростали [7].

У березні 1973 року відбувся остаточний перехід до плаваючих валютних курсів. Це означало, що національні валюти більше не фіксувалися до долара, а визначалися ринком. Таким чином, завершилася епоха фіксованих курсів і почалася нова, у якій домінували ринкові механізми та монетарна політика [8].

Ямайська угода та юридичне оформлення нової системи (1976–1978). У січні 1976 року в столиці Ямайки Кінгстоні була підписана угода, відома як Ямайська валютна угода (Jamaica Accords). Вона закріпила на політичному рівні визнання плаваючих валютних курсів і офіційно демонетизувала золото: було скасовано фіксовану ціну на золото, а МВФ припинив вимагати його використання для міжнародних розрахунків [9].

1 квітня 1978 року набула чинності Друга поправка до Статуту МВФ, яка юридично закріпила нову систему. Відтепер кожна країна могла самостійно обирати режим свого валютного курсу – фіксований, плаваючий або керований, за умови інформування МВФ і дотримання принципів прозорості [10]. Це стало офіційним кінцем Бреттон-Вудського порядку і переходом до «фіатної» (неповністю забезпеченої) грошової системи.

Наступним етапом стали Plaza Accord і Louvre Accord: координація у світі плаваючих курсів (1985–1987). Після переходу до плаваючих курсів нова проблема постала у вигляді надмірного зміцнення долара у 1980-х роках. Це призводило до торговельного дефіциту США і дисбалансів у світовій економіці. 22 вересня 1985 року країни «великої п'ятірки» (США, Японія, ФРН, Франція, Велика Британія) підписали Plaza Accord, домовившись про скоординовану девальвацію долара [11]. Протягом наступних двох років курс долара дійсно

знизився приблизно на 40%, що допомогло зменшити зовнішні дисбаланси. Проте надмірне падіння долара створило іншу проблему – нестабільність валютних ринків. Тому 22 лютого 1987 року шість провідних країн світу уклали Louvre Accord, який передбачав стабілізацію валютних курсів і координацію фінансової та монетарної політики для підтримки рівноваги [12]. Ці дві угоди продемонстрували, що навіть у системі плаваючих курсів глобальна координація залишається необхідною.

Від «золотого якоря» до «якоря довіри». Після демонетизації золота фінансова система стала функціонувати на принципах довіри до інституцій, правових норм і монетарної дисципліни. Слід також дати визначення поняттю фіатні гроші – це валюти без власного матеріального забезпечення. Поступово вони стали нормою світової економіки. Їхня стабільність базувалася не на золоті, а на репутації центральних банків, передбачуваності грошової політики та здатності урядів підтримувати макроекономічну рівновагу [13].

Спеціальні права запозичення (СПЗ, SDR), запроваджені ще у 1969 році, стали формою «колективної резервної довіри» – наднаціональним інструментом забезпечення ліквідності та зменшення залежності від окремих валют. Зокрема, значні алокації СПЗ були здійснені під час криз 2009 та 2021 років, що підтвердило їхню роль як глобального стабілізаційного механізму [14].

Наступний етап – глобальна фінансова криза 2008 року, яка стала переломним моментом у сприйнятті фінансових інституцій. На тлі банкрутств, державних рятувальних програм та зростання боргів виникла ідея альтернативної системи, заснованої не на довірі до урядів і банків, а на прозорому алгоритмі. 31 жовтня 2008 року анонімний розробник під псевдонімом Сатоші Накамото опублікував документ «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System», в якому описав модель електронних грошей без центрального посередника [15]. 3 січня 2009 року був створений перший блок мережі (блокчейн) Bitcoin (так званий Genesis Block), у якому містився зашифрований заголовок британської газети *The Times*: «Chancellor on brink of second bailout for banks». Цей рядок став символічною заявою про недовіру до традиційної фінансової системи [16]. Блокчейн це розподілений цифровий реєстр (ledger), в якому записи об'єднуються в «блоки» й криптографічно зв'язуються між собою; кожен новий блок підтверджується мережею за алгоритмом консенсусу, що робить минулі записи практично незмінними без зміни всіх наступних блоків і згоди більшості вузлів [17]. Криптовалюти, на відміну від фіатних грошей, базуються не на інституційній, а на криптографічній довірі: їхня стабільність забезпечується консенсусом мережі та алгоритмічними правилами, а не рішеннями центральних банків.

Проте, відмова від централізованого регулятора зробила ринок криптовалют надзвичайно чутливим до поведінкових факторів – страху втрати можливості (FOMO), біхевіористичних помилок, панічних продажів та маніпуляцій очікуваннями. Таким чином, нова епоха «економіки довіри» не усунула людський фактор, а лише перенесла його з політичного рівня на ринковий. Проте наразі роль криптовалют у світовій економіці зростає, адже компанії, держави та інституційні інвестори починають залучатись до даного напрямку. Найбільша компанія це Strategy (ex-MicroStrategy), яка 20 жовтня в 8-К повідомила про 640 418 BTC, також Tesla зберігає приблизно 11 509 BTC. Також США формують стратегічний резерв BTC, як і Ель-Сальвадор, Бутан та інші. Проте дана система є дуже спекулятивна та активно реагує на фон новин, адже два тижні тому на фоні заяви Дональда Трампа щодо введення потенційних мит у торговельних відносинах з Китаєм призвів до найбільшої кількості ліквідації за 24 години, яка становила приблизно 19 млрд. доларів. З цього можна зробити висновок, що нова валютно-фінансова система вже формується та призведе найближчим часом до глобальних змін.

Список використаних джерел:

1. De Vries M. *The IMF in a Changing World, 1945–85.* – Washington, D.C. : International Monetary Fund, 1986. – 372 p. – Режим

- доступу: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9780939934652/9780939934652.xml> (дата звернення: 20.10.2025).
2. U.S. Department of State. *Nixon and the End of the Bretton Woods System* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/nixon-shock> (дата звернення: 20.10.2025).
  3. Triffin R. *Gold and the Dollar Crisis: The Future of Convertibility*. – New Haven : Yale University Press, 1960. – Режим доступу: <https://ies.princeton.edu/pdf/e132.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
  4. International Monetary Fund. *Special Drawing Rights (SDR) Overview* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Topics/special-drawing-right> (дата звернення: 20.10.2025).
  5. Monnet E. *The Gold Puzzle: Bretton Woods and the U.S. Balance of Payments Crisis*. – Washington, D.C. : IMF Working Paper No. 19/161, 2019. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3442875 (дата звернення: 20.10.2025).
  6. Federal Reserve History. *Nixon Ends Convertibility of U.S. Dollars to Gold (1971)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.federalreservehistory.org/essays/gold-convertibility-ends> (дата звернення: 20.10.2025).
  7. Federal Reserve History. *Smithsonian Agreement (1971)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.federalreservehistory.org/essays/smithsonian-agreement> (дата звернення: 20.10.2025).
  8. U.S. Department of State. *Transition to Generalized Floating (1973)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/nixon-shock> (дата звернення: 20.10.2025).
  9. International Monetary Fund. *Jamaica Accords (1976)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Jamaica_Accords (дата звернення: 20.10.2025).
  10. International Monetary Fund. *Second Amendment to the Articles of Agreement (1978)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781451920857/9781451920857.xml> (дата звернення: 20.10.2025).
  11. Plaza Accord (Нью-Йорк, 22 вересня 1985 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.banquerichelieu.com/en/2025/04/29/editorial-may-2025/> (дата звернення: 20.10.2025).
  12. Coeuré B. *The Case Against Benign Neglect of Exchange Rate Stability*. – Finance & Development, Vol. 36, No. 3, 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/09/coeure.htm> (дата звернення: 20.10.2025).
  13. Krugman P., Obstfeld M. *International Economics: Theory and Policy*. – 9th ed. – Boston : Pearson, 2009. – Режим доступу: <https://users.ssc.wisc.edu/~cengel/Econ730/International%20Economics%20Theory%20and%20Policy%20Book%209th%20Edition.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
  14. International Monetary Fund. *Allocations of Special Drawing Rights: 2009 and 2021* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/PP/2023/English/PPEA2023035.ashx> (дата звернення: 20.10.2025).
  15. Nakamoto S. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
  16. **Bitcoin Genesis Block*, *The Times*, 03.01.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.bitcoin.it/wiki/Genesis_block (дата звернення: 20.10.2025).

17. Blockchain – Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Blockchain> (дата звернення: 21.10.2025).
18. Market Spotlight: The \$19 Billion Liquidation That Shook Crypto [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coindesk.com/research/market-spotlight-the-19-billion-liquidation-that-shook-crypto> (дата звернення: 21.10.2025).

Клявліна Дар'я Сергіївна

Магістр, 1 курс

Економіка оборонної промисловості як рушій розвитку держав: від історичних моделей до сучасних стратегій

Сучасні геополітичні виклики актуалізують питання ролі оборонної промисловості у формуванні економічного розвитку держав. Зростання військових загроз, трансформація систем безпеки та перехід до високотехнологічних воєн нового типу спричинили перегляд економічних пріоритетів у більшості країн світу.

Оборонно-промисловий комплекс (далі – ОПК) дедалі частіше розглядається не лише як елемент національної безпеки, а як *рушій економічного зростання, інновацій та структурної модернізації*.

Згідно з даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру (SIPRI), у 2024 році сукупні військові витрати у світі становили близько 2,7 трлн доларів США, що на 9,4% більше, ніж у попередньому році, і на 37% більше порівняно з 2015 роком [1]. Таке стрімке зростання не є лише відображенням безпекових ризиків, а й свідченням економічного потенціалу оборонної сфери. Однак сама тенденція розвитку економіки, до ОПК є основним рушієм, зародилася ще задовго до наших часів.

Питання взаємозв'язку між оборонними витратами та економічним розвитком стало предметом наукових дискусій ще від середини XX століття. Один із найпоширеніших підходів – концепція «*військового кейнсіанства*», згідно з якою державні оборонні замовлення стимулюють попит, індустріальне виробництво й розвиток технологічних інновацій. Військові витрати в цьому підході розглядаються як антикризовий інструмент і засіб стабілізації економічних циклів [2].

Дослідження, здійснені Е. Моретті та співавторами у межах Національного бюро економічних досліджень (NBER, США), демонструють, що оборонні інвестиції в науково-дослідні роботи мають позитивний вплив на продуктивність приватного сектору завдяки механізму так званих *технологічних спілловєрів* – поширення нових знань та інновацій на цивільні галузі [3].

Іншим концептуальним підходом є *модель технологій подвійного використання (dual-use)*, що передбачає створення продуктів, які мають як військове, так і цивільне застосування. Цей підхід став основою для розвитку таких технологій, як GPS, інтернет, супутниковий зв'язок, дрони та штучний інтелект [4]. У результаті оборонна економіка перетворилася на каталізатор науково-технічного прогресу, стимулюючи появу нових галузей промисловості.

Таким чином, теоретичні моделі доводять, що ОПК має *мультиплікативний ефект* на економіку: кожна інвестиція в оборону створює додатковий попит у суміжних галузях – машинобудуванні, ІТ, енергетиці, логістиці, освіті.

Історичний розвиток оборонно-промислових систем дозволяє виділити кілька базових моделей: *індустріальну, планову та ринково-інноваційну*.

США стали піонером індустріальної моделі. У роки Другої світової війни держава мобілізувала ресурси для масового виробництва озброєнь, що створило передумови для післявоєнного промислового зростання. У період Холодної війни утворився феномен *військово-промислового комплексу*, який об'єднав державу, науку та бізнес. Саме в цей час

з'явилися перші приклади технологій подвійного використання, які пізніше дали поштовх розвитку цивільних секторів економіки [5].

Радянська модель базувалася на централізованому плануванні, домінуванні державної власності та орієнтації на самозабезпечення. Попри значні досягнення в авіації, космосі та машинобудуванні, її слабким місцем була відсутність ефективного трансферу технологій у цивільну сферу. Це обмежувало інноваційний потенціал та створювало структурні дисбаланси [6].

Після 1970-х років утвердилася *гібридна модель*, яка поєднала ринкові механізми з державною координацією оборонних витрат. У ній держава зберігає стратегічну роль замовника й регулятора, але делегує реалізацію замовлень приватним корпораціям. Така система забезпечує конкуренцію, ефективність і технологічну динаміку.

Якщо ж говорити щодо сучасних тенденцій, то на початку XXI століття оборонна промисловість перетворилася на *інституційну складову промислової політики*. Країни використовують військові витрати не лише для оборони, а й як інструмент стимулювання інновацій, експорту та модернізації виробництва.

До прикладу, американська оборонна економіка спирається на систему приватно-державного партнерства. Ключову роль відіграє Агентство передових дослідницьких проєктів у сфері оборони (DARPA), що фінансує розробки у сфері штучного інтелекту, робототехніки, мікроелектроніки, авіакосмічних технологій. У США існує високий рівень трансферу інновацій у цивільний сектор, що забезпечує *довгострокову конкурентоспроможність економіки* [7].

Щодо ЄС, то після було зроблено рішучий крок до створення спільної оборонно-промислової політики. Основними інструментами є *Європейський оборонний фонд (EDF)* та програма ASAP (*Act in Support of Ammunition Production*). EDF із бюджетом понад 7 млрд євро (2021–2027 рр.) підтримує дослідження і розробки у сфері оборони [8], тоді як програма ASAP спрямована на нарощування виробництва боєприпасів і усунення «вузьких місць» у промислових ланцюгах ЄС [9].

Загалом європейська стратегія базується на принципах *кооперації, стандартизації та спільного інвестування*, що дозволяє уникнути фрагментації ринку і створює масштабний попит для приватних виробників.

Очевидно, що Україна демонструє приклад *воєнно-економічної трансформації* в умовах війни. У 2024 році в оборонному секторі працювало близько 500 підприємств із понад 300 тис. працівників [10]. Активно розвиваються напрями безпілотних систем, боєприпасів, бронетехніки, засобів РЕБ. Ключову роль відіграють державно-приватні партнерства, залучення іноземних інвесторів та кооперація з країнами НАТО.

Український досвід є яскравим прикладом того, що навіть в умовах війни оборонна промисловість може стати драйвером технологічного прориву та відбудови держави.

Тобто оборонна промисловість створює *мультиплікативний ефект* – зростання зайнятості, підвищення попиту на високотехнологічні матеріали, формування ланцюгів постачання та інфраструктури. Проте існують і ризики:

- *ефект витіснення* інших секторів економіки при надмірних військових витратах;
- *залежність від імпорту критичних компонентів*;
- *фрагментація виробництва* без єдиних стандартів;
- *технологічні витоки* через недостатній контроль за інтелектуальною власністю [11].

Саме тому сучасні стратегії ОПК акцентують на *інституційній координації, прозорості закупівель та партнерстві* між державами і приватним сектором.

Отже, оборонна промисловість є складним і водночас стратегічно важливим сектором економіки, який формує технологічну базу, стимулює інновації та забезпечує структурну модернізацію держави.

Світова практика свідчить: ефективність оборонної економіки залежить не від обсягу витрат, а від того, наскільки ці ресурси перетворюються на *інноваційний капітал*.

США демонструють модель інноваційного оборонного підприємництва, у той час як ЄС – модель інтегрованої кооперації, а Україна формує модель воєнно-технологічного відновлення.

Усі ці приклади підтверджують: оборонна економіка стає *рушієм розвитку*, коли поєднує безпекову функцію з науково-промисловою синергією.

Тобто, станом на сьогодні стратегічне завдання сучасних держав полягає у створенні збалансованої оборонно-економічної політики, яка забезпечує не лише захист території, а й технологічне лідерство, інноваційне зростання та соціальну стійкість суспільства.

Список використаних джерел

1. **SIPRI.** Trends in World Military Expenditure, 2024. – Stockholm : Stockholm International Peace Research Institute, 2025. – Режим доступу: <https://www.sipri.org/publications/2025/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2024> (дата звернення: 20.10.2025).
2. **Keynes J. M.** The General Theory of Employment, Interest and Money. – London : Macmillan, 1936. – Режим доступу: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_keynestheoryofemployment.pdf (дата звернення: 21.10.2025).
3. **Moretti E. et al.** Defense R&D, Productivity, and Spillovers. – Cambridge, MA : National Bureau of Economic Research, 2019. – (NBER Working Paper No. 26483). – Режим доступу: <https://www.nber.org/papers/w26483> (дата звернення: 20.10.2025).
4. **European Commission.** Policy Review: Unlocking the Potential of Dual-use Research and Innovation. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2025. – Режим доступу: <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-and-publications/publication-detail/-/publication/e11c91be-5173-11f0-a9d0-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 20.10.2025).
5. **Smith R.** The Military-Industrial Complex: Economic and Strategic Dimensions. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – Режим доступу: <https://www2.uwe.ac.uk/faculties/BBS/BUS/Research/economics%202009/0907%20The%20Military%20Industrial%20Complex.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
6. **Гальчинський А.** Економічна стратегія держави: історичний досвід і сучасність. – Київ : НаУКМА, 2018. – Режим доступу: http://fmv.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/2_2018.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
7. **DARPA.** Strategic Technology Office Annual Report. – Washington, D.C. : Defense Advanced Research Projects Agency, 2024. – Режим доступу: <https://www.darpa.mil/sites/default/files/attachment/2024-11/darpa-2024-afr-final.pdf> (дата звернення: 21.10.2025).
8. **European Commission.** European Defence Fund (EDF) Overview 2021–2027. – Brussels : European Commission, 2024. – Режим доступу: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/european-defence-fund-edf-official-webpage-european-commission_en (дата звернення: 21.10.2025).
9. **EUR-Lex.** Regulation (EU) 2023/1525 – Act in Support of Ammunition Production (ASAP), 2023. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1525> (дата звернення: 21.10.2025).

10. **CSIS.** Ukraine's Defense Industry Transformation Amid War. – Washington, D.C. : Center for Strategic and International Studies, 2025. – Режим доступу: <https://www.csis.org/analysis/how-ukraine-rebuilt-its-military-acquisition-system-around-commercial-technology> (дата звернення: 21.10.2025).
11. **NATO.** Allies' Defence Expenditure and Capability Targets Report. – Brussels : North Atlantic Treaty Organization, 2025. – Режим доступу: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2025/8/pdf/250827-def-exp-2025-en.pdf (дата звернення: 21.10.2025).

Бабич Олександр

PhD, асистент кафедри МБ

Цифрові альтернативні інвестиції як інструмент хеджування макроекономічної невизначеності

Альтернативні інвестиції, що охоплюють активи поза межами публічних акцій, облігацій та грошових інструментів, формують окремий клас, який відзначається низькою кореляцією з традиційними ринками, відмінними механізмами ризикутворення та потенційною здатністю забезпечувати стійкість у періоди макроекономічних шоків. У сучасній глобальній економіці, де поєднання високих політико-економічних ризиків, волатильності інфляційних режимів, затриманого ефекту монетарної політики та геоекономічної фрагментації формує режим підвищеної невизначеності, потреба в альтернативних класах активів зростає. J.P. Morgan зазначають, що навіть ефективність традиційних моделей, включно з портфелем 60/40, дедалі більше залежить від висококонцентрованої групи технологічних корпорацій, що створює асиметрію доходностей і підвищує системні ризики. Позитивна кореляція між акціями та облігаціями додатково знижує диверсифікаційний ефект, що стимулює попит на альтернативні інструменти як механізм хеджування та оптимізації ризик-скоригованої доходності. [1]

Традиційні альтернативні активи – приватний капітал, приватний кредит, нерухомість, інфраструктура, транспортні платформи, хедж-фонди та *secondarie* – історично виступають контрциклічним компонентом інвестиційних портфелів і забезпечують поєднання регулярних грошових потоків із довгостроковим приростом вартості. Водночас їхня ліквідність має структурний характер і зумовлюється не ринковою активністю, а інституційними та часовими обмеженнями: фіксацією капіталу на тривалий період, залежністю від кредитних циклів, тривалістю угод та низькою оборотністю часток. У контексті високих оцінок у сегменті *private equity*, посилення кредитних ризиків і скорочення премії за неліквідність традиційні альтернативи поступово втрачають частину свого диверсифікаційного потенціалу [1]. Це актуалізує потребу у таких формах інвестування, які б поєднували властивості альтернативних активів, але водночас забезпечували інший механізм формування вартості й менш жорстку залежність від макроекономічних фаз. У цьому контексті увага зміщується до цифрових альтернатив, ліквідність яких не є повністю вільною, проте формується за іншою, технологічною та протокольною, логікою і не підпорядковується інституційним обмеженням, характерним для традиційних ринків.

Паралельно із класичними альтернативами формується нова категорія – цифрові альтернативні інвестиції, побудовані не на матеріальних активах чи корпоративних потоках доходів, а на обчислювальній, криптографічній та мережевій економіці. Їхня ліквідність має іншу природу: замість структурної неліквідності приватних ринків вона є протокольною та мережевою і залежить від пропускну здатності цифрових платформ, попиту на обчислення, активності користувачів та параметрів алгоритмічних ринків. Першу групу таких інструментів становлять ШІ-нативні активи – цифрові активи, економічна цінність яких визначається

продуктивністю моделей штучного інтелекту. До них належать орендовані ШІ-моделі, синтетичні датасети та автономні агентні системи, здатні генерувати економічну вартість через обробку даних, inference-потоки та виконання функціональних завдань. На відміну від інвестицій у публічні технологічні корпорації, де джерелом вартості виступають корпоративні доходи та ринкові очікування, ШІ-нативні активи формують вартість за рахунок алгоритмічної продуктивності та фактичного попиту на обчислювальні ресурси. У цьому сенсі цифрові альтернативи не усувають проблему ліквідності повністю, але принципово переосмислюють її, створюючи нову архітектуру формування та обігу вартості, яка є менш залежною від традиційних фінансових рушіїв. [2]

Другим сегментом цифрових альтернатив є інвестиції у децентралізовані обчислювальні та зберігальні мережі, такі як Filecoin, Arweave, BitTorrent, що можуть розглядатися як функціональні аналоги класичних інфраструктурних активів, але у цифровому вимірі. Економіка цих протоколів заснована на виробництві та наданні базових цифрових послуг – зберігання, відтворення, обробки чи рендерингу даних – попит на які є структурно зростаючим у межах глобальної цифрової екосистеми. На відміну від традиційної інфраструктури, де вартість формується переважно з матеріальних потоків (перевезення, енергетика, логістика), у децентралізованих мережах дохідність відображає участь активу в забезпеченні мережевого функціонування та пропускну здатності протоколу. Активи цього типу можна трактувати як носії «цифрової інфраструктурної ренти»: вони отримують вартість не від локації чи фізичних активів, а від здатності надавати цифрові ресурси у середовищі з високою еластичністю попиту на compute, storage і bandwidth. Їхня цифрова природа зумовлює більшу гнучкість, стійкість до географічних та юрисдикційних обмежень і знижену залежність від монетарних чи кредитних циклів, що посилює їх потенціал як альтернативних інвестицій у середовищі технологічних трансформацій. [3]

Третьою категорією цифрових альтернатив є протоколи цифрової дефіцитності – активи, вартість яких визначається не традиційними ринковими потоками, а криптографічним дизайном, математичною рідкістю та протокольною обмеженістю пропозиції. До таких активів належать ончейн-ідентифікаційні слоти, обмежені мережеві права доступу, квоти на участь у протоколах або інші форми алгоритмічно гарантованої дефіцитності, що створюють нову категорію нефінансових хеджів у цифровій економіці. На відміну від класичних NFT, що часто мають естетично-спекулятивну природу, протоколи цифрової дефіцитності виконують функцію інфраструктурних прав, чия вартість зростає разом із масштабуванням відповідних мережевих екосистем. У таких системах економіка активу визначається мережевою корисністю, рівнем участі, кількістю взаємодій та параметрами токеноміки, а не макроекономічними циклами, що забезпечує низьку або змінну кореляцію з традиційними фінансовими ринками. Таким чином, scarcity-протоколи розширюють спектр цифрових альтернатив, формуючи новий тип капіталу, базований на алгоритмічній рідкісності, мережевих ефектах і криптографічно визначених обмеженнях. [4]

Порівняння класичних та цифрових альтернативних активів засвідчує, що нове покоління цифрових інструментів вирізняється нижчою кореляцією з традиційними ринками, підвищеною адаптивністю до технологічних циклів та відносно нижчими бар'єрами входу, формуючи принципово новий тип продуктивного капіталу, який генерує вартість не через фізичні активи чи корпоративні потоки, а через алгоритми, обчислювальні ресурси, дані та протокольну визначену мережеву взаємодію. Попри властиві їм ризики – технологічну невизначеність, регуляторні обмеження та відсутність усталених моделей оцінювання – саме цифрові альтернативи, що включають ШІ-нативні активи, децентралізовані обчислювальні мережі та протоколи криптографічної дефіцитності, демонструють потенціал стати новим фундаментом диверсифікації в умовах цифрової трансформації та структурної макроекономічної невизначеності. Така еволюція засвідчує перехід від традиційних приватних та інфраструктурних інвестицій до аутентичних цифрових форм капіталу, які здатні

розширити можливості сучасних портфельних стратегій і виступити ключовим інструментом хеджування ризиків у майбутній економіці даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. J.P. Morgan. (2024). Alternative investments: Global research insights. Вилучено з: <https://www.jpmorgan.com/insights/global-research/investing/alternative-investments>
2. Akpan, M. (2024). Beyond attention: Advancing AI token valuation through user engagement and market dynamics. *Corporate Ownership & Control*, 21(4), 8–14. <https://doi.org/10.22495/cocv21i4art1>
3. Merlec, M. M., In, H. P. (2024). Blockchain-based decentralized storage systems for sustainable data self-sovereignty: A comparative study. *Sustainable*, 16(17), 7671. <https://doi.org/10.3390/su16177671>
4. Papadogiannis, A. (2025). Economic scarcity as value: A universal framework for blockchain and beyond. SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5384204>

МІЖНАРОДНІ КОМУНІКАЦІЇ

Головко Наталія Миколаївна

Бакалавр, 3 курс

Штучний інтелект як інструмент цифрової дипломатії: перспективи та ризики

XXI століття позначилося активним розвитком цифрових технологій, зокрема генеративного штучного інтелекту. З появою першого чат-боту ChatGPT у відкритому доступі 2022 року та подальшим розвитком нейромереж розпочалося активне впровадження ШІ в усі сфери життя, зокрема й дипломатію. Це стало наступним етапом процесу цифровізації людської життєдіяльності як тенденції, що набула поширення в умовах пандемії COVID-19, запровадження карантинних обмежень та переведення комунікативних процесів у дистанційний формат. На сьогодні стратегії розширення можливостей дипломатії з використанням ШІ стають частиною державної політики провідних країн світу, штучний інтелект відіграє роль помічника при міністерствах закордонних справ та дипломатичних установах в контексті автоматизації рутинних завдань, таких як опрацювання масивів даних, а також виступає як асистент під час здійснення перекладу текстів. Завдяки швидкості роботи нейромереж та їх постійному самонавчанню ці технології мають значний потенціал як інструмент забезпечення ефективної дипломатичної діяльності, водночас їх активна імплементація в контексті цифрової дипломатії пов'язана з новими викликами, що визначає актуальність досліджуваної теми.

Метою дослідження є на основі аналізу світових трендів державної політики щодо ШІ в публічній дипломатії визначити перспективи та потенційні ризики застосування штучного інтелекту як інструменту сучасної цифрової дипломатії.

Власне цифрову дипломатію можемо визначити як форму публічної дипломатії, що передбачає застосування інноваційних комунікаційних технологій, зокрема штучного інтелекту для взаємодії з аудиторією та формування й здійснення державної політики [1]. Цифрова дипломатія з'явилася в міжнародних відносинах ще на початку XXI століття у зв'язку з підвищенням популярності соціальних мереж як каналу комунікації серед користувачів мережі Інтернет [2]. На початковому етапі вона була зосереджена переважно на взаємодії з громадськістю, однак подальший розвиток ІКТ та поява генеративного ШІ ознаменували її якісну трансформацію як засобу ведення зовнішньої політики та захисту національних інтересів держави.

Закономірною відповіддю на зростання ролі цифрової дипломатії стає розроблення урядами держав стратегічних документів та посібників для державних службовців щодо використання ними штучного інтелекту під час ведення дипломатичної діяльності з метою оптимізації операційної ефективності посольств. Зокрема, можемо виділити «Стратегію корпоративних даних та штучного інтелекту» («Enterprise data & artificial intelligence strategy») Державного департаменту США, опубліковану у вересні 2025 року [3]. Документ орієнтований на досягнення цілей Америки як наддержави у сфері ШІ та передбачає комплекс заходів на 2026 рік. Він окреслює плани щодо впровадження у роботу дипломатів інструментів штучного інтелекту, які дозволять їм отримувати аналітичні дані та приймати рішення в реальному часі. Для формування цілісної екосистеми ШІ передбачається створення продукту AI.State, що слугуватиме централізованою базою ШІ-ресурсів, та першого генеративного чат-боту StateChat, розробленого для потреб департаменту. Таким чином, передбачається інтеграція ШІ в операційні процеси для досягнення стратегічних переваг.

«Посібник зі штучного інтелекту для уряду Великої Британії» («Artificial Intelligence Playbook for the UK Government»), оприлюднений на вебпорталі Урядової цифрової служби 2025 року, містить поради щодо безпечного та ефективного використання ШІ у державних органах Сполученого Королівства [4]. Цей посібник є складником ширших стратегічних рамок, основу для яких було закладено в національній стратегії щодо штучного інтелекту 2021 року. Він формулює 10 основних принципів (відповідальність за дані, забезпечення технічного контролю та людського нагляду, прозорість тощо), якими мають керуватися державні органи, зокрема Міністерство закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку, у співпраці з яким було розроблено посібник, під час використання нейромереж. Документ орієнтований передусім на забезпечення відповідального використання штучного інтелекту, водночас жорсткі рамки, які обмежували б впровадження інновацій, відсутні. Також зазначено, що імплементація генеративного ШІ вже розпочалася, зокрема, Міністерство закордонних справ розробило набір інструментів на основі штучного інтелекту для перевірки документів, які передаються на зберігання в Національний архів, на наявність чутливих даних.

Щодо вітчизняного контексту, то в березні 2025 року було оприлюднено «Поради з відповідального використання штучного інтелекту публічними службовцями», які є складником дорожньої карти з регулювання ШІ [5]. Подібно до «Посібника...» Великої Британії, документ окреслює загальні принципи імплементації ШІ в діяльність державних служб, можливості для використання генеративного штучного інтелекту в повсякденній роботі, наприклад, для написання листів, дописів, опрацювання документів та перекладу текстів, а також потенційні ризики, на які необхідно зважати. Як бачимо, в Україні наразі відбувається формування загальної регуляторної рамки для інтеграції ШІ в державне управління, яка є спільною для всіх публічних службовців, зокрема дипломатичного корпусу та створює основу для майбутнього розроблення стратегій та планів щодо окремих сфер державної політики, зокрема цифрової дипломатії.

Тим не менш, слід зауважити щодо практичних кроків імплементації ШІ в контексті цифрової дипломатії. Так, 2024 року Міністерством закордонних справ України було створено «цифрову особу» на основі штучного інтелекту, яка надаватиме офіційну інформацію щодо консульських питань для ЗМІ [6]. Метою такого нововведення є економія ресурсів та часу міністерства та оптимізація діяльності дипломатів для більш ефективного надання допомоги громадянам. Таким чином, українська дипломатична служба стала першою, хто презентував цифрову представницю у сфері публічної дипломатії.

На основі аналізу світових та вітчизняних трендів державної політики щодо штучного інтелекту у сфері цифрової дипломатії можемо зауважити, що стратегії та рамки використання ШІ розробляються в контексті більш масштабних програмних документів, що

свідчить про наміри держав здійснити комплексну інтеграцію сучасних технологій у державну політику та її окремі сфери, зокрема дипломатію.

Такі комплексні процеси щодо впровадження ШІ зумовлені значними можливостями та перспективами для цифрової дипломатії. Перш за все, штучний інтелект здатний аналізувати великі масиви даних та робити прогнози на основі здійсненого аналізу. У контексті інформаційної та прогнозно-аналітичної діяльності це охоплює всі етапи статистичного аналізу: від планування збору необхідних даних та оцінки величин, які необхідно виміряти, – до попереднього їх дослідження, формування прогнозів та візуалізації отриманих результатів. ШІ здатний виявляти приховані тенденції в масивах джерел, наприклад, повідомленнях у медіа, здійснювати моніторинг ворожих дезінформаційних кампаній у реальному часі, моделювати сценарії переговорів та виявляти ознаки й попереджати про виникнення конфліктів чи гуманітарних криз завчасно.

По-друге, завдяки швидкості сучасних нейромереж, технології ШІ дають змогу автоматизувати внутрішні рутинні завдання. Так, їх можна використовувати для генерації пресрелізів, заяв, коротких дописів у соціальних мережах міністерства та узагальнення аналітичних звітів і документів. Оптимізація виконання таких завдань дасть змогу дипломатам більш ефективно виконувати ті завдання, які потребують більш комплексного підходу із використанням особистого досвіду, специфічних комунікативних навичок тощо, забезпечуючи більш ефективний розподіл людського капіталу.

По-третє, ШІ дає змогу оптимізувати зовнішні комунікативні процеси, зокрема забезпечити цілодобову доступність шляхом налаштування спеціального бота, який у режимі онлайн відповідатиме на звернення користувачів через сайт або в соціальних мережах; масштабування комунікацій, оскільки одна нейромережа здатна обробляти певну кількість запитів, що є особливо актуальним під час кризових ситуацій; стандартизацію відповідей на типові запити, а також здійснювати синхронний переклад як усного, так і письмового мовлення, що дасть змогу охопити іноземну аудиторію.

Водночас разом із перспективами існують і виклики, на які необхідно зважати під час інтеграції ШІ в операційні та аналітичні процеси дипломатії, оскільки вони вимагатимуть як технічних рішень, так і розроблення чітких регуляторних рамок.

Одним із таких ризиків є феномен «галюцинацій» ШІ. Оскільки генеративні мовні моделі є ймовірнісними, тобто на основі навчальних даних передбачають найбільш статистично ймовірне наступне слово в реченні, що призводить до того, що ШІ може генерувати неправдиву інформацію. Такі помилки під час підготовки аналітичної довідки, юридичного висновку, пресрелізу або генерування тексту заяви можуть призвести до хибних прогнозів або результатів. Відповідно, у посібниках урядів щодо використання ШІ визначено необхідність людської перевірки згенерованих даних.

Другим викликом можемо визначити системну дискримінацію та упередженість. Моделі ШІ навчаються на масивах даних, створених людьми, які можуть відображати соціальні, расові, гендерні та культурні упередження, які існують у суспільстві. Як наслідок, нейромережі відтворюватимуть виявлені стереотипи, наприклад, під час автоматизованого відбору заяв на візу ШІ-системою можлива дискримінація за ознакою національності чи походження. Для боротьби з цим ризиком стратегії щодо імплементації ШІ передбачають відповідальне та етичне його використання під час прийняття управлінських рішень.

Третім викликом є відсутність у штучного інтелекту особистого досвіду, навичок критичного мислення та емпатії. ШІ здатен аналізувати дані, проте він не здатен формувати власні судження щодо ситуації та не володіє інтуїцією, тоді як дипломатія передбачає міжособистісну взаємодію, побудову особистої довіри, вміння розуміти невербальні сигнали під час переговорів, розуміння історичних та культурних підтекстів та прийняття рішень в умовах невизначеності. Необхідним кроком для мінімізації цього ризику є забезпечення людського контролю за рішеннями, які приймає ШІ.

Таким чином, процес впровадження штучного інтелекту в цифрову дипломатію є об'єктивно незворотнім. Перспективи його використання пов'язані з аналітичними функціями, автоматизацією рутинних завдань та оптимізацією комунікацій. Розробка та впровадження інструментів на основі ШІ: цифрового обличчя дипломатичної установи, цифрового перекладача та цифрового пресаташе – дасть змогу підвищити ефективність дипломатичних служб. Аналіз відповідних стратегічних документів країн щодо імплементації ШІ виявив, що це є глобальним пріоритетом у цифровізації зовнішньополітичних відомств.

Водночас з огляду на пов'язані ризики, такі як можливість галюцинацій, системного упередження, загроза конфіденційності даних, а також відсутність специфічних комунікативних навичок, якими володіє людина, визначає роль штучного інтелекту не як заміни дипломата, а як помічника — інструмент, що вимагає постійного людського контролю, критичної верифікації та етичного нагляду.

Список використаних джерел

1. Bubashait F. The emerging role of AI technologies in supporting digital diplomacy and shaping international relations. *International Journal for Scientific Research*. 2025. Т. 4, № 2. С. 25–48. URL: <https://doi.org/10.59992/ijsr.2025.v4n2p2>
2. Riabets N., Tymkiv I. The phenomenon of digital diplomacy in the context of modern global transformations. Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference. Krakow, Poland. С. 5-10. URL: <https://eu-conf.com/en/events/the-latest-technologies-introduced-into-modern-life-and-science>
3. Enterprise data & artificial intelligence strategy. *U.S. Department of State*, 2025. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2025/09/Department-of-State-Enterprise-Data-and-AI-Strategy.pdf>
4. Artificial Intelligence Playbook for the UK Government. Government. *Digital Service*, 2025. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-playbook-for-the-uk-government/artificial-intelligence-playbook-for-the-uk-government.html#data-protection-and-privacy>
5. Поради з відповідального використання штучного інтелекту публічними службовцями. *Міністерство цифрової трансформації*, 2025. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Porady_z_vykorystannya_AI.pdf
6. Консульські послуги МЗС. – BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c3gld89ldpzo>

Вірич Софія Володимирівна

Бакалавр, 3 курс

Неурядові культурні ініціативи як засіб формування бренду України в європейському культурному просторі

Non-governmental cultural initiatives as a tool for shaping Ukraine's brand in european cultural space

У роботі розглянуто неурядові проекти як майданчики для формування українського національного бренду, аспект державної підтримки та проблематику меседжів у його формуванні. Мета – довести, що неурядові культурні ініціативи є ключовими для закріплення ідей бренду України.

Ключові слова: бренд, культурні ініціативи, меседж, інформаційний дискурс.

The study examines non-governmental projects as platforms for shaping the Ukrainian national brand, the role of state support, and the challenges associated with messaging in its formulation. The objective is to demonstrate that non-governmental cultural initiatives are key to consolidating the brand's core ideas.

Keywords: brand, cultural initiatives, message, information discourse.

Державний бренд – це сукупність позитивних та ексклюзивних характеристик та похідних асоціацій, за якими певна держава ідентифікує себе з-поміж інших. За Саймоном Ангольтом, кожна країна одразу має набір асоціацій і стереотипів щодо неї, які впливають на її економічний і політичний успіх. Бренд країни – це не набір маркетингових та піар стратегій. Це процес узгоджених дій, інвестицій, інновацій та комунікації країни для реалізації стратегії власної конкурентної ідентичності [1]. Меліса Арончик у статті *Living the Brand: Nationality, Globality and the Identity Strategies of Nation Branding Consultants* характеризує національний бренд як форму національного дискурсу у глобальному контексті. Важливим є його сприйняття й ретрансляція громадянами всіх верств суспільства [2]. Розвиток національного бренду провокує виникнення сталих виразів-асоціацій, наприклад, французький багет, швейцарський годинник, бразильський карнавал – позитивних подій, традицій, досягнень. Україну переважно згадують через призму негативних явищ, особливо Чорнобиль, корумпованість й нестабільність влади. Європейське населення має низьку обізнаність щодо видатних українських характеристик. Зацікавленість Україною з'являється під час особливих подій, але згасає через відсутність постійного інформаційного потоку. Україна має визначити набір позитивних характеристик для власного асоціативного ряду. Закріплення уявлення про державу найкраще відбувається через фізичну її присутність в інформаційному дискурсі, що охоплює певне питання. Ефективні засоби для цього – діяльність діаспори, неурядових організацій у сфері культурної дипломатії та участь підприємницьких та мистецьких проєктів на міжнародних фестивалях, виставках й презентаціях. Це формує чіткі меседжі, які сприяють формуванню асоціацій.

Наприклад, Український інститут у Лондоні (благодійна організація) слугує медіумом для британської публіки у дослідженні культури України. Він, зокрема, відомий за організацію Днів українського кіно в Лондоні в 2019 році у співпраці з ДержКіно та Arthouse Traffic. Також Інститут співпрацює з Школою слов'янських та східноєвропейських студій в Університетському коледжі Лондона та надає можливості для презентації своїх здобутків та думок для науковців, які займаються дослідженням української проблематики. Таким чином Інститут просуває бренд України не через нав'язливий піар, а через м'яке заохочення до ознайомлення [3]. IZOLYATSIA (ІЗОЛЯЦІЯ) – українська неурядова платформа, що підтримує сучасне мистецтво. Відома в Європі завдяки виставкам і дискусіям на теми деколонізації, політичних конфліктів та соціальної пам'яті [4].

Низка українських брендів та компаній, таких як Grammarly, Ajax, MacPaw, Ksenia Schneider, FROLOV тощо уже мають певну впізнаваність у світі, проте споживачі не поєднують бренд з його українським походженням. Відповідно, не формується імідж (який є складовою бренду) України як потенційного лідера ІТ інновацій чи модної сфери. Виникає потреба в платформах, де українські проєкти зможуть бути представлені європейській публіці.

Приклад стратегії: I am u are – проєкт про креативну економіку України, що проводиться в США. Підхід проєкту: комбінація ярмарку українських виробників, виставки творів мистецтва й інноваційних досягнень і культурної платформи. Ідея: Україна – сучасна, диджитальна країна, яка переосмислює традиції та втілює сміливі ідеї. Формується наратив про технологічний потенціал України [5].

Основним рушієм національного брендингу є держава, оскільки держава є основною зацікавленою стороною. Коли держава не підтримує культурну складову брендингу, зокрема в обличчі недержавних його акторів як його суб'єктів чи носіїв, ці актори не можуть вважатись відповідальними за недостатню або невдалу діяльність що репрезентації країни. Держава задає напрям, пріоритети брендингу, а недержавні актори є вдалими засобами

донесення осяжних, практичних його аспектів. Наприклад, схема: держава презентує себе як лідера ІТ інновацій, таким чином хоче залучити інвесторів – українські стартапи й компанії беруть участь у або організовують виставки, дискусії, форуми тощо для презентації своїх можливостей чи продуктів – громадськість та потенційні партнери можуть ознайомитись з ними власною особою, без посередників – регулярна така присутність формує впізнаваність (асоціативний ряд), авторитет та, згодом, бажану частину бренду.

На початку війни мистецькі проєкти, представлені на міжнародних та європейських платформах, показували жахи російської агресії. Меседж – Україна це жертва неспровокованої війни. Сьогодні фокус зміщується в бік зображення життя цих умовах, емоційно-психологічного боку реальності українців. З'являється новий меседж – витривалість та трансформація. При тому проєкти на світську тематику, які не мають у собі аспекту війни, також продовжують розвиватись.

Війна є фоном, а не ключовою подією, через яку передається ідея. Це одна з частин національного бренду — різноманіття культурно-мистецьких проявів попри часи війни та інтеграція війни в них як аспекту, якого неможливо уникнути, але який не визначає цінність мистецтва чи його меседж.

Недержавні громадські організації, мистецькі проєкти, підприємницькі виставки тощо є досяжним для європейського суспільства медіумом для взаємодії з українськими меседжами. Діяльність для розбудови українського національного брендингу має включати їх підтримку, щоб у час формування власної піар- та маркетингових стратегій такі ініціативи не цурались позиціонувати себе як українські.

ДЖЕРЕЛА:

1. Савенко О. В. Креативно-культурні проєкти брендингу сучасної України. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2022. № 3. С. 83–88.
2. Мадрига Т. Національний бренд України як засіб комунікації в умовах повномасштабної війни. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. Випуск 17, 2024. С. 97-105.
3. Грачевська Т. Роль неурядових організацій у посиленні культурної присутності України у світі. «Філософія та політологія в контексті сучасної культури», 2021, Т. 13, № 1.
4. ІЗОЛЯЦІЯ: Платформа культурних ініціатив. URL: <https://izolyatsia.org/en/foundation/>
5. Бакієва М. Найбільший ярмарок українських брендів в США: Хто і навіщо робить і am u are. DTF Magazine. 10 січня 2024. URL: <https://donttakefake.com/najbilshyj-yarmarok-ukrayinskyh-brendiv-v-ssha-hto-i-navishho-robyt-i-am-u-are/>

Комар Марія Андріївна

Магістр, 2 курс

Концепція “м’якої сили” як інструмент зовнішньої політики України

Вступ

Актуальність теми дослідження. Наразі в умовах наявної геополітичної турбулентності, що характеризується ерозією системи міжнародного права та посиленням гібридних загроз, інструментарій зовнішньої політики зазнає докорінних змін. На перший план виходять невійськові засоби впливу, де боротьба за наративи, цінності та симпатії міжнародної спільноти стає ключовим полем протистояння.

Для України, яка протистоїть повномасштабній російській агресії, розбудова потенціалу “м’якої сили” перетворилася з іміджевого завдання на життєво важливий компонент національної безпеки. Поставивши під загрозу саме існування української

державності, вторгнення 2022 року водночас спровокувало небачену досі хвилю глобального інтересу до української культури, історії та цінностей. Світ побачив не лише жертвність, а й надзвичайну стійкість та креативність українського суспільства. Цей феномен виник значною мірою органічно. Він потребує глибокого наукового аналізу, систематизації успішних практик та розробки довгострокової державної стратегії для перетворення ситуативної міжнародної підтримки на стійкий стратегічний капітал. Здатність України формувати власну привабливість та залучати міжнародну підтримку не через примус, а через переконання, залишається одним із ключових факторів її стійкості.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі потенціалу української “м’якої сили” та визначенні стратегічних напрямів її ефективного використання як дієвого інструменту реалізації національних інтересів в умовах нових глобальних викликів.

Американський політолог Джозеф Най описав концепцію “м’якої сили” як здатність впливати на інших та досягати бажаних результатів через привабливість, а не через прямий примус чи фінансовий тиск. Згідно з його теорією, джерелами такого впливу є привабливість культури країни, її політичних цінностей, таких як демократія та права людини, а також легітимність її зовнішньої політики в очах світу. Таким чином, цей вид влади не спирається на військові чи економічні важелі (“жорстка сила”), а апелює до цінностей та ідентичностей, формуючи сприятливе середовище для просування державних інтересів.

Провідні українські дослідники у сфері міжнародних відносин також підкреслюють, що в сучасному глобалізованому світі ефективність зовнішньої політики все більше залежить від здатності держави вибудовувати довіру та позитивне сприйняття на основі спільних цінностей, а не лише покладатися на традиційні інструменти сили.

Усвідомлення обмеженості кожного з підходів окремо призвело до формування парадигми “розумної сили” (smart power). Вона передбачає не просте механічне поєднання, а синергетичну інтеграцію інструментів “жорсткої” та “м’якої сили”, застосування яких є ситуативно обумовленим та спрямованим на максимізацію ефективності для досягнення конкретних стратегічних цілей держави.

Україна володіє значним потенціалом “м’якої сили”, який особливо потужно проявився після 2022 року, трансформувавши міжнародне сприйняття держави. Джерелами цієї сили є декілька ключових вимірів. Насамперед **ціннісний**: головним нематеріальним активом України стала її репутація “захисниці вільного світу”. Героїчний спротив українського народу російській агресії перетворив Україну на глобальний символ боротьби за демократію та свободу, що знаходить потужний емоційний відгук у суспільствах західних країн

Не менш важливим є **культурний**, адже повномасштабне вторгнення спровокувало глобальний запит на українську культуру, що дало старт процесу її “деколонізації” у світовому мистецькому просторі. Українські митці, музиканти, кінорежисери та дизайнери стали бажаними гостями на провідних світових майданчиках.

Доповнює цей потенціал **зовнішньополітичний вимір**, де стратегічний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію є основою привабливості української моделі розвитку та демонструє її цивілізаційний вибір.

Інституційне забезпечення цієї політики покладено на Міністерство закордонних справ, Український інститут, Український культурний фонд, Міністерство культури та стратегічних комунікацій України та Український інститут національної пам’яті. Ці інституції реалізують проекти у сфері культурної та публічної дипломатії. Однак їхня діяльність часто обмежена браком системної координації та недостатнім фінансуванням, що робить політику “м’якої сили” переважно реактивною, а не проактивною.

Окремої уваги в цьому контексті заслуговує трансформація інституту першої леді на дієвий інструмент публічної дипломатії. На прикладі діяльності Олени Зеленської можна побачити, наскільки ефективно гуманітарні ініціативи доповнюють офіційну зовнішню

політику. Започаткований Оленою Зеленською “Київський саміт перших леді та джентльменів” став унікальною міжнародною платформою. Також проекти у сферах ментального здоров’я, безбар’єрності та збереження культурної спадщини транслиють світові образ України як сучасної, соціально відповідальної держави. Це ефективно гуманізує образ країни, доповнюючи – і що важливо, врівноважуючи суворий наратив військової стійкості.

Практичними прикладами успішного застосування цих інструментів стали інформаційно-комунікаційні кампанії, такі як глобальна фандрейзингова платформа UNITED24 та іміджева кампанія Brave Ukraine. Вони залишаються зразками креативного підходу до мобілізації міжнародної допомоги.

Важливу роль відіграє і цифрова дипломатія. Активність українських державних органів у соціальних мережах дозволила вибудувати прямий канал комунікації зі світовою спільнотою, часто оминаючи традиційні медіа.

Попри наявні успіхи, ефективна реалізація політики “м’якої сили” стикається з низкою серйозних викликів. Серед них ключовими є системна дезінформаційна діяльність РФ, внутрішні проблеми, зокрема корупція, а також ризик “втоми від України” у міжнародному інформаційному просторі.

Виходячи з цього, стратегічними напрямками посилення української “м’якої сили” мають стати декілька взаємопов’язаних кроків. Насамперед це розробка та ухвалення єдиної державної стратегії публічної та культурної дипломатії, що забезпечить координацію зусиль усіх залучених акторів. Ключовим елементом такої стратегії має стати свідомий перехід від наративу “Україна – жертва” до наративу “Україна – інноватор та творець глобальної безпеки”. Це дозволить демонструвати не лише стійкість, але й креативність, технологічність та внесок у майбутнє вільного світу. Окрім того, необхідно активніше залучати українську діаспору як природних амбасадорів “м’якої сили” та системно розвивати освітню дипломатію через створення привабливих програм для іноземних студентів і дослідників, що дозволить виховувати майбутні покоління друзів України.

Висновки

“М’яка сила” залишається невіддільним та критично важливим інструментом зовнішньої політики сучасної України. В умовах повномасштабної війни вона слугує ефективним засобом для зміцнення міжнародних коаліцій, протидії російській пропаганді та забезпечення довгострокової підтримки. Одним з ключовими джерел української “м’якої сили” сьогодні є її культура, що переживає глобальний ренесанс.

Діяльність інституту першої леді демонструє важливість гуманізації міжнародних відносин та ефективність нетрадиційних акторів у публічній дипломатії.

Для подальшого успіху Україні необхідно перейти від ситуативних комунікаційних перемог до довгострокової, проактивної та добре скоординованої державної політики. Стратегічне інвестування у культурну, освітню та цифрову дипломатію дозволить не лише вистояти у боротьбі, а й закріпити за Україною статус впливової та авторитетної європейської держави.

Джерела:

1. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs. 191 p.
2. Nye, J. S. (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs. 320 p.
3. Зовнішня політика України: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці. (Щорічник, видання Національного інституту стратегічних досліджень).
4. Магда, Є. В. (2017). *Гібридна війна: вижити і перемогти*. Харків: Віват. 304 с.
5. Квіт, С. М. (2019). *Масові комунікації*. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”. 248 с.

6. Шевченко-Савчинська, Л. В. (2016). *Інструменти “м’якої сили” у зовнішній політиці держави*. Гілея: науковий вісник, (108).

Кальватинська Анастасія Олександрівна

Бакалавр, 3 курс

Політичний підтекст пісенного конкурсу Євробачення в XXI ст.

Євробачення, яке є одним із найпопулярніших музичних конкурсів у світі, стало не лише культурною, а й політичною платформою. У XXI ст. конкурс набув нового значення, де поряд із музичними виступами відбуваються прояви політичних символів, дипломатичних жестів та відображення суспільно-політичних тенденцій. Політична ситуація в Європі значно впливає на відносини між країнами-учасницями, що відображається у виборі тем пісень, голосуванні та реакціях глядачів. Це робить дослідження політичного підтексту конкурсу важливим для розуміння його ролі як інструмента міждержавної комунікації.

Конкурс, який починався як виключно музичний захід, поступово перетворився на платформу для вираження політичних позицій та сигналів між країнами. Це підтверджується численними прикладами політичного голосування, бойкотів та виключень учасників, що відображають поточні конфлікти та напруження між державами. В епоху глобалізації, коли культура та музика перетинаються з політикою, Євробачення стало своєрідним майданчиком для відображення міжнародних тенденцій, політичних протестів та дипломатичних відносин.

Метою дослідження є проаналізувати динаміку та інтенсивність проявів політичного підтексту різних типів з акцентом на вплив міжнародного контексту на тематичне наповнення виступів, вибір країн-учасниць і результати голосування.

Було запропоновано авторську класифікацію типів проявів політичного підтексту на Євробаченні за п'ятьма основними категоріями, а також введено додаткові підкатегорії для детального аналізу. Запропонована класифікація відображає не лише наявність, але й інтенсивність впливу зовнішньої та внутрішньої політики держав, подій політичного життя на участь країн у конкурсі, зміст виступів і поведінку учасників.

Перша категорія – це відмова від конкурсу. Розглядалися типи відмов: добровільна відмова через політичні конфлікти між державами, коли країни бойкотують конкурс через суперечності з іншими учасниками (наприклад, у 2012 Вірменія бойкотувала конкурс у Баку через конфлікт з Азербайджаном), і добровільна відмова через внутрішні проблеми в країні, коли політична або соціальна ситуація всередині держави ускладнює участь у конкурсі (наприклад, у 2015 Україна відмовилась від участі через фінансові труднощі, пов'язані з окупацією Криму та Донбасу).

Другою категорією є дії з боку організаторів. В рамках якої: дискваліфікація через текст пісні, коли учасників, чиї пісні містять політичний підтекст відстороняють від участі (наприклад, у 2021 Білорусь було дискваліфіковано через політичний підтекст пісні «Я научу тебя» у виконанні гурту «Галаси 3Места»); дискваліфікація через зовнішньополітичну ситуацію, коли країну не допускають до участі через політичні дії чи конфлікти (наприклад, у 2022 Росію було дискваліфіковано через повномасштабне вторгнення в Україну); та вимога змінити текст пісні, коли організатори вимагають коригування пісні через політичні натяки (наприклад, у 2024 ЄМС змусила Ізраїль змінити назву та текст пісні через натяк на події 7 жовтня 2023 року).

Третя категорія стосується політичних меседжів у піснях. У межах цієї категорії виділено: пісні, що виражають протест або революційні настрої (наприклад, пісня «Разом нас багато» гурту Гринджоли була гімном Помаранчевої революції); пісні про національну ідентичність та історію, які містять політичне послання (наприклад, пісня «1944» Джамали була присвячена депортації кримських татар); антивоєнні меседжі у піснях від країн, які беруть участь у конфлікті, коли пісні відображають позицію країни, що перебуває в стані

війни (пісня «Warrior» від Грузії була своєрідним протестом проти російської політики); і антивоєнні меседжі у піснях від країн, які не беруть участь у конфлікті, коли країна виступає з закликами до миру, не будучи учасником конфлікту (наприклад, пісня «Watergun» від Швейцарії стала відкритою критикою російсько-української війни, в пісні прямо звучить рядок «Я не хочу бути солдатом, я не хочу грати зі справжньою кров'ю»).

Четверта категорія – це поведінка артистів і делегацій. Основні типи проявів, які досліджувались в межах цієї категорії: образи артистів, коли вибір костюмів є політичним жестом (наприклад, представники Хорватії у 2023 були одягнуті в образи диктаторів Лукашенка та Путіна); графічні елементи на екранах сцени, які містять політичні символи (під час виступу представників України Jerry Heil та Alyona Alyona було зображено графіку, яка відсилає до трагедії на Каховській ГЕС); та дії поза виступом, наприклад, політичні заяви чи акції під час прес-конференцій, інтерв'ю або інших публічних заходів, пов'язаних з конкурсом (наприклад, у 2019 представники Ісландії Hataari розгорнули палестинські прапори під час оголошення результатів).

П'ятою категорією є голосування. У ній було виділено дві підкатегорії: взаємне голосування між сусідніми країнами, яке може бути результатом політичних альянсів (наприклад, Україна та Польща протягом 9 років обмінюються максимальними балами від глядачів), та голосування у відповідь на політичні конфлікти, коли голосування є реакцією на політичні суперечки чи кризи (наприклад, у 2009 Азербайджан розслідував громадян, які голосували за Вірменію).

Для аналізу проявів політичного підтексту на Євробаченні у XXI ст. використано таблиці та графіки, що дозволяє виявити особливості поширення політично забарвлених проявів у різних географічних і часових контекстах.

Досліджуваний часовий проміжок було поділено на чотири періоди: глобальні зміни та стабілізація (2000-2007) – період після розширення Європейського Союзу та відносної політичної стабільності в Європі, з поступовим укоріненням демократичних цінностей; кризи та нестабільність (2008-2013) – роки глобальної фінансової кризи, труднощів та зростання політичного невдоволення в окремих країнах; конфлікти та політичні зміни (2014-2019) – часовий проміжок, позначений початком війни в Україні, активізацією геополітичного протистояння і впливом міграційної кризи; глобальні перетворення (2020-2024) – період пандемії COVID-19, повномасштабної війни Росії проти України та активізації політичного дискурсу на європейському рівні.

Графік на Рис. 1 показує загальну динаміку інтенсивності використання арени Євробачення з метою донесення політичного меседжу.

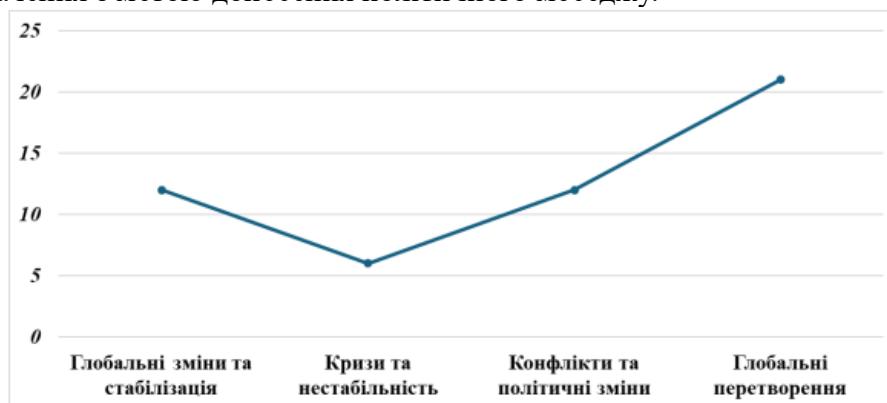

Рис. 1 «Сума проявів політичного підтексту за групами років»

Найбільша кількість проявів припала на період «Глобальні перетворення» (2020-2024), що свідчить про посилення політичних меседжів у піснях під час змін у світовій політичній ситуації. Натомість найменше проявів зафіксовано у період «Кризи та

нестабільність» (2008-2013), що свідчить про зниження акценту на політичних заявках під час економічних та політичних криз.

В той же час динаміка змін за окремими категоріями (Рис. 2) демонструє, що інтенсивність проявів підтексту у всіх категоріях, крім «Відмова від конкурсу», суттєво зросла у період 2014-2024 років – у час активізації глобальних політичних змін і конфліктів.

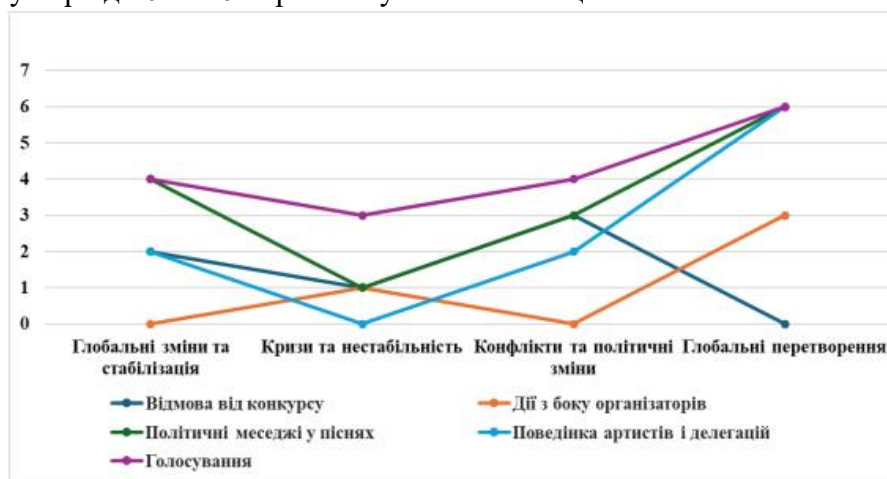

Рис. 2 «Динаміка проявів політичного підтексту за групами років»

Аналіз динаміки політизованих складових виступів країн-учасниць дозволив виявити періоди підвищеної політичної напруги в межах пісенного конкурсу. Проте для комплексного розуміння політичного підтексту доцільно також враховувати геополітичний фактор.

Країни було об'єднано у кілька регіональних груп: Балтія (Естонія, Литва), Близький Схід (Ізраїль, Ліван), Кавказ (Азербайджан, Вірменія, Грузія), Скандинавія (Норвегія, Швеція, Ісландія), Східна Європа (Білорусь, Росія, Польща, Чехія), а також Центральна та Південно-Східна Європа (Швейцарія, Сербія, Чорногорія, Хорватія). Україна виведена в окрему категорію, щоб зосередити увагу на особливостях її участі в Євробаченні з огляду на політичні аспекти.

На графіку (Рис. 3) показано загальну динаміку змін інтенсивності прояву політичного підтексту по групах країн протягом досліджуваного періоду.

Рис. 3 «Сума проявів політичного підтексту за групами країн»

Найбільше проявів політичного підтексту зафіксовано в Україні. Якщо розглядати за географічними групами, то лідером є Східна Європа, зокрема завдяки великій кількості

проявів у категорії «Голосування». Найменшу кількість проявів політичного підтексту виявлено в Скандинавії. Це свідчить про те, що рівень політичної активності та ступінь використання політичного контенту значною мірою залежать від регіональних особливостей політичної культури та історичного контексту. Східна Європа демонструє вищу інтенсивність політичного впливу через соціальні та культурні чинники, тоді як Скандинавія характеризується більш поміркованим підходом до інтеграції політики у публічний дискурс.

Проведене дослідження дозволило простежити, як пісенний конкурс Євробачення перетворився з культурної події на своєрідну платформу для вираження політичних позицій і реагування на глобальні та регіональні конфлікти. Аналіз показав, що прояви політичного підтексту найінтенсивніші у формі політичних меседжів у піснях та голосування, з піком у період глобальних перетворень (2020-2024 рр.), коли політична напруга в Європі зросла через війну в Україні та інші кризи. Географічно найбільша активність спостерігається в Україні та країнах Східної Європи, де конкурс слугує інструментом культурного спротиву та дипломатичного тиску. Попри декларовану аполітичність, Євробачення виконує функцію м'якої сили, дозволяючи країнам просувати національні наративи через музику та символіку. Отже, у ХХІ ст. конкурс став майданчиком для вираження політичних поглядів, що свідчить про наявність сталого політичного підтексту та потребує подальших досліджень його ролі в культурній дипломатії під час гібридних конфліктів.

Шинкаренко Анастасія Юріївна

Бакалавр, 4 курс

Регулювання технології штучного інтелекту та модель США в контексті світових тенденцій

Вступ

Актуальність: Системи штучного інтелекту (ШІ) дедалі активніше інтегруються у всі сфери життя – від транспорту та освіти до правосуддя. Їхній розвиток створює як значні можливості, так і серйозні ризики, пов'язані з безпекою, етикою, конфіденційністю даних, дезінформації та правами людини. Це зумовлює потребу у формуванні ефективних механізмів регулювання ШІ на національному та міжнародному рівнях. Регулювання ШІ є не лише технічним чи правовим завданням, а й стратегічною вимогою для збереження стабільності демократичних систем та етичних принципів. У сучасному світі, де алгоритми дедалі частіше ухвалюють рішення, що впливають на життя людей, держава має гарантувати прозорість та підзвітність і справедливість таких рішень. Без належних механізмів контролю існує ризик перетворення ШІ на інструмент цифрового авторитаризму, дискримінації або соціального контролю. Наразі формується три провідні моделі регулювання ШІ – американська, європейська та китайська, кожна з яких має власні підходи поєднання інновацій та контролю.

Мета: визначити глобальні тенденції регулювання технології ШІ, проаналізувати відмінності між моделями США, ЄС і Китаю та визначити їх ключові чинники, що впливають на розвиток ШІ у світі.

Основна частина:

Сучасний розвиток технології штучного інтелекту (ШІ) кардинально змінює економіку, соціальні структури та політичні процеси у світі. Водночас зростання можливостей ШІ супроводжується ризиками – від безробіття до дезінформації та зловживань владою. Це зумовило потребу у формуванні системи правового регулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях.

На глобальному рівні відбувається активізація міжнародних ініціатив. Зокрема, у 2023 році 28 країн підписали Блетчлінську декларацію про безпеку ШІ, що закликала до прозорості та підзвітності розробників[1]. У межах Хіросімського процесу G7 започатковано розробку

міжнародних принципів і Кодексу поведінки для організацій, що працюють з передовими ШІ-системами [2]. У 2024 році у Вільнюсі схвалено Рамкову конвенцію Ради Європи про ШІ, яка стала першим юридично обов'язковим міжнародним договором у цій сфері [3]. Водночас організації UNESCO та Interpol просувають власні етичні стандарти у сфері ШІ [4].

Європейський Союз є лідером у створенні комплексного регулювання. Закон про ШІ (AI Act), що набув чинності у 2024 році, вводить ризико-орієнтований підхід, визначаючи чотири рівні ризику використання ШІ – від неприйнятнього до мінімального [5]. Доповненням став Закон про цифрову операційну стійкість (DORA), який встановлює вимоги до технологічної безпеки у фінансовому секторі [6].

Велика Британія обрала гнучку модель, засновану на секторальному підході, та у 2024 році уклала першу у світі двосторонню угоду із США щодо безпеки ШІ. У США відсутнє єдине федеральне регулювання: ініціативи реалізуються через президентські укази, «Білль про права ШІ» та законодавство окремих штатів, зокрема Каліфорнії (SB-1047) і Колорадо (CAIA) [7], [8].

Китай дотримується централізованого, суворого контролю, реалізуючи Тимчасові адміністративні правила щодо генеративного ШІ та плануючи створення понад 50 національних стандартів у сфері до 2026 року.

Україна інтегрується у європейський нормативний простір: ухвалено Концепцію розвитку ШІ (2020), а у 2023 році – Дорожню карту з регулювання ШІ, що ґрунтується на принципах ЄС [9],[10]. Міністерство цифрової трансформації готує Білу книгу ШІ, яка визначить підходи до формування національного законодавства [11].

Узагальнивши основні риси внутрішнього та міжнародного регулювання технології ШІ, постає необхідність детальнішого аналізу підходів, що застосовується провідними державами світу.

Сполучені Штати Америки демонструють особливий підхід відмінний від інших гравців на міжнародній арені. Американська модель базується на ринковій гнучкості та державному контролі за ризиковими технологіями. Політика змінюється залежно від адміністрації: якщо адміністрація Байдена акцентувала на безпеці та прозорості (зокрема указ від 30 жовтня 2023 року, що вимагав від компаній звітувати про ризикові системи ШІ), то адміністрація Трампа скасувала цей документ, орієнтуючись на стимулювання технологічного зростання [12].

Китай дотримується державно-центральної моделі регулювання, орієнтованої на контроль і національний суверенітет у сфері цифрових технологій. З 2023 року влада КНР обмежила доступ до ChatGPT, паралельно стимулюючи розвиток власних моделей. Ключовим символом китайської технологічної політики став стартап DeepSeek, який відкрито конкурує із західними моделями [13].

Європейський Союз обрав нормативно-правовий підхід, який базується на цінностях прав людини, прозорості та етичності. У 2024 році набув чинності Акт про штучний інтелект (AI Act) – перше комплексне законодавство у світі, що встановлює ризик-орієнтовану систему регулювання ШІ. Закон забороняє високоризикові системи, такі як біометричне стеження, й передбачає поетапне впровадження вимог до великих моделей.

Висновок: Аналіз підходів провідних держав світу до регулювання ШІ демонструє формування різних моделей управління технологією відповідно до власних політичних, економічних і культурних пріоритетів. Європейський Союз прагне забезпечити етичність і безпечність ШІ через правові механізми контролю, Сполучені Штати дотримуються гнучкої ринкової стратегії з акцентом на інноваціях, тоді як Китай робить ставку на централізований державний нагляд і технологічний суверенітет. Такі відмінності можуть призвести до виникнення регуляторної асиметрії, яка ускладнить міжнародну співпрацю та стандартизацію. Поряд із цим залишається невирішеним питання створення універсальної системи міжнародного нагляду, розподілу за наслідки використання ШІ, а також визначення етичних меж використання технології ШІ.

Список використаних джерел:

1. The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023. GOV.UK URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023>
2. The Hiroshima AI Process: Leading the Global Challenge to Shape Inclusive Governance for Generative AI. JapanGov. URL: https://www.japan.go.jp/kizuna/2024/02/hiroshima_ai_process.html
3. Council of Europe opens first ever global treaty on AI for signature. *Council of Europe*. 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/-/council-of-europe-opens-first-ever-global-treaty-on-ai-for-signature>
4. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/recommendation-ethics-artificial-intelligence>
5. AI Act. *European Commission*. 2024. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai>
6. The Digital Operational Resilience Act Explained: What You Need To Know. *AuditBoard*. 2024 URL: <https://auditboard.com/blog/digital-operational-resilience-act-explained/>
7. The United Kingdom and artificial intelligence. *European Parliament*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2024\)762285](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2024)762285)
8. Ghaffary S. OpenAI Says California's Controversial AI Bill Will Hurt Innovation. *Bloomberg*. 2025.(дата звернення: 24.04.2025) URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-08-21/openai-says-california-s-controversial-ai-bill-will-hurt-innovation>
9. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2024 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>. (дата звернення: 01.03.2025)
10. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Дорожня карта від 07.10.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuivannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfy-prezentuvalo-dorozhniu-kartu>
11. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Біла книга від 26.06. 2024 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuivannia-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfy-prezentuie-bilu-knyhu>
12. Gangitano A. G. Biden issues sweeping executive order on AI. *the Hill*. 2023. 30 October URL: <https://thehill.com/homenews/administration/4282336-biden-issues-sweeping-executive-order-on-ai/>
13. Сергій Мельник. Що відомо про китайський ШІ DeepSeek і чому його сенсаційний успіх може виявитися результатом крадіжки. *LB.UA* URL: https://lb.ua/tech/2025/01/30/657858_shcho_vidomo_pro_kitayskiy_shi_deepseek_i_h_tml

Святун Станіслав Олексійович

4 ОР "Бакалавр"

Нова етика у світовому кіно: наративний аналіз

Кіно досить давно було і є досить потужним методом впливу на суспільство та громадську думку і досить часто політичні події, соціальні тенденції, військові конфлікти та інші зміни в світі та в соціальній етиці.

Після 24.02.2022 глобальне кіно (художнє та документальне) активізувало етичну самоусвідомленість у трьох вимірах: **відповідальність за репрезентацію війни і травми; нові технологічні виклики (генеративний контент, deepfake) та право на образ; та деколоніальна/спільні режисерські практики у фестивалях і куратії**. Ці зміни формують наративні стратегії, які вимагають оновлених етичних норм і методів аналізу.

Одним із центральних аспектів нової етики є **зображення війни і травми**. Після 2022 року режисери стикаються з питанням: де проходить межа між свідченням і експлуатацією? Документалістика переживає перехід від «естетики катастрофи» до «етики свідчення», де ключовими стають поняття згоди, співприсутності та відповідального монтажу [1]. Прикладом такої етичної позиції є фільм «**20 днів у Маріуполі**» Мстислава Чернова — документальне свідчення війни, яке одночасно піднімає питання про межі допустимого у відтворенні людських страждань. Фільм став не лише наглядною демонстрацією жаків війни в Україні, військових злочинів російської армії та тих умов життя, з якими стикаються українці зараз і з якими їм доводиться співіснувати, але й також став відкриттям для іноземної аудиторії і показав важливість політичної та військової підтримки України у боротьбі за свою незалежність та свободу. Також фільм став потужним підживленням для іміджу України та українського кіно в світі і, зокрема, став першим українським документальним фільмом, що отримав Оскар.

Паралельно формується **етика роботи з генеративними технологіями**, зокрема deepfake та AI-контентом. Кіноіндустрія стикається з феноменом цифрового відтворення голосів і образів реальних людей, що загинули або не давали згоди на використання своїх зображень. Це ставить під сумнів традиційні уявлення про авторство, автентичність та відповідальність митця. Нові етичні стандарти вимагають прозорого маркування AI-змонтованих сцен, юридичної фіксації прав на образ та впровадження механізмів інформованої згоди. Серіал «**Чорне дзеркало: Джоан — огидна**» (**Black Mirror: Joan is Awful**) (Netflix, 2023) є наглядним прикладом цих явищ, оскільки він сатирично досліджує ситуацію, коли технології порушують право людини на власне зображення, демонструючи моральну кризу суспільства, у якому кожен може стати «цифровим персонажем». Подібні питання піднімає також документальний фільм «**Інше тіло**» (**Another Body**) (США, 2023), що розповідає історію жінки, чий образ використали у deepfake-порнографії, — фільм показує потребу у нових етичних нормах щодо цифрового контенту. В українському контексті ці питання постають у дискусіях навколо віртуальної реконструкції зруйнованих міст і цифрових меморіалів, зокрема в експериментальних роботах молодих режисерів Київського тижня критики 2024 року, де штучний інтелект використовується як метафора колективної пам'яті. [2].

Ще одним виміром є **деколоніальна етика та спільна куратія**. У світлі нових глобальних конфліктів посилюється увага до питання: хто має право розповідати історії «інших» народів? Міжнародні фестивалі та арт-інституції впроваджують практики *co-curation* — спільного кураторства з місцевими режисерами й продюсерами, що забезпечує автентичне представлення регіональних наративів. Це свідчить про перехід від патерналістського «глобального погляду» до горизонтальної, рівноправної моделі творення змісту. Прикладом є фільм «**Терикони**» (реж. Тарас Томенко, 2022), який розповідає про дітей війни без зовнішнього патерналізму, та «**Що бачимо, коли дивимось у небо?**» (Олександр Коберідзе, Грузія, 2022), де локальна історія набуває універсального звучання через поетичний реалізм. На рівні фестивальних практик деколоніальний підхід реалізується у програмах **Berlinale 2023–2025** і **Cannes Docs**, що включають спільне кураторство з режисерами з України, Ірану, Судану, Мозамбіку. У цих ініціативах формується нова горизонтальна етика — від репрезентації до співавторства [3].

Важливим компонентом нової етики є також **репрезентація біженців і переміщених осіб**. Після 2022 року в кіно з'являється безліч історій про вимушене переселення, адаптацію та

пошук ідентичності. Проте візуальні стратегії часто коливаються між гуманізацією та стереотипізацією. Дослідження показують, що спосіб кадрювання й вибір точки зору визначають, чи формує фільм емпатію, чи навпаки — відтворює патерни «чужості» та безпорадності. Українська стрічка **«Людина з табуретом»** (Ярослав Попов, 2023) через особисту оптику досліджує досвід вимушеного переселення, поєднуючи травматичну пам'ять із самоіронією. На міжнародному рівні подібні мотиви розкриває **«Плавчині» (The Swimmers)** (США–Велика Британія, 2022) — історія сирійських сестер-біженок, де війна не зводиться до фонового насильства, а стає контекстом для роздумів про гідність і виживання. Серіал **«Без громадянства» (Stateless)** (Австралія, Netflix, 2022) досліджує механізми деперсоналізації у таборах для біженців, наголошуючи на моральній відповідальності суспільства [4].

У теоретичному плані «нова етика» спирається на кілька ключових підходів: **етичну теорію репрезентації** (responsibility, consent, duty of care), **наративологію** (аналіз перспективи оповіді та суб'єктивності), **trauma theory** (репрезентація досвіду, який неможливо висловити словами), а також **постколоніальні студії** й **AI ethics**. Їх поєднання дозволяє аналізувати кіно не лише як художній продукт, а як моральний і соціальний акт. Наприклад, у стрічці **«Анатомія падіння» (Anatomy of a Fall)** (Justine Triet, Франція, 2023) питання правди і суб'єктивності перетворюються на головний драматургічний рушій, а в серіалі **«Останні з нас» (The Last of Us)** (HBO, 2023) етика виживання поєднується з гуманістичною дилемою — що означає залишатися людиною у світі катастрофи [5].

Для проведення наративного аналізу сучасних фільмів доцільно застосовувати методи **кадрово-наративного аналізу, критичного дискурсу-аналізу та етичного аудиту** — тобто перевірки, як у фільмі відображено згоди, доступ до архівів, голоси учасників, а також способи монтажу травматичного матеріалу. Особливої ваги набуває питання **точки зору**: хто говорить у фільмі, чи надано слово свідкам, жертвам, переселенцям, чи домінує авторський голос зовнішнього спостерігача [6].

Фільми останніх років демонструють загальну тенденцію: етичні дилеми поступово стають внутрішньою частиною наративу. Якщо раніше моральна рефлексія відбувалася поза екраном — у рецензіях або фестивальних дискусіях, — то тепер вона інтегрується у саму структуру фільму: у вибір монтажу, темпу, кадру, тону коментаря. Етика перестає бути зовнішнім регламентом — вона стає *естетичною категорією*.

Таким чином, **нова етика у світовому кіно** формується як реакція на радикальні соціальні, технологічні та моральні виклики після 24 лютого 2022 року. Вона виявляється у трьох головних вимірах:

1. відповідальне свідчення війни й травми;
2. усвідомлене використання штучного інтелекту та цифрових технологій;
3. деколоніальна рівність голосів у глобальному кінопроцесі.

Ці зміни не лише оновлюють практики кіновиробництва, а й вимагають від дослідників нових аналітичних інструментів — таких, що враховують моральний вимір наративу нарівні з його естетикою. Нова етика у кіно — це не просто питання моралі, а нова форма світогляду, що поєднує мистецтво, відповідальність і людську гідність у добу війни та технологічних трансформацій [7].

Список використаних джерел

1. Hlava, J. I. (2023). *The Growth of Documentary Ethics Debates in the Streaming Era*. Journal of Media Ethics, 38(2), 115–130.— Чернов, М. (2023). *20 Days in Mariupol* [Документальний фільм]. Frontline / PBS.

2. Floridi, L., & Cowls, J. (2022). *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities*. Oxford Internet Institute.– Brooker, C. (2023). *Black Mirror: Joan is Awful* [Телесеріал, епізод]. Netflix.
3. Tlostanova, M. (2022). *Postcolonial and Decolonial Cinema: Ethics and Representation*. Routledge.– Томенко, Т. (2022). *Терикони* [Документальний фільм]. Український культурний фонд.
4. Martikainen, T. (2024). *Visual Humanization and Stereotyping in Refugee Representation*. Media, War & Conflict, 17(1), 56–72.– El Hosaini, S. (2022). *The Swimmers* [Художній фільм]. Netflix / Working Title Films.
5. Plantinga, C. (2023). *Screen Stories and Moral Agency: Ethics in Contemporary Cinema*. Film-Philosophy, 27(3), 201–220.– Triet, J. (2023). *Anatomy of a Fall* [Художній фільм]. Les Films Pelléas / Neon.
6. Бондаренко, О. (2024). *Українське документальне кіно після 24 лютого: етика свідчення*. Кіно-Театр, №3, 12–17.– Попов, Я. (2023). *Людина з табуретом* [Документальний фільм]. Docudays UA.
7. Nichols, B. (2022). *Speaking Truths with Film: Evidence, Ethics, Politics in Documentary*. University of California Press.– Poitras, L. (2022). *All the Beauty and the Bloodshed* [Документальний фільм]. Participant / HBO Documentary Films.

Шилко Софія Олександрівна

Бакалавр, 4 курс

Від фейків до «отруєння даних»: трансформація стратегій дезінформації в епоху великих мовних моделей

Дослідження загроз дезінформації, пов'язаної зі штучним інтелектом, зазвичай зосереджуються на маніпуляціях із контентом, який сприймає людина, зокрема на дипфейках і автоматичній генерації текстів [1]. Проте, поруч із цими відомими ризиками, з'являється новий, ще недостатньо досліджений, але потенційно набагато небезпечніший напрям загроз, а саме атаки, спрямовані не на обман людської свідомості, а на спотворення самої логіки машинного навчання. Цей феномен, відомий як «отруєння даних» (data poisoning), означає цілеспрямоване пошкодження навчальних наборів даних з метою спотворення поведінки моделей штучного інтелекту [2]. На відміну від поверхневих маніпуляцій, отруєння даних підриває фундаментальну основу, на якій будуються сучасні великі мовні моделі (LLM), що ставить під загрозу цілісність інформації (information integrity) в глобальному масштабі. Актуальність проблеми зростає разом зі швидким поширенням великих мовних моделей у критично важливих сферах, від освіти та медіа до державного управління та оборони. Сьогодні LLM фактично стають частиною нової критичної інфраструктури, а їхнє отруєння створює загрози на рівні національної безпеки. Водночас у сфері зовнішньої політики й дипломатії ШІ вже змінює комунікативні процеси, але все ще має суттєві обмеження у розумінні контексту та створенні нових смислів [3]. Це посилює ризики викривлень і маніпуляцій у взаємодії між міжнародними акторами. Дане дослідження аналізує data poisoning як інструмент інформаційної війни, аналізує механізми таких атак, приклади їхнього використання державними акторами та можливі контрзаходи.

По суті, data poisoning – це атака, під час якої зловмисники навмисно вносять пошкоджені, сфабриковані або неправильно марковані дані в набори, що використовуються для тренування моделей машинного навчання [2]. Оскільки ефективність та надійність ШІ-системи безпосередньо залежить від якості даних, на яких вони навчаються, навіть незначна частка «отруєнних» зразків може призвести до серйозних збоїв у її функціонуванні. Атаки з отруєння даних можна класифікувати за двома основними критеріями: метою та методом.

За метою атаки поділяються на нецільові та цільові. Нецільові атаки спрямовані на загальну деградацію продуктивності моделі, зниження її точності та надійності в цілому [4]. Цільові атаки є значно більш витонченими. Їхня мета – змусити модель робити конкретні, заздалегідь визначені помилки за певних умов, водночас зберігаючи нормальну функціональність в інших випадках.

За методом реалізації виділяють кілька основних підвидів атак.

Ін'єкція даних (data injection). Цей метод передбачає додавання до навчального набору повністю сфабрикованих даних. Наприклад, зловмисник може створити тисячі статей на фейкових новинних сайтах, які просувають певний наратив. Коли розробники LLM збирають дані з відкритого інтернету, ці сфабриковані тексти поглинаються моделлю, спотворюючи її розуміння реальності [5].

Зміна міток (label flipping). Ця атака полягає у зміні маркування (міток) у навчальних даних. Наприклад, у наборі даних для розпізнавання об'єктів зображення військових кораблів можуть бути навмисно позначені як «комерційні судна». Модель, натренована на таких даних, систематично робитиме помилки у класифікації, що може мати критичні наслідки у військовій розвідці [4].

Бекдор-атаки (backdoor attacks). Це прихована форма цільової атаки, коли модель навчається реагувати на певний «тригер», непомітний для людини елемент у вхідних даних (наприклад, специфічний водяний знак на зображенні або рідкісне словосполучення в тексті). У звичайних умовах модель працює коректно, але при появі тригера вона виконує закладену зловмисником шкідливу дію, наприклад, видає неправдиву інформацію або ігнорує загрозу [4].

Важливо відрізнити data poisoning від ін'єкції промптів/ вставлення шкідливого запиту (prompt injection). Остання є атакою в реальному часі, коли користувач за допомогою спеціально сформованого запиту змушує модель ігнорувати її початкові інструкції. Отруєння даних є більш фундаментальною загрозою, оскільки воно не тимчасово обходить правила, а довгостроково змінює «базу знань» моделі. Це робить спотворення постійними та важкими для виправлення.

Державні актори, зокрема авторитарні режими, розглядають data poisoning як потужний інструмент для досягнення стратегічних цілей в інформаційній війні. Росія заявила про намір адаптувати та просувати власні наративи в екосистемі ШІ. Цю стратегію можна назвати LLM grooming, термін, що означає поступове "привчання" штучного інтелекту до потрібних наративів. Це реалізується через систематичне наповнення глобального інформаційного простору прокремлівською пропагандою. Мережі фейкових новинних сайтів, як-от «Pravda», генерують величезні обсяги контенту, який потім неминуче потрапляє до навчальних наборів даних глобальних LLM. В результаті такі моделі, як ChatGPT, починають несвідомо відтворювати та легітимізувати російську дезінформацію, стаючи її мимовільними розповсюджувачами [5, 6]. Це приклад масштабної довготривалої кампанії з отруєння даних.

Китайська військова доктрина передбачає перехід до «інтелектуалізованої війни», де ключову роль відіграє ШІ, а головною метою є «руйнування систем» противника, тобто параліч його командних та розвідувальних можливостей. У цьому контексті data poisoning може стати ідеальною асиметричною зброєю. Цілком реалістичний сценарій передбачає отруєння баз даних супутникових знімків, які використовують для тренування американських систем розвідки та спостереження (ISR). Підмінюючи мітки або впроваджуючи модифіковані зображення, китайські спецслужби можуть навчити американський ШІ неправильно розпізнавати військові об'єкти, наприклад, ідентифікувати нові типи китайських підводних човнів як цивільні судна [7, 8].

Усвідомлення загрози отруєння даних спонукає демократичні країни розробляти комплексні стратегії захисту.

Регуляторні підходи. Європейський Союз став першим у світі, хто ухвалив комплексний законодавчий акт у цій сфері – AI Act [9]. Цей документ запроваджує жорсткі вимоги до систем ШІ високого ризику, приділяючи особливу увагу управлінню даними (data governance). Стаття 10 Акту вимагає, щоб навчальні набори даних були «релевантними, репрезентативними, без помилок і повними». Крім того, стаття 15 прямо вказує на необхідність стійкості систем до спроб маніпуляції, згадуючи отруєння даних як вразливість, яку необхідно усувати. Таким чином, ЄС створює правову рамку, що змушує розробників нести відповідальність за цілісність даних, на основі яких навчені моделі ШІ.

Технологічний суверенітет через національні LLM та «суверенний ШІ». Як пряма відповідь на загрозу отруєння глобальних моделей, зростає тренд на створення «суверенного ШІ» (Sovereign AI), здатності країни розробляти ШІ на основі власної інфраструктури та даних [10]. Яскравим прикладом є Україна. В умовах постійної інформаційної агресії з боку Росії розробка національної LLM розглядається як засіб національної безпеки. Мета полягає у створенні моделі, навченої на перевірених українських даних (історія, право, культура), яка буде імунною до російської пропаганди [11]. Подібні ініціативи розвивають також Індія, Франція та інші країни, прагнучи забезпечити технологічну автономію та захистити свій інформаційний простір.

Паралельно розробляються **технічні методи протидії отруєнню даних**. Серед них: валідація даних та відстеження походження (ретельна перевірка джерел даних та використання криптографічних підписів для підтвердження їхньої автентичності); виявлення аномалій (застосування статистичних методів та інших моделей ШІ для розпізнавання нетипових або підозрілих даних у навчальних наборах); адаптивне навчання (навмисне додавання до навчального процесу невеликої кількості відомих «отруєних» зразків, щоб навчити модель розпізнавати та ігнорувати подібні атаки); постійний моніторинг.

Отруєння даних відкриває новий етап в еволюції інформаційних воєн, коли маніпуляції спрямовуються не лише на людське сприйняття, а й на на спотворення знань, закладених у системи штучного інтелекту та алгоритми, що визначають наше інформаційне середовище. Ця загроза є більш системною та довготривалою, ніж традиційна дезінформація, оскільки вона підриває довіру не до окремих повідомлень, а до самих інструментів обробки інформації, на які все більше покладається сучасне суспільство. Сучасне геополітичне протистояння розгортається у когнітивній сфері, де боротьба ведеться і за вплив на свідомість людини, й за контроль над технологічною інфраструктурою, яка зумовлює поширення і тлумачення інформації. Ефективна протидія потребує багатовимірного підходу, що поєднує розробку надійних міжнародних стандартів безпеки ШІ, впровадження жорсткого національного регулювання, інвестиції в технологічний суверенітет та створення нових технічних засобів захисту цілісності даних.

Список використаних джерел:

1. Nasiri, S., & Hashemzadeh, A. (2025). The Evolution of Disinformation from Fake News Propaganda to AI-driven Narratives as Deepfake. *Cyberspace Studies*, 9(1), 229-250. (URL: <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/103313/ssoar-jcss-2025-1-nasiri-et-al-The-Evolution-of-Disinformation-from.pdf>)
2. Lakera. (2025). *What is AI/LLM Data Poisoning?* Lakera AI Security Blog. URL: <https://www.lakera.ai/blog/training-data-poisoning>
3. Даниленко, С., & Головка, Н. Вплив технологій штучного інтелекту на комунікативні процеси в сучасній дипломатії. *Всесвітній конгрес "Авіація в XXI столітті" – "Безпека в авіації та космічні технології"*, 5-2. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/congress/article/view/19568>
4. CrowdStrike. (2024). *What is Data Poisoning?* Cybersecurity 101. URL: <https://www.crowdstrike.com/en-us/cybersecurity-101/cyberattacks/data-poisoning/>

5. Giles, K. (2024). *Russia, AI and the Future of Disinformation Warfare*. Royal United Services Institute (RUSI). URL: <https://static.rusi.org/russia-ai-and-the-future-of-disinformation-warfare.pdf>
6. Padalko, O. (2024). *AI and Information Manipulation: Russia's Interference in the US Elections*. Centre for International Governance Innovation. URL: <https://www.cigionline.org/publications/ai-and-information-manipulation-russias-interference-in-the-us-elections/>
7. Laskai, L., & Slayton, R. (2023). *Reducing the Risks of Artificial Intelligence for Military Decision Advantage*. Center for Security and Emerging Technology (CSET), Georgetown University.(URL: <https://cset.georgetown.edu/wp-content/uploads/CSET-Reducing-the-Risks-of-Artificial-Intelligence-for-Military-Decision-Advantage.pdf>)
8. Lieber Institute, West Point. (2024). *Data Poisoning as a Covert Weapon: Securing U.S. Military Superiority in AI-Driven Warfare*. URL: <https://lieber.westpoint.edu/data-poisoning-covert-weapon-securing-us-military-superiority-ai-driven-warfare/>
9. European Parliament and Council of the European Union. (2024). *Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act)*. URL: <https://artificialintelligenceact.eu/high-level-summary/>
10. NVIDIA Corporation. (2024). *What Is Sovereign AI?* NVIDIA Blogs. URL: <https://blogs.nvidia.com/blog/what-is-sovereign-ai/>
11. TechUkraine. (2025). *Ukraine Enters the AI Race: Announces Development of First National Large Language Model*. URL: <https://techukraine.org/2025/03/31/ukraine-enters-the-ai-race-announces-development-of-first-national-large-language-model/>

Опанасенко Олександра Сергіївна

Магістр, 2 курс

Механізми міжнародної легітимації участі іноземних добровольців: Інтернаціональний легіон України у системі сучасних комунікацій (2022–2025)

Початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році став не тільки одним із найбільших викликів, з яким Україна стикнулася за часи державної незалежності, але й великим випробуванням для її публічної дипломатії. Таким чином, Україна опинилася на передньому фронті боротьби за власну незалежність, суверенітет і цілісність державних кордонів — це вимагало не тільки акумуляції всіх наявних внутрішніх зусиль держави, але й мобілізації міжнародної підтримки: не тільки політичної, гуманітарної та військово-технічної, але й людської — тобто залучення іноземних добровольців до прямої участі у війні на боці Збройних сил України.

Президент України Володимир Зеленський 27 лютого 2022 року у своєму зверненні запросив іноземців долучитися до відсічі російської збройної агресії проти України. Відтоді розпочалась історія Інтернаціональних легіонів оборони України. Порахувати точну чисельність української армії в цілому та Інтернаціональних легіонів оборони України окремо неможливо, оскільки ця інформація залишається державною таємницею, однак відомо, що в складі Легіонів несуть службу громадяни з понад 50 країн світу [1]. Однак війна відбувається не лише на полі битви, але і в інформаційному середовищі. Це означає, що російська пропаганда продовжує залишатися не лише в українському, але і в західному інформаційному просторі — досі існують такі канали, які надають можливість поширювати дезінформацію та маніпулятивні заклики [2]. Один серед популярних наративів російської пропаганди — це міф про нібито «іноземних найманців», яких українська влада активно залучає до участі у військових діях проти російської армії.

Залучення іноземців до активних бойових операцій справді викликає низку складних етичних, правових та комунікаційних викликів, які необхідно розглянути заздалегідь, тобто

ще до початку державної комунікаційної компанії — тобто негайно змінити, поліпшити та уточнити державний комунікаційний фреймворк, підкреслити його законність та відповідність міжнародному праву, замість того, щоб боротися з результатами російських наративів. Тому комунікація України щодо залучення іноземних добровольців мала бути ретельно продумана з урахуванням широкого спектру міжнародних акторів та їхніх інтересів. Один із кроків для цього Україна ухвалила ще в 1993 році, ратифікувавши Міжнародну конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців. Конвенція перелічує кілька пунктів, що визначають найманця. Зокрема, найманці не є членами збройних сил країни, що перебуває у стані війни. Однак іноземні громадяни, які захищають Україну від російського вторгнення, є такими: вони служать у Збройних силах України разом з українськими військовослужбовцями і мають ті самі права, обов'язки, правовий статус та оплату. Таким чином, це суперечить іншій частині визначення найманця, адже це особа, яка керується бажанням отримати матеріальну вигоду більшу, ніж інші військові аналогічного звання та функції у збройних силах. Як частина Збройних сил України, іноземні громадяни мають таку саму заробітну плату та інші фінансові пільги, як і громадяни України у війську [3]. Тобто іноземні громадяни, офіційно зараховані до підрозділів ЗСУ, є комбатантами, а не найманцями, отже вони мають право на статус військовополонених і, отже, на захист згідно з Женевською конвенцією про захист військовополонених 1949 року.

У випадку України важливо, щоб юридично бездоганний зміст державної комунікаційної рамки (а саме правовий статус іноземних добровольців) підкріплювався периферійними елементами високої довіри — верифікованими офіційними каналами, авторитетними свідченнями та наочними інфографіками. Це дозволить зменшити когнітивні витрати для тих, хто приймає рішення взяти участь у бойових діях, при цьому зберігаючи змістовну глибину. Дослідження іноземних бійців пропонують важливі уроки для української публічної дипломатії. Наприклад, Томас Геггаммер показує, що іноземні добровольці, навіть не вважаючись найманцями, можуть суттєво впливати на військові конфлікти, створюючи довгострокові виклики для країн, що приймають їх. Він також наголошує на важливості відокремлення «добровольців», інтегрованих у правові та організаційні структури, від «найманців», які діють поза правовими рамками [4]. Девід Малет, в свою чергу, зазначає, що ефективна мобілізація іноземців відбувається через створення «рамки легітимності», апелюючи до спільних цінностей і етичних обов'язків, що важливо для формування правових та професійних стандартів [5].

Слід врахувати, що вже в березні 2022 року міністри юстиції Бельгії, Франції, Німеччини, Нідерландів, Італії, Іспанії та Люксембургу опублікували спільну заяву [6], закликавши своїх громадян не вступати до лав Інтернаціонального легіону оборони України. Відтоді жодна з країн-союзниць України не розпочала організованого набору добровольців. Навпаки, у більшості з них чинне законодавство прямо забороняє громадянам брати участь у збройних конфліктах за кордоном — і війна в Україні не є винятком. У лютому 2022 року тодішня міністерка закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс публічно висловила підтримку громадянам, які хотіли поїхати в Україну, щоб воювати проти Росії. Проте її заяви викликали різку критику, оскільки в Британії досі діє Акт про іноземну службу 1870 року, який забороняє такі дії [7].

У багатьох інших країнах вступ до іноземних збройних формувань, у тому числі українських, вимагає складної юридичної процедури, подібної до отримання спеціальної ліцензії. Наприклад, у Чехії президент повинен особисто схвалити кожен таку заявку. Від початку повномасштабного вторгнення Росії і до листопада 2024 року влада Чехії отримала 181 таке звернення, з яких лише 60 були схвалені [8].

Таким чином, участь іноземних добровольців у війні Росії проти України стала одним із найбільш дискусійних і водночас показових явищ сучасних міжнародних відносин. Ба більше: особливою і в тому, що реагування та зміни в комунікаційній рамці мають відбуватися в режимі реального часу, без права на помилку або дипломатичне «вирівнювання

градусів». Створення Інтернаціонального легіону оборони України відкрило новий вимір міжнародної солідарності, у якому індивідуальна ініціатива конкретного добровольця-іноземця поєднується з державними механізмами легітимації його участі у бойових діях. У цьому контексті головним завданням України стало забезпечення правової визначеності, етичної обґрунтованості та комунікаційної прозорості участі іноземних громадян у складі Збройних сил.

Таким механізми міжнародної легітимації участі іноземних добровольців ґрунтуються на поєднанні трьох складових: правової (відповідність міжнародним конвенціям і статус комбатанта), комунікаційної (створення позитивного наративу, що протидіє російській дезінформації) та ціннісно-моральної (апеляція до спільних ідеалів свободи, демократії та захисту прав людини). Саме ця триєдність дозволила Україні сформувати послідовний міжнародний образ Інтернаціонального легіону як інструменту захисту не лише державного суверенітету, а й універсальних принципів міжнародного права.

Отже, Інтернаціональний легіон можна розглядати не лише як військове формування, а як комунікаційний та дипломатичний інструмент, що зміцнює довіру до України на міжнародній арені, формує позитивний імідж держави-захисниці та демонструє ефективність публічної дипломатії в умовах війни. Досвід 2022–2025 років засвідчив, що легітимація участі іноземних добровольців є не лише правовим процесом, а й складовою ширшої стратегії інформаційної безпеки, міжнародної взаємодії та консолідації світової підтримки України.

Список використаних джерел

1. Звернення до громадян іноземних держав, які прагнуть допомогти Україні у її боротьбі проти російської агресії. : Звернення Президента України від 27.02.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-do-gromadyan-inozemnih-derzhav-yaki-pragnut-dopom-73213> (Дата звернення: 18.10.2025)
2. Shevchenko O., Yalovets A. Anti-Ukrainian narratives of Russia in the global information space. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. 2023. Vol. 8, no. 2. P. 155–172. URL: <https://doi.org/10.17951/we.2022.8.2.155-172> (Дата звернення: 18.10.2025).
3. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 04.12.1989 : станом на 14 лип. 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_103#Text (Дата звернення: 18.10.2025)
4. Hegghammer T. The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad. *International Security*. 2010. Vol. 35, no. 3. P. 53–94. URL: https://doi.org/10.1162/isec_a_00023 (Дата звернення: 18.10.2025).
5. Malet D. *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*. Oxford University Press, Incorporated, 2017. 272 p
6. Réunion du groupe Vendôme du 28 mars 2022. 2022. 2 p. URL: <https://www.justice.gouv.fr/actualites/espace-presse/reunion-du-groupe-vendome-du-28-mars-2022> (Дата звернення: 18.10.2025).
7. BBC News. Ukraine conflict: Liz Truss backs people from UK who want to fight. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-60544838> (Дата звернення: 18.10.2025).
8. Розгон О. Україна має будувати реалістичніші сценарії закінчення війни - президент Чехії. *Українські Національні Новини (УНН)*. URL: <https://unn.ua/news/ukraina-maie-buduvaty-realistychnishi-stsenarii-zakinchennia-viiny-prezydent-chekhii> (дата звернення: 18.10.2025).

Шмиглик Ольга Ярославівна

2 ОР "Марістр"

Генеративні медіа та deepfake як новий виклик для виборчих кампаній у США: на прикладі президентських виборів 2024 року

Динамічне поширення генеративних технологій штучного інтелекту (ШІ), насамперед технології deepfake, зумовлює виникнення безпрецедентних викликів для системи політичних комунікацій та усталених демократичних процедур у Сполучених Штатах Америки (США). Ключова небезпека полягає у здатності генеративного контенту (текстового, аудіовізуального) досягати високого ступеня правдоподібності, практично унеможливлюючи його диференціацію від автентичної інформації для пересічного споживача. Це перетворює синтетичні медіа на ефективний інструментарій впливу на суспільні настрої, ерозії довіри до медійних та демократичних інституцій, а також на каталізатор подальшої політичної поляризації [1, 2]. У цьому контексті, президентські вибори в США 2024 року стали де-факто першим масштабним електоральним циклом, що відбувався в умовах активного застосування генеративних медіа у політичній боротьбі.

Так, емпіричні дані підтверджують активне використання технологій ШІ для продукування політично вмотивованих deepfake-матеріалів, що поширювалися через соціальні медіа. Приміром, аналіз 78 випадків застосування політичних deepfake виявив, що домінантна їх частина була націлена на генерацію сенсаційного та емоційно зарядженого контенту [2]. Такі матеріали конструювали специфічні, емоційно забарвлені наративи, націлюючись на окремі електоральні групи з метою зміни їхнього сприйняття кандидатів чи політичних програм. Важливо, що генеративні медіа часто не створювали маніпуляцію "з нуля", а інтегрувалися у вже існуючі тактики. Матеріали комбінували традиційний відеомонтаж із генеративними алгоритмами. Відтак, технологія deepfake виступає не стільки революційною заміною, скільки потужним мультиплікатором (або підсилювачем) усталених методів політичної дезінформації, надаючи їм нового масштабу та реалістичності.

Окрім того, синергія між аналізом великих даних (big data) та алгоритмами генеративного ШІ уможливлює створення високо-сегментованого (гіперперсоналізованого) контенту, адресованого вузьким електоральним групам. Це дозволяє формувати синтетичні аудіо- чи відеоповідомлення, адаптовані під конкретні демографічні, поведінкові чи культурні маркери, аж до імітації "місцевих лідерів думок" для окремих географічних локацій або етнічних спільнот. Таким чином, генеративний ШІ виводить класичну стратегію політичного мікротаргетингу на якісно новий рівень, замінюючи загальні повідомлення синтетичними "персоналізованими меседжами". Водночас, особливої ваги набуває транснаціональний вимір цієї проблеми. З огляду на мультикультурну структуру американського суспільства, де значна частина громадян підтримує тісні зв'язки з медіапросторами країн свого походження, виникає ризик транскордонного впливу. Генеративний контент, створений поза межами США, але націлений на конкретні діаспорні чи етнічні спільноти, здатен впливати на американський політичний дискурс та модулювати виборчі преференції [1]. Це актуалізує потребу інтеграції міжнародного аспекту в національні стратегії інформаційної безпеки та протидії дезінформації.

Варто зауважити і те, що соціальні медіа виступають ключовим каталізатором поширення генеративного контенту. Алгоритмічні механізми цих платформ, що пріоритизують емоційно насичені чи сенсаційні матеріали, створюють сприятливі умови для активного і швидкого розповсюдження deepfake-матеріалів, значно ускладнюючи процеси їх своєчасної верифікації [3]. Однією з фундаментальних особливостей генеративних медіа є **те, що вони майже миттєво створюють контент після події**. Автоматизовані алгоритми надають політичним чи іншим акторам можливість миттєвої реакції на суспільно значущі інфоприводи, формуючи бажані наративи практично в режимі реального часу. Це явище породжує критичну асиметрію: швидкість поширення синтетичного контенту суттєво перевищує верифікаційні спроможності традиційних медіа та інституцій фактчекінгу. Як наслідок, створюються умови для інформаційного перевантаження виборців та здійснюється

емоційний вплив на аудиторію ще до моменту появи офіційних спростувань чи перевірених даних.

Додатковим фактором ризику є виражена фрагментарність регуляторного поля у США. Наразі відсутня уніфікована нормативна база, яка б комплексно регламентувала використання технології deepfake у політичних кампаніях. Існуючі ініціативи переважно зводяться до внутрішніх корпоративних політик технологічних платформ або добровільних стандартів, що спираються на маркування чи алгоритмічне визначення контенту [4]. Такий регуляторний вакуум створює значні можливості для поширення маніпулятивних матеріалів як внутрішнього, так і транснаціонального походження. Це актуалізує нагальну потребу в розробці комплексних політик, що поєднували б технологічні рішення для виявлення маніпуляцій, впровадження чітких етичних стандартів у політичних комунікаціях та, що принципово, системне підвищення медіаграмотності громадян.

Водночас, дихотомічна оцінка впливу deepfake як суто негативного була б надмірним спрощенням. За умови прозорого маркування та використання в освітньому чи сатиричному контексті, синтетичні медіа здатні, навпаки, стимулювати розвиток критичного мислення та підвищувати політичну зацікавленість аудиторії [5]. Відтак, кінцевий ефект технології є нелінійним і визначається контекстом її застосування, рівнем медіаграмотності суспільства та ефективністю наявної регуляторної політики.

Підсумовуючи, генеративні медіа та технології deepfake утвердилися як вагомий чинник трансформації політичної комунікації у США, що відносно сильно продемонстрував електоральний цикл 2024 року. Вони не лише створюють нові загрози для демократичних процедур, але й докорінно змінюють динаміку формування політичних наративів, гіперперсоналізуючи інформаційний вплив та руйнуючи межу між об'єктивною реальністю та її цифровою симуляцією.

У цих умовах майбутнє політичних комунікацій залежатиме від здатності суспільства та інституцій виробити ефективні адаптивні механізми, як от інституційні, культурні та технологічні, які були б здатні нівелювати деструктивні ризики, не обмежуючи при цьому конструктивний потенціал новітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Kreps S. E. Artificial Intelligence and elections: premature threats? *Diálogo Político*. 2025. Vol. 1. URL: <https://redaccion.dialogopolitico.org/wp-content/uploads/2025/02/AR1-INGLES.pdf>
2. KAPOOR S., NARAYANAN A. We Looked at 78 Election Deepfakes. Political Misinformation Is Not an AI Problem URL: <https://knightcolumbia.org/blog/we-looked-at-78-election-deepfakes-political-misinformation-is-not-an-ai-problem>
3. Babwah Brennen S., Sanderson Z., de la Puerta K. Brookings Institution. When it comes to understanding AI's impact on elections, we're still working in the dark. 2025. URL: <https://www.brookings.edu/articles/when-it-comes-to-understanding-ais-impact-on-elections-were-still-working-in-the-dark/>
4. Danielle K. Citron & Robert Chesney, Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy, and National Security, in 107 California Law Review 1753 (2019). URL: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/640/
5. Political Machines: Understanding the Role of AI in the U.S. 2024 Elections and Beyond. URL: <https://mediaengagement.org/research/generative-ai-elections-and-beyond/>

Іваненко Владислав Євгенійович

Магістр, 1 курс

Когнітивна війна, як аспект російської агресії на Україні

У XXI столітті війна набуває багатовимірного характеру, виходячи за межі традиційного поля бою. Поряд із військовими, економічними чи кібернетичними формами

протистояння з'являється новий вимір – когнітивний, спрямований на свідомість людини. Її основна мета полягає не в дезінформації, а у формуванні альтернативної реальності, у якій базові уявлення про істину перекручуються на користь того, хто власне її спонсорує. У своїй агресії проти нашої держави росія не нехтує випробуванням когнітивних стратегій ведення війни.

Когнітивна війна – це системний вплив на процеси сприйняття, мислення і прийняття рішень з метою зміни поведінки цільової аудиторії у бажаному напрямку. На відміну від традиційних інформаційно-психологічних операцій, когнітивна війна не обмежується маніпулюванням фактами чи поширенням фейків. Вона має на меті глибшу трансформацію – зміну самих ментальних моделей, через які людина інтерпретує світ. Європейське оборонне агентство у звітах 2021–2023 років визначає когнітивну війну як «атаку на людський мозок» і вважає її ознакою війни шостого покоління, де головною зброєю стають інформація, емоція та сенс, а концепція когнітивної війни ще в 2017 році була офіційно прийнята в НАТО, як «війна майбутнього».

Для російської федерації когнітивна війна є стратегічним інструментом, що поєднує інформаційні, культурні, політичні й соціальні методи впливу. З початку агресії проти України у 2014 році Москва послідовно, крок за кроком, застосовує когнітивні технології для досягнення трьох головних цілей: підриву єдності українського суспільства, дискредитації української державності та, таким чином, впливу на міжнародну громадську думку.

Нарізним каменем ведення когнітивної війни, як я зазначив вище, є створення паралельної реальності, в якій дійсністю для людини стають не події самі по собі, а запропоноване у вигідному світлі трактування цих подій. Це може включати в себе підміну фактів пропагандистськими міфами. Так, Революція Гідності перетворюється на «державний переворот», анексія Криму – на «возз'єднання історичних земель», а повномасштабне вторгнення 2022 року – як «спецоперація із захисту Донбасу». Такий підхід формує систему координат, де, у нашому випадку, агресор постає у ролі «захисника», а жертва – у ролі «загрози». Зміна когнітивних рамок оцінки дозволяє агресору маніпулювати міжнародним дискурсом і зменшувати емпатію до постраждалої сторони. Як результат, Угорщина та Словачка сповільнюють надання допомоги Європейським Союзом нашій державі, а президент США Дональд Трамп вагається стосовно вигідності надсилання зброї у довгостроковій перспективі.

Головний інструмент когнітивної війни – маніпуляція емоціями. Російські комунікаційні кампанії цілеспрямовано апелюють до відчуття безнадійності, розчарування, жадібності, злості, заздрості, страху перед майбутнім. Все це створює небачений до недавніх пір психологічний тиск, як на окремих особистостях, так і на суспільство в цілому. У соцмережах поширюються тези про «втому Заходу від України», «корумпованість влади», «неуникність поразки». Такі повідомлення спрямовані на підрив віри у скоріше настання «білої полоси життя» та довіри до державних інституцій. Когнітивна війна тут працює через емоційні механізми — вона не переконує, а змушує відчувати: перманентну втому, апатію чи байдужість.

Також важливим компонентом є інфільтрація у міжнародний інформаційний простір. Росія бурхливо прагне впливати на громадську думку у країнах ЄС, США, Латинської Америки та Африки, поширюючи через лобістів, псевдоекспертів та «альтернативні медіа» наративи про «подвійні стандарти Заходу» або про «необхідність миру будь-якою ціною». Така стратегія має на меті знизити рівень підтримки України, підрвати солідарність демократичних держав і створити ілюзію, що позиція Росії є раціональною.

Когнітивна війна неможлива без використання сучасних технологій. Таким чином, завдяки Big Data і алгоритмам соціальних мереж росією також створюються точково спрямовані інформаційні кампанії. Поведінкові моделі користувачів аналізуються для

розробки персоналізованих повідомлень, які підсилюють поляризацію суспільства. Масштабні кампанії у Facebook, Twitter, Telegram і TikTok у 2022–2023 роках мали чітку мету – деморалізувати українське суспільство, створити враження безвиході, а на Заході – посіяти втому та знизити інтерес суспільства до теми війни.

Незважаючи на відносну новизну сформованого нещодавно військового домену, Україна продемонструвала високий рівень стійкості. Система когнітивної оборони формується через поєднання державних, громадських і комунікаційних механізмів. На інституційному рівні створено Центр протидії дезінформації, підрозділи стратегічних комунікацій при РНБО, Міноборони та інших відомствах. Їхнє завдання – виявляти інформаційні загрози, оперативно спростовувати фейки та координувати офіційні комунікації.

Надзвичайно важливою є роль громадянського суспільства. Ініціативи «StopFake», «Detector Media», «Texty.org.ua» та інші здійснюють системний моніторинг медіапростору, навчають громадян інформаційній гігієні, розвивають критичне мислення. В умовах когнітивної війни саме свідомий громадянин стає елементом національної безпеки.

Особливо значущим чинником стала стратегія української держави у сфері комунікації. З перших днів повномасштабного вторгнення Україна активно використовує позитивний наратив спротиву, побудований на цінностях гідності та національної солідарності. Символічні образи, такі як «Привид Києва» або кольори нашого прапора у найвпливовіших столицях по всьому світу – мають когнітивну силу, оскільки створюють єдину рамку інтерпретації війни: боротьба світла проти темряви, демократії проти тиранії. Це дозволяє нейтралізувати російські наративи, не лише спростовуючи їх, а й перевизначаючи смисли.

Водночас українські комунікаційні підходи підтримуються міжнародними партнерами. Європейська служба зовнішніх дій через платформу EUvsDisinfo системно документує приклади російських маніпуляцій. Це підтверджує, що когнітивна війна проти України має глобальні наслідки і становить загрозу всій демократичній спільноті.

Обов'язково потрібно розуміти, що когнітивна війна має глибокий гуманітарний вимір. Вона не залишає фізичних руйнувань, але призводить до руйнування соціальної довіри, моральних орієнтирів і колективної ідентичності. Такий вплив можна розглядати як форму психологічного насильства, що суперечить міжнародним гуманітарним нормам. Маніпуляція інформацією з метою деморалізації цивільного населення порушує базові принципи безпеки людини, які лежать в основі сучасного міжнародного права.

Російська агресія проти України доводить, що свідомість громадян є таким самим об'єктом атаки, як і територія чи інфраструктура. Однак досвід українського спротиву свідчить: ефективна когнітивна оборона можлива. В рамках держави це означає: боротьбу з інтернет-шахраями, вербувальниками ворожих спецслужб та впровадження відповідальності за інтернет-злочини.

Майбутнє не тільки нашої держави, а й міжнародної безпеки в цілому залежить від здатності держав і суспільств формувати системи когнітивного захисту – освітні, технологічні, культурні і т.д. Війна в Україні стала попередженням для всього світу: конфлікти нового типу відбуваються не лише у кіберпросторі, а насамперед у свідомості людей. Тому когнітивна безпека має стати таким самим пріоритетом, як територіальна чи військова. Тільки усвідомивши силу смислів і вразливість свідомості, людство зможе протистояти агресії, що намагається позбавити його здатності мислити самостійно.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. European Defence Agency. Cognitive Warfare: The Battle for the Brain. Brussels, 2021–2023 // URL: <https://www.sto.nato.int/document/keynote-3-cognitive-warfare-a-battle-for-the-brain/>
2. NATO Allied Command Transformation. Protecting the Alliance Against the Threat of Cognitive Warfare, 2023 // URL: <https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare/>
3. The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. Hybrid Threats // URL: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/>
4. Центр протидії дезінформації при РНБО України. Аналітичний звіт «Мережа російських пропагандистських ресурсів InfoDefense», 2025 // URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitichnyj-zvit-merezha-rosijskyh-propagandystskyh-resursiv-infodefense/>

Загородський Андрій Владиславович
Аспірант, 4 рік навчання

Когнітивний дискурс безпеки у європейських країнах: стійкість мереж під тиском гібридних загроз

Європейське безпекове середовище переживає динамічні трансформації під впливом багатовимірних криз. Повномасштабна війна, наслідки неконтрольованої міграції, кіберінциденти та гібридні загрози формують сучасне уявлення про когнітивний вимір кризи. Згідно досліджень, гібридні форми протистояння поєднують військовий тиск із когнітивними, інформаційними та економічними атаками, намагаючись посіяти хаос і розколоти соціально-політичні системи [1]. В цих умовах поняття стійкості виходить на передній план як ключова відповідь на такого роду кризи: стійкість розглядається і в НАТО, і в ЄС як “перший рубіж” колективної безпеки, що доповнює традиційні оборонні спроможності [2][3]. У результаті формується когнітивний дискурс безпеки: тобто спосіб, у який через мову та наративи осмислюються загрози і мобілізується готовність протистояти їм. Саме в когнітивному вимірі вирішується, чи зможуть мережі взаємодії витримати тиск кризи, зберігши єдність, або ж інформаційно-психологічний вплив спричинить дезінтеграцію і паніку.

Метою є проаналізувати, як у кризових ситуаціях конструюється дискурс безпеки на когнітивному рівні та як цей дискурс впливає на баланс у країнах ЄС між мережною стійкістю та фрагментацією під час гібридних загроз.

В основі уявлень про феномен когнітивних криз - конструктивістська парадигма міжнародних відносин, яка приділяє увагу тому, як ідеї, мова і наративи формують поведінку акторів. Важливою теоретичною рамкою є мережевий підхід. Як стверджує М. Кастельс, сучасне суспільство організоване у формі мереж, що характеризуються децентралізацією, гнучкістю і множинністю взаємозв'язків між акторами [4]. У мережевих структурах влада та інформація поширюються між багатьма “вузлами” – державами, інституціями, громадами – і успіх системи залежить від міцності зв'язків між ними. Ця концепція лягла в основу розуміння того, що стійкість в умовах кризи – це передусім властивість мережі взаємодіючих безпекових елементів, а не ізольованої одиниці. Традиційний підхід до безпеки довгий час ґрунтувався на понятті попередження та стримування: загрози розглядалися як виняткові події, яких слід по можливості уникнути. Однак у 2010-х р.р., на тлі постійних гібридних впливів, у країнах ЄС утверджується нова парадигма стійкості. Її суть полягає у визнанні, що кризи неминучі, а відтак суспільству потрібно навчитися жити в умовах невизначеності та швидких змін. Безпекова стійкість (resilience) у сучасному європейському дискурсі трактується як здатність системи витримати шок, адаптуватися і продовжити функціонування

попри потрясіння. Дослідники відзначають зсув акценту: замість жорсткого контролю над майбутнім - підвищення здатності швидко поглинати шоки і відновлюватися після них [5]. Роль наукового знання в такій парадигмі полягає не стільки у точному прогнозуванні кожної кризи, скільки у формуванні епістемології невизначеності - тобто виробленні підходів, які дозволяють діяти ефективно за відсутності повної інформації про майбутні загрози [5]. Саме поняття стійкості стало центральним у стратегічних європейських документах останніх років. Так, в Стратегічному концепті НАТО (2022) та Стратегічному компасі ЄС (2022) синхронно наголошено, що загальна стійкість держави і суспільства є критичним чинником для колективної безпеки, особливо перед обличчям гібридних атак [2][3].

Як зазначають дослідники, сучасний “порядок дезінформації” підриває демократичні інститути, адже громадяни, дезорієнтовані потоком фейкових новин, втрачають віру у владні рішення та експертні оцінки [6]. У відповідь виникла концепція когнітивної стійкості у безпековому дискурсі – спроможності суспільства протистояти маніпуляціям та зберігати критичне мислення. Важливим компонентом когнітивної стійкості є розвиток стратегічних комунікацій: уряди та міжнародні організації дедалі більше уваги приділяють проактивному інформуванню населення, боротьбі з фейками та донесенню спільних цінностей як засобу нейтралізації ворожих наративів [7]. Дослідження, проведені в європейських країнах, підкреслюють, що ефективна комунікація – своєчасна, прозора і достовірна – є ключовим фактором протидії гібридним впливам [7]. За даними огляду літератури, найбільш стійкими до фейків є ті спільноти, де існує високий рівень довіри та освіти, розвинені горизонтальні зв'язки і практики обміну правдивою інформацією [8].

Когнітивний дискурс безпеки в кризових умовах проявляється на різних рівнях – від місцевих громад до міжнародних союзів – але об'єднує їх ідея мережевої згуртованості. Досвід України свідчить: коли громадянське суспільство, місцева влада, бізнес і силові структури діють як єдина мережа - обмінюються інформацією, координують дії - громада стає взаємопідсилюючою системою, яку важко дестабілізувати ззовні [9].

На міжнародному рівні мережева стійкість знаходить свій вияв у союзах та коаліціях. Альянси демократичних держав, такі як НАТО чи ЄС, самі по собі є мережами взаємопідтримки. Когнітивна війна противника часто спрямована на підриг довіри між союзниками - через інформаційні впливи, дипломатичні провокації або підтримку радикальних рухів у різних країнах, що виступають проти співпраці. У теорії міжнародних відносин відома дилема союзника: партнери по альянсу завжди балансують між страхом бути покинутими і страхом бути втягнутими у небажаний конфлікт [10]. Якщо в інформаційному просторі поширюються сумніви щодо надійності союзників (наприклад, що один з них не прийде на допомогу або, навпаки, втягне у ризиковану авантюру), це підточує єдність альянсу.

Об'єднуючи результати цього аналізу, можна зробити висновок: стійкість мережі визначається не індивідуальною міцністю її елементів, а якістю їхніх зв'язків та комунікацій. Кризові явища та гібридні загрози висунули на перший план когнітивний вимір безпеки - боротьбу за свідомість, згуртованість і волю до опору [11]. Якщо між ключовими акторами безпеки налагоджена стратегічна комунікація, то мережа поглинає навіть дуже сильні шоки (інформаційні чи конвенційні атаки). Якщо ж зв'язки слабкі – бракує координації та взаємодії в інформаційному полі - тоді навіть відносно невеликі загрози можуть спричинити непропорційно великий розлад системи. Таким чином, когнітивний дискурс та стійкість комунікацій між вузлами безпосередньо впливають на безпеку як всієї системи, так і окремих елементів та підсистем.

Список використаних джерел:

1. Mafart, J. (2025). Hybrid threats: the new horizons for a “Europe of internal security”? Fondation Robert Schuman – European Issue No.787.[Fondation Robert Schuman – Schuman Paper №787 (EN) server.www.robert-schuman.eu]

2. NATO. (2022). NATO 2022 Strategic Concept. Madrid Summit, 29 June 2022.
3. European Council. (2022). A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests. Brussels, March 21, 2022.
4. Castells, M. (1996). The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell. [Wiley Online Library – The Rise of the Network Society journals.sagepub.com] DOI: 10.1002/9781444319514
5. Aradau, C. (2014). The promise of security: resilience, surprise and epistemic politics. Resilience, 2(2), 73–87. [PDF статті (King's College London epository) kcl.ac.uk] DOI: 10.1080/21693293.2014.914765 kclpure.kcl.ac.uk
6. Bennett, W. L., & Livingston, S. (2018). The Disinformation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions. European Journal of Communication, 33(2), 122–139. [George Washington Univ., DDP] [iddp.gwu.edu](https://iddp.gwu.edu/iddp.gwu.edu) DOI: 10.1177/0267323118760317 semanticscholar.org
7. European Parliament. (2021). Strategic communications as a key factor in countering hybrid threats (Study No. PE 656.323). Brussels: DG for External Policies. [Електронне видання EPRS (ЄП) – PDF дослідження europarl.europa.eu] DOI: 10.2861/14410 europarl.europa.eu
8. Roozenbeek, J., & van der Linden, S. (2021). What makes people resilient to misinformation? A literature review. Harvard Kennedy School Misinformation Review, 2(8), 1–21. [Misinformation Review shorensteincenter.org] shorensteincenter.org]
9. Reznikova, O. O. (2022). Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища (монографія). Київ: НІСД. [niss.gov.ua/achtyvo.org.ua]
10. Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. World Politics, 36(4), 461–495. [JSTOR – The Security Dilemma in Alliance Politics cambridge.org] DOI: 10.2307/2010183 cambridge.org
11. Danylenko, S., & Zagorodsky, A. (2024). Conceptual and theoretical aspects of the narrative approach to studying problems of the balance of power in Central-Eastern Europe. Актуальні проблеми міжнародних відносин, Вип. 167. Київ: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка.

Загребельна Катерина Сергіївна

3 ОР "Бакалавр"

Емоційна складова у процесі міжособистісної комунікації на прикладі: президентів України та США

У сучасному світі політична комунікація все більше набуває емоційного характеру. Політичні лідери вже не обмежуються лише передачею інформації суспільству; вони активно впливають на його емоційний стан, формуючи довіру, надію, почуття солідарності або мобілізаційний настрій. Сьогодні емоції стають не другорядним, а ключовим чинником, що визначає ефективність взаємодії між політиком і громадянами. Актуальність дослідження цієї теми зумовлена зростанням ролі емоційного інтелекту у публічній політиці, особливо в умовах воєнних конфліктів, економічної нестабільності та глобальної політичної невизначеності. В умовах кризи вміння політика не лише передати факти, а й викликати у суспільства певні почуття стає стратегічно важливим інструментом управління суспільною думкою та консолідації нації.

Емоційна комунікація політичного лідера ґрунтується на здатності розуміти, контролювати та свідомо виражати власні емоції, а також відчувати емоційні стани інших людей. Лідер, який володіє високим рівнем емоційного інтелекту, здатен не лише переконувати аудиторію логічними аргументами, а й встановлювати глибокий психологічний зв'язок із громадськістю. Це дозволяє політику зміцнювати довіру, формувати позитивний

імідж і мобілізувати суспільство на спільні дії. Уміння відчувати емоційний настрій аудиторії, своєчасно реагувати на кризові сигнали та адаптувати повідомлення під поточний психологічний контекст стає необхідним для успішного лідерства у сучасному політичному середовищі.

Президент України Володимир Зеленський є яскравим прикладом політичного лідера, який ефективно використовує емоційну складову у своїй комунікації. Його звернення вирізняються щирістю, емпатією та здатністю говорити просто про складні речі, що робить його меседжі доступними широкому колу громадян. Зеленський активно застосовує метафори, емоційно насичену лексику та невербальні засоби — інтонацію, жести, міміку, що посилюють емоційний ефект і сприяють формуванню довіри. Особливе значення має демонстрація близькості до народу: він говорить від імені всієї нації, створюючи відчуття спільності, взаємної підтримки та колективної відповідальності. Завдяки такому стилю комунікації суспільство відчуває єдність і мобілізується на підтримку національної стійкості, особливо у військових і кризових ситуаціях, коли емоційна підтримка громадян стає критично важливою.

Дональд Трамп, колишній президент США, використовує іншу модель емоційного впливу. Його риторика ґрунтується на демонстративності, прямоті та харизматичності. Трамп активно апелює до емоційних тригерів, таких як гордість за національні досягнення, відчуття сили та переваги, відмінності «ми — вони». Його виступи характеризуються високою енергією, повторюваними фразами, драматичними паузами та рішучими оцінками опонентів, що формує у слухачів відчуття динаміки, впевненості та рішучості. Такий підхід дозволяє утримувати увагу аудиторії, стимулює активну підтримку і політичну мобілізацію, проте водночас може призводити до поляризації суспільства, посилення конфліктів між різними групами населення та формування емоційного протистояння.

Порівняння емоційних стратегій двох лідерів демонструє глибокі відмінності в культурних і політичних моделях комунікації. Зеленський прагне до єдності та апелює до спільних цінностей, переживань і трагедій народу, тоді як Трамп використовує емоції як інструмент мобілізації, домінування та підкреслення власної влади. Обидва підходи є ефективними, проте орієнтовані на різні соціальні контексти: український лідер спрямовує комунікацію на консолідацію суспільства, а американський — на формування відчуття особистої та національної сили, підкреслення конкуренції та рішучості.

Таким чином, емоційна складова міжособистісної комунікації у політичному лідерстві має визначальне значення. Володіння емоційним інтелектом, вміння керувати емоційними настроями громадян та адаптувати комунікацію під конкретний соціальний контекст стають критично важливими умовами ефективної політичної діяльності. На прикладі Зеленського та Трампа можна простежити, що саме емоції формують основу довіри, підтримки та лідерського авторитету у сучасному світі, визначають стиль політичного впливу та ефективність взаємодії з громадянами, а також суттєво впливають на соціальну стабільність і національну консолідацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман Д. *Емоційний інтелект: чому він може значити більше, ніж IQ*. — Київ: Vivat, 2020. — 480 с.
2. Бек В. *Політична комунікація: теорія, практика, вплив*. — Львів: Астролябія, 2019. — 312 с.
3. Zelensky V. (2022). *President of Ukraine: Addresses and Speeches 2022*.
4. Trump D. (2020). *Speeches on American Greatness and Foreign Policy*.
5. Федорів І. *Емоційна комунікація у політичному лідерстві: український та американський контексти*. // *Державне управління та місцеве самоврядування*. — 2023. — №4. — С. 44–52.

ЗМІСТ

Валерій Копійка

Вступне слово.....	4

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Велієв Шахмар Афлатун огли

Неоосманізм у сучасному контексті: як Туреччина перетворює пам'ять на вплив.....	5

Шупер Вікторія Олексіївна

Роль спеціальних економічних зон в контексті інвестиційної політики Китаю.....	6

Потапчук Аліна Русланівна

Цифрові валюти центральних банків: сучасний стан розвитку та глобальні перспективи.....	9

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ І ІНВЕСТИЦІЇ

Буз Андрій Олександрович

Валютна інтернаціоналізація як дискретна модальність дипломатії розвитку.....	13

Білоус Артем Олексійович

Тенденції сектору банківського кредитування в Україні в умовах коронакризи та воєнного стану.....	17

Малюга Аріна Григорівна

Конфлікт операційної стійкості та екологізації аутсорсингу в епоху глобальних шоків.....	20

Кондратюк Ігор Сергійович

Досвід південнокорейських СЕЗ як чинник повоєнного відновлення України.....	23

Олійників Юрій Олександрович

Фінансова оцінка та підвищення інвестиційної привабливості бізнесу через EVA.....	30

Петрик Юрій Павлович

Створення спеціальних економічних зон як інструмент економічного розвитку країн центральної та східної Європи (досвід Польщі).....	31

Іващенко Аліса Юріївна

Trade Uncertainty and Behavioral Aspects of Financial Risk-Taking by Investors: Evidence from 2025 U.S. Tariffs.....	34

Гречушкіна Софія Григорівна

Монетарна політика НБУ як інструмент забезпечення економічного суверенітету України в умовах війни.....	36

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА

Терзі Деніс Вікторович

Трансформація дипломатичних механізмів НАТО у відповідь на нові виклики міжнародної безпеки.....39

Вартовник Іван Михайлович

Від регіональної до глобальної взаємодії: роль інституціоналізованого діалогу в масштабуванні діяльності АСЕАН.....42

Середа Микола Олегович

Особливості ораторського мистецтва В.Черчилля.....44

Гамідулла Алієв

Роль публічної дипломатії у зовнішньополітичній стратегії КНР.....46

Шелепова Вероніка

Особливості функціонування та зростання впливу Інститутів Конфуція в регіонах Африки.....49

Мельник Мирослава

Субрегіональні союзи як опора нової архітектури європейської безпеки.....51

Коломоєць Ігор Ігорович

Стратегічне партнерство ЄС та країн латинської Америки і Карибського басейну.....53

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Terek Kazem

The Challenges Facing the United Nations in practicing Preventive Diplomacy to Maintain Peace and Security.....55

Зайцев Владлен Валерійович

GDPR як інструмент м'якої сили Європейського Союзу у глобальному цифровому просторі.....58

Крижанівська Анна Валеріївна

Особливості культурної дипломатії Республіки Корея: комплексно-правовий аналіз Hallyu як елемент Soft Power.....61

Мазуренко Аліса Вадимівна

Сучасні виклики морського права: технологічна революція, кліматична криза та людський вимір океанічної діяльності.....64

Красовський Вадим Ігорович

Податкове резидентство фізичних осіб в законодавстві окремих держав.....66

Юдіна Ганна Ігорівна

Особливості посади Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки в структурі Європейської Ради.....69

Петронюк Крістіна Романівна

Синергія міжнародного права та дипломатії у формуванні системи міжнародного кримінального правосуддя: шлях до невідворотності покарання.....73

Горбаль Наталія Валеріївна

Від «кому машина, а кому квартира» до еволюційної спіралі: міждисциплінарне бачення шлюбного договору як прогностичної моделі сім'ї.....76

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Суперсон-Вершинін Олексій Анатолійович

Методологія антикрихкості у сфері прийняття рішень.....79

Цюпка Богдан Андрійович

Від золотого стандарту до економіки довіри: еволюція фінансових систем від Бреттон-Вудської угоди до криптовалютного ринку.....82

Клявліна Дар'я Сергіївна

Економіка оборонної промисловості як рушій розвитку держав: від історичних моделей до сучасних стратегій.....86

Бабич Олександр

Цифрові альтернативні інвестиції як інструмент хеджування макроекономічної невизначеності.....89

МІЖНАРОДНІ КОМУНІКАЦІЇ

Головко Наталія Миколаївна

Штучний інтелект як інструмент цифрової дипломатії: перспективи та ризики.....91

Вірич Софія Володимирівна

Неурядові культурні ініціативи як засіб формування бренду України в європейському культурному просторі.....94

Комар Марія Андріївна

Концепція “м’якої сили” як інструмент зовнішньої політики України.....96

Кальватинська Анастасія Олександрівна

Політичний підтекст пісенного конкурсу Євробачення в ХХІ ст.....99

Шинкаренко Анастасія Юріївна

Регулювання технології штучного інтелекту та модель США в контексті світових тенденцій.....102

Святун Станіслав Олексійович

Нова етика у світовому кіно: наративний аналіз.....104

Шилко Софія Олександрівна

Від фейків до «отруєння даних»: трансформація стратегій дезінформації в епоху великих мовних моделей.....107

Опанасенко Олександра Сергіївна

Механізми міжнародної легітимації участі іноземних добровольців: Інтернаціональний легіон України у системі сучасних комунікацій (2022–2025).....110

Шмиглик Ольга Ярославівна

Генеративні медіа та deepfake як новий виклик для виборчих кампаній у США: на прикладі президентських виборів 2024 року.....112

Іваненко Владислав Євгенійович

Когнітивна війна, як аспект російської агресії на Україні.....114

Загородський Андрій Владиславович

Когнітивний дискурс безпеки у європейських країнах: стійкість мереж під тиском гібридних загроз.....117

Загребельна Катерина Сергіївна

Емоційна складова у процесі міжособистісної комунікації на прикладі: президентів України та США.....119

Школа дипломатії, міжнародних відносин, права та економіки: від традицій до сучасності
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 жовтня 2025р., м.Київ

**«ШКОЛА ДИПЛОМАТІЇ, МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПРАВА ТА ЕКОНОМІКИ:
ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНОСТІ»**

Збірник матеріалів конференції

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Тел. +38 0444814468